PAUL ȘTEFĂNESCU

Agenți secreți și misiuni confidențiale

PAUL ŞTEFĂNESCU

AGENŢI SECREŢI ŞI MISIUNI CONFIDENŢIALE

EDITURA MILITARĂ
BUCUREŞTI — 1978

INTRODUCERE

Concurența acerbă, goana după obținerea de profituri cît mai mari și cît mai rapide conduc o serie de concerne, trusturi și grupuri financiare din principalele țări capitaliste la acțiuni directe și deliberate de spionaj economic. Pentru patronii întreprinderilor și laboratoarelor capitaliste este mult mai avantajos, mai ieftin și mai operativ să fure rezultatele cercetărilor științifice ale concurentului, decît să dezvolte o cercetare proprie. Desigur, terminologia folosită este foarte „pudică". Domnii onorabili aflați în conducerea consiliilor de administrație, continuatori ai unor tradiții „de cinste" ale unor case de comerț sau de industrie fondate în 18..., menționate pe frontispiciul uzinelor și pe hîrtiile cu en-tête *pentru corespondență, nu acționează direct și nemijlocit, ci, cu toată discreția, își organizează „servicii speciale". Aceste servicii recrutează „specialiști" de toate tipurile și categoriile, începînd de la ingenioși combinatori ai „loviturilor" și pînă la mărunți executanți. Tentația este una singură : banii.*

Cronicile dezvoltării marilor întreprinderi capitaliste consemnează, în ultimii treizeci de ani, un nou tip de spionaj, cel economic. Ceea ce numim azi „spionaj economic" nu mai comportă doar furtul unei noi descoperiri sau al unui secret de fabricație. El înglobează acum ansamblul secretelor unor întreprinderi (sau state), fie că

sînt din domeniul comercial, contabil, financiar, ştiinţific sau tehnic. In jocul concurenţei capitaliste sînt folosite toate loviturile care îl pot doborî pe adversar.

În perioada contemporană, odată cu marele avînt al ştiinţei şi tehnicii, se remarcă o creştere a concurenţei acerbe atît dintre micile firme, cît şi dintre marile monopoluri, acţiunile de spionaj economic ocupînd un loc tot mai important.

Într-un studiu recent, menţionat în „Havard Business Review", se arată că dintre firmele chestionate, 27% au confirmat existenţa cazurilor de spionaj economic în activitatea lor, iar 20% au fost de părere că spionajul economic este chiar în creştere.

Secretele tehnice nu sînt întotdeauna singurele vizate de agenţii secreţi. Pe aceştia îi interesează, într-o măsură mult mai mare, secretele legate de desfacerea produselor. Nu trebuie să uităm că în capitalism aceasta determină, în final, cifra de afaceri şi că importanţa ei face ca o întreprindere să devină la un moment dat deosebit de primejdioasă pentru concurenţii săi. Se înţelege valoarea pe care o poate reprezenta pentru spioni cunoaşterea politicii de marketing, lista clienţilor, cifra de afaceri a diferitelor filiale şi sucursale.

Statisticile probează în final temeinicia acestei afirmaţii, a acestei realităţi, adeseori necunoscută de către marele public. Pentru anii de după 1970, furturile comise de către agenţii secreţi au avut ca obiect, în 20% din cazuri, secrete tehnice, iar restul de 80% au revenit secretelor comerciale şi financiare.

„Războiul economic pe care îl duc între ei proprietarii, fabricanţii, directorii şantierelor, întreprinderilor sau producătorii din Statele Unite, din Europa occidentală şi din Japonia a luat proporţii îngrijorătoare" — se arăta într-un număr publicat la sfîrşitul lunii ianuarie 1977 al revistei „Nouvel Observateur". Ascuţirea concurenţei dintre marile monopoluri capitaliste generează în mod inevitabil un „război subteran", în cadrul căruia lupta se duce cu armele spionajului economic. În goana după profituri, marii businessmeni sînt tot mai preocupaţi să-şi însuşească secretele rivalilor. Jaful la drumul mare

are o variantă modernă în „strategia smulgerii informațiilor economice", infractorii devenind „personal tehnic", dotat cu aparatură electronică din ce în ce mai perfecționată. Legile acestei lupte sînt legile junglei : învinge cel mai puternic sau cel mai viclean. Concurența dintre monopoluri capătă adesea accente dramatice, pe măsura mizei puse în joc.

Insă, în afara rivalităților internaționale, spionajul economic se practică adesea și între firme care aparțin aceleiași țări și, în realitate, se pare că a devenit un fenomen economic major al societății capitaliste contemporane. Din timp în timp, afaceri senzaționale vin să atragă atenția publicului asupra acestei grave probleme.

Ceea ce se cheamă astăzi spionaj economic nu are doar ca scop unic furtul unei noi descoperiri sau al unui procedeu de fabricație. El îmbracă, mai ales, ansamblul secretului întreprinderii, în domeniul comercial, contabil, financiar și chiar al vieții private.

Extinderea continuă a spionajului economic în țările occidentale a fost favorizată de crearea unui arsenal complet de mijloace tehnice pentru captarea și ascultarea sunetelor la distanță, în special emițătoare puternice și ultraminiaturizate, realizate cu tranzistori și cu circuite integrate, precum și aparate de fotografiat minuscule de luat vederi la distanță și pe timpul nopții.

Munca spionului modern este ușurată de realizările tehnice de astăzi. Iată cîteva din instrumentele care fac parte din panoplia agenților și care sînt ușor de procurat pe piața capitalistă : microemițător radio. *Este de mărimea unui pachet de țigări și are raza de acțiune de 1000 m ;* minimagnetofonul *se poate introduce într-o mică servietă și are declanșare automată ;* miniascultător, *mai mic decît o bucată de zahăr cubic ;* microreceptor-ascultător, *care emite și recepționează pînă la 1000 m ;* aparat fotografic, *format 50 mm × 33 mm. Durata expunerii 1/60 secundă. Se poate ascunde în podul palmei ;* supersteto-scopul *este un amplificator cu șase tranzistori de foarte mare sensibilitate. Permite surprinderea celei mai mici șoapte, printr-un zid de cărămidă ;* ceas de mînă cu microemițător *etc. etc.*

Acestea sînt aparate a căror vînzare a fost reglementată de către autoritățile americane, olandeze și elveține. Există, de asemenea, un emițător miniaturizat care se poate introduce în capsula unui receptor telefonic. El permite captarea tuturor comunicărilor și conversațiilor care trec prin acel aparat și le recepționează la 150 m distanță, chiar dacă persoana se află într-o mașină închisă și dacă telefonul este situat la etajul 5 al unui bloc din apropiere. Arsenalul spionilor este, deci, complex. Toate aceste aparate există în mai multe variante, mai mult sau mai puțin perfecționate.

Desigur, aceste instrumente servesc unor numeroase scopuri : spionaj industrial sau comercial, urmărirea unor persoane etc.

Dar cine sînt acești oameni, agenți activi ai pirateriei economice ? Ei se prezintă ca agenți cu competențe variabile : profesioniști ai spionajului, funcționari de încredere ai serviciilor secrete, rezidenți sau trimiși speciali în misiune temporară, cel mai adesea spioni de carieră care folosesc metodele spionajului pentru culegerea informațiilor industriale și economice ; tehnicieni formați într-o școală de spionaj, antrenați în abordarea, recrutarea și manipularea „subiecților". Fie că este vorba de obținerea de informații, planuri documentare, proiecte, corespondențe, fie de racolarea de ingineri, laborante sau femei de serviciu, totul se plătește.

In ce privește spionajul „sentimental", care constă în a seduce o secretară sau funcționară, se pare că este din ce în ce mai puțin eficace. Scenariul a fost prea adesea divulgat pentru ca o salariată care ocupă un post de încredere într-o întreprindere să fie multă vreme victima unui „amorez". „Ele vor să fie iubite pentru propriile lor calități și să li se plătească scump dublurile de scrisori confidențiale", a declarat cu tristețe un agent a cărui reputație de seducător era, după cît se pare, bine stabilită.

În fine, neglijența, lipsa de vigilență oferă prilejuri de cedare a unor informații prețioase concurenței. De la o copie de pe un studiu aruncat neglijent la coș fără a fi distrus și pînă la „uitarea" mapei cu documente în tren, taxi, avion sau localuri publice, ca să nu mai vor-

bim de cupiditatea obținerii unor bunuri ilicite, se remarcă o gamă largă de posibilități, nesperat de ușoare, de acțiune a spionilor.

Agenții spionajului economic încep prin a strînge informații. Căci fiecare caz reclamă nu numai o minuțioasă pregătire, un anumit bagaj tehnic, ci și o „cheie" proprie. Recent, o firmă din apusul Europei s-a arătat foarte interesată să cunoască amănunte în legătură cu contopirea a două întreprinderi care se concurau. În nouă cazuri din zece contopirea înseamnă înghițirea firmei mai slabe. Biroul căruia i s-a adresat firma avea reputația că culegea informații cu caracter „confidențial". Agenții lui au trecut la acțiune.

Acest gen de spionare a activității economice presupune o sferă foarte largă de investigații și se soldează cu alcătuirea unei fișe care cuprinde date despre relațiile personale și familiale ale principalilor conducători ai firmelor în cauză, informații cu caracter financiar, informații obținute la bursa de valori, la bănci, rapoarte despre întrunirile anuale ale acționarilor, o statistică a producției, aria de repartizare a acesteia etc. O asemenea fișă cuprinde următoarele date despre persoana (persoanele) supusă cercetării : numele și prenumele ; starea civilă ; profesiunea ; domiciliul ; în ce partid a activat ; în ce organizație este ; ce sentimente politice are ; cine sînt intimii casei ; ce prieteni are ; dacă poate fi folosit într-o acțiune și în ce mod ; dacă îi plac banii ; în ce constă averea sa ; cît cîștigă ; dacă are legături sentimentale ; ce cluburi și localuri frecventează ; dacă poate fi șantajat într-o chestiune delicată ; ce ziare citește ; dacă face călătorii ; ce personal de serviciu are ; cu ce oameni de afaceri lucrează ; dacă are defecte fizice sau morale ; cine este medicul curant ; cercul intim al soției ; unde se coafează ea etc.

In spionajul economic, mita este folosită cu multă subtilitate : oferind funcționarei de la recepție o gustare, dăruind unui funcționar un aparat fotografic, angajînd o secretară pentru lucrări suplimentare în schimbul unor bani sau făcînd cadouri telefonistei pentru motivul că dă legăturile cu multă promptitudine, spionul nu va întîrzia cu „pretențiile" : va cere funcționarei de la recepție să

spună cine l-a vizitat pe agentul de achiziții și ce avea de oferit ; funcționarul care a primit aparatul de fotografiat se va lăsa convins să ia cu el acasă unele lucrări științifice, pe care le va fotografia peste noapte, pentru ca a doua zi să le aducă înapoi ; secretara este invitată în oraș la „coktailuri", unde, după puțin timp, poate divulga cu ușurință unele secrete ; telefonista va menționa, în treacăt, că „șeful a sunat adineauri de la Paris, unde are ședință cu autoritățile guvernamentale în legătură cu reactorul" etc. Astfel, secretele și informațiile privind o întreprindere sau alta sînt obținute cîte puțin, dar sigur, spre profitul altora și în detrimentul firmei.

Procedeele de acțiune ale spionilor economici sînt foarte variate. Iată cîteva folosite. Pe o vreme mohorîtă, rece și ploioasă cu cîteva clipe înainte de decolarea cursei zilnice „Air France" spre Geneva, pe aeroportul Orly sosește în viteză un automobil care frînează brusc chiar în fața scării de acces la avion. Un ultim pasager este condus la aeronavă, scara se îndepărtează și avionul pornește spre pista de decolare. Fără să aștepte plecarea avionului, cei sosiți cu ultimul pasager pleacă grăbiți, cu aceeași mașină cu care sosiseră.

Totul s-a petrecut fără zgomot, fără incidente, cu punctualitatea caracteristică comunicațiilor aeriene moderne. Cine era însă ciudatul pasager care a părăsit Franța fără bilet, fără vize și pașaport, condus direct la avion, fără nici un fel de bagaj ? O personalitate politică, un mare artist dornic de a evita publicitatea ? Nicidecum. Era unul dintre nenumăratii agenți secreți care își desfășoară activitatea peste tot unde interesele marilor concerne, trusturi și monopoluri o cer. De data aceasta, agentul a avut șansa să nu fie prins. Numele său n-are nici o importanță. Este un procedeu din multe altele, valabil în țările capitaliste.

In urmă cu cîțiva ani, ziarele occidentale au făcut cunoscută arestarea a patru persoane. Timp de 15 ani, cei patru au mijlocit transferul de informații unei puteri străine. Organele de stat au neutralizat, pînă la urmă, ceea ce ziariștii au numit „rețeaua bunicilor". Cele patru

personaje, făcînd cumpărături zilnice inofensive la piață, însoțindu-și nepoții la școală, se ocupau cu spionajul economic, furnizau agenților unui alt stat occidental informații asupra cercetărilor efectuate în țara lor în domeniile electronicii, informaticii, asupra unor proiecte aeronautice și de construcții militare. Nu întîlniri misterioase în țări exotice, nu femei tinere tulburătoare. Nimic din toate acestea. Și totuși spionii își desfășoară activitatea eficient, sub aparența banalității.

Numeroase secrete economice se pierd din cauză că posesorii lor, sau cei care le cunosc, sînt „vorbăreți", discută „prea tare" în public. Un exemplu de asemenea neglijență este cazul, real, al unui posesor de secret economic, care discuta cu avocatul său despre acest secret, în vagonul unui tren. O a treia persoană, care stătea cu spatele la ei — inițial nedîndu-și seama de importanța problemei și fără intenția de a trage cu urechea —, și-a luat notițe pe măsură ce proprietarul și juristul discutau. Cel care a tras cu urechea a înaintat imediat o cerere de brevet asupra realizării și și-a construit o întreprindere rentabilă pe baza invenției pe care a „dobîndit-o" fără să vrea, prin această întîmplare. Cu toate acțiunile judiciare ulterioare, inventatorul adevărat nu și-a putut recîștiga drepturile.

Conferințele și întrunirile științifice sînt, de asemenea, surse de informații pentru tot soiul de spioni. Cu acest prilej, oameni de știință, ingineri, specialiști ascultă sau expun diferite referate, discută. Momentul „Întrebări și răspunsuri" este cel mai periculos. Dar și mai periculos este omul, agentul concurenței, care se apropie după aceea de vorbitorul care s-a dat jos de pe estradă și-l întreabă, de exemplu : „Nu am auzit ce ați spus despre viteză, ce randament veți obține cu această metodă ?" Astfel se poate obține o informație prețioasă. Un tînăr specialist, care participa la o astfel de întrunire, a fost întrebat de un alt specialist despre felul cum se fabrică un anumit produs. Tînărul a răspuns : „Trebuie să folosiți noul nostru produs ; cu ajutorul lui obțineți proprietățile dorite. Trimiteți o comandă la directorul de vînzări pentru produsul chimic X". Cînd directorul de vînzări a primit comanda, a rămas uluit, iar conducerea

s-a alarmat. Cum a aflat concurența despre acest produs, care era secret ? Cercetările au arătat că tînărul specialist s-a gîndit că face bine, trimițînd un cumpărător pentru „cel mai valoros secret al întreprinderii".

In paginile următoare ale lucrării cititorul va găsi și alte aspecte ale activității spionilor în domeniul economic. Din exemplele citate se desprinde concluzia că metodele și mijloacele folosite de agenții spionajului economic care acționează în țările capitaliste sînt folosite și împotriva țării noastre, cu scopul de a lovi în interesele întregii națiuni. Cunoașterea aspectelor diverse în care își desfășoară activitatea agenții spionajului economic trebuie să stimuleze crearea unei opinii de masă combative pentru a împiedica și demasca activitatea tuturor celor care s-ar pune în slujba spionajului străin.

NEPOȚII LUI SHERLOCK HOLMES

...Pe o ploaie torențială, instalați într-o mașină confortabilă, undeva în Scoția, s-au întîlnit sir John, șeful unei cunoscute întreprinderi, cu directorul general al unei alte firme activînd în același domeniu. Ei intenționau să discute despre o eventuală fuziune a celor două societăți și sperau să nu fie deranjați de musafiri nedoriți. Planul a eșuat însă. În *Rolls-Royce*-ul lor fuseseră instalate, în prealabil, microfoane cuplate cu aparate de înregistrat. Agenți secreți ai concurenței au intrat astfel imediat în posesia tuturor informațiilor.

În lumea occidentală se dezbate din nou o problemă care preocupă nu numai autoritățile, ci și un număr crescînd de cetățeni : e vorba de înmulțirea mijloacelor care oferă oricui posibilitatea de a spiona. Într-un catalog al unei fabrici britanice de produse electronice din Carshalton (Anglia) a apărut, de curînd, o rubrică în care figurează anunțuri de tipul : „Microfon într-o bucată de zahăr. Confecționat din plastic, dar cu un aspect foarte robust, permite transmiterea unei convorbiri la o distanță de peste 300 de m. Foarte eficace pentru urmărirea salariaților. Prețul, 45 de lire sterline".

În catalog mai figurează : „microfoane montate într-un buton de manșetă (10 lire), foarte indicat pentru

condiţii deosebit de grele" ; microfoane montate într-un ceas de mînă (45 de lire), suficient de puternic „pentru a capta o discuţie în şoaptă ţinută la o distanţă de peste 3 m şi a o transmite la alţi 25 m".

Pretextul folosit în mod oficial pentru desfacerea în comerţ a unor astfel de produse este descoperirea „infidelităţilor" conjugale. Chiar dacă lucrurile s-ar limita la atît şi tot ar exista suficiente motive pentru ca *Scotland Yard*-ul să se alarmeze. Într-adevăr, înarmaţi cu asemenea aparate, indivizi mai mult decît dubioşi devin, de pe o zi pe alta, „detectivi particulari" cu firmă înscrisă la Camera de comerţ. Actualmente se apreciază că numărul celor cărora în Marea Britanie li se spune „Nepoţii lui Sherlock Holmes" se ridică la peste 15 000. Spre deosebire de ilustrul lor predecesor, beneficiarii tehnicii contemporane au un nivel profesional foarte coborît, cei mai mulţi dintre ei dedîndu-se la şantajarea celor care au avut imprudenţa de a recurge la serviciile lor.

Pericolul pîndeşte însă şi în alte domenii. Graţie minusculelor microfoane, spionajul industrial capătă proporţii pe care ziarul „Guardian" le apreciază „de-a dreptul înspăimîntătoare". Există toate perspectivele să se intensifice „controlul" exercitat asupra salariaţilor de către patroni, care vor putea stabili „liste negre" cu numele celor ce îndrăznesc să-şi critice superiorii sau să participe la mişcări revendicative.

Presa britanică îşi manifestă îngrijorarea şi faţă de un alt fenomen care se petrece în sfera de activitate a detectivilor particulari din Anglia. Este vorba de poliţişti care demisionează din organizaţiile de stat şi îşi deschid agenţii proprii. Mulţi dintre ei folosesc datele secrete la care au avut acces şi, mai ales, relaţiile create pe vremea cînd erau în uniformă, pentru a dobîndi succese rapide şi uşoare pe căi nu întotdeauna legale. Poliţia oficială nu l-a iubit niciodată pe Sherlock Holmes, dar nepoţii lui de astăzi dau *Scotland Yard*-ului bătăi de cap incomparabil mai mari.

O clădire oarecare dintr-o mare capitală vest-europeană, cu numai două etaje, pe o stradă rezervată în special locuinţelor, poartă o plăcuţă de alamă strălucitoare, pe care scrie „Terex". Majoritatea trecătorilor nici

n-o bagă în seamă : probabil — își spun ei — că e vorba de o întreprindere comercială ca multe altele. Ea se află, însă, de la o vreme, în atenția organelor de siguranță. De ce ? Pentru că în spatele acestei inofensive firme se desfășoară o activitate tenebroasă. „Terex" este o firmă specializată în spionaj economic la scară mondială.

Un fost colaborator al lui „Terex" a dezvăluit operațiunile firmei. El a relatat că cei care intră pentru prima oară în legătură cu întreprinderea nu sînt primiți la sediul ei, ci la o vilă situată pe altă stradă. Acolo, sub masca celei mai depline ospitalități, amfitrionul — Robert Cheasty — îi descoase pe toate fețele și, numai dacă se întrevăd tranzacții bănoase, oaspeții sînt invitați la sediul întreprinderii, unde încep tratativele. Cheasty a fost agent secret al unei mari puteri occidentale.

Asemenea preocupări nu le găsim numai în S.U.A., Franța, Marea Britanie, ci și în Elveția. „În urma unei recente emisiuni la televiziune în care s-a arătat utilizarea detectoarelor magnetice pentru căutarea comorilor, eu am început să vînd aceste aparate ca pîinea caldă". Aceste cuvinte aparțin proprietarului firmei „Import-Service". Magazinul său, care este situat la primul etaj al casei cu nr.14 de pe strada Mont-Blanc din Geneva și a cărei prezență este semnalată de o mică vitrină la intrare, este destinat vînzării de „articole speciale : arme, aparate de radio, de optică, ceasuri și amintiri" ; acestea sînt mărfurile cărora li se face reclamă în catalogul său. De fapt este vorba de o panoplie de minimicro-aparate, arme de război, microfoane direcționale, magnetofoane minuscule și de lungă durată, dispozitive de telecomandă a unor mici înregistratoare, bastoane care provoacă descărcări electrice, veste protectoare, sisteme de alarmă, aparate cu infraroșii etc. Toate acestea sînt fabricate în S.U.A., Japonia, Anglia sau R.F. Germania.

„Nimic din ceea ce este în magazin nu este interzis de legile elveține", precizează proprietarul, care își prezintă marfa vizitatorilor. „Microfoanele cu emisie sînt însă interzise. De aceea nu vă pot oferi asemenea piese. Mi-am propus să ofer celor interesați o marfă care iese din comun ; oamenilor le place întotdeauna tot ceea ce este deosebit".

Acum cîțiva ani, „Import-Service" se mulțumea să propună, ca în mai toate țările occidentale, mici *talkie-walkie* japoneze și accesorii de „aparate speciale". A survenit însă criza. Atunci a trebuit să se găsească alte mijloace pentru a vinde aparatura electronică. Recesiunea a fost serioasă și în acest sector. Salonul componentelor electronice din anul 1976 de la Paris a demonstrat-o. El a decurs într-un climat nefavorabil. În anul 1975, cifra globală de afaceri a industriei franceze a produselor electronice a scăzut cu 6%. Este vorba de produsele de „masă", destinate marelui public, asupra cărora s-a reflectat criza. Semne de relansare încă nu au început să se simtă. Și numărul salariaților din această industrie s-a diminuat.

În acest climat, comerciantul genovez s-a orientat către un public potențial „care nu discută prețurile, căci el cumpără aparate destinate protecției personale". Vînzarea ține pas cu moda. „Trebuie ca în permanență să te adaptezi" — declara negustorul. Fiecare „afacere" relatată în presă privind cazurile în care s-au găsit microfoane are ca efect creșterea numărului de cumpărători din magazinul situat pe strada Mont-Blanc. Printre ei sînt femei care se cred înșelate de soții lor, părinți neliniștiți de activitatea copiilor lor, copii obsedați de mania persecuției etc ; nu lipsesc detectivii particulari, și chiar polițiști : „Cine poate ști ? Cumpărătorul dorește să rămînă anonim și noi îl respectăm", afirmă patronul magazinului.

Paleta oferită cumpărătorilor este variată. Magazinul stă la dispoziția clienților însărcinîndu-se să execute comenzi complexe, care sînt tratate „separat". Celui care vrea să-și protejeze un depozit de arme, firma îi procură un radar bazat pe efectul Doppler sau chiar o barieră invizibilă cu raze laser, care poate costa 14 000 de franci. Regula casei este categorică : „Să-ți satisfaci clientul !".

În aceste condiții, patronul lui „Import-Service" regretă că legea elvețiană îi interzice vînzarea de microfoane-emițătoare și chiar de a publica planurile acestora. „Din punct de vedere tehnic, aceasta este o aberație, apreciază proprietarul. Căci, pentru cine cunoaște puțină

electronică, este un joc de copil să transformi un receptor în emițător. Și apoi, odată cu progresul miniaturizării, un *talkie-walkie* a cărui vînzare este liberă, poate oricînd deveni un microemițător-spion. Atunci ? Este un joc din care se face un mister. Dacă acesta ar fi permis, nimeni nu s-ar mai preocupa de el". Din punct de vedere comercial, interdicția este, în final, profitabilă.

În Belgia există un magazin, la Bruxelles, denumit „Prati-electro". „Legitima apărare este un drept și o datorie", se poate citi în catalogul magazinului. „Este necesar să te gîndești la problema securității tale echipîndu-te cu aparate adecvate, al cărui control rămîne în mîinile singurului șef, singurului responsabil, adică capul familiei, patronul, șeful într-un cuvînt".

În numele acestei așa-zisei teorii ale autoapărării, „Prati-electro" propune detectoare de microfoane, microemițătoare, bip-bip-uri pentru filarea automobilelor, magnetofoane care se declanșează la distanță și permit ascultări discrete și chiar un tăietor de metale cu microflacără pentru a tăia casele de bani și seifurile.

La Paris, „Orașul-lumină", există destule străzi întunecoase, preferate de unii pentru a-și adăposti de priviri indiscrete o anumită activitate. Una din aceste străzi este Passage Thièrs din cartierul Pieței Bastiliei. Un paradox : puțin cunoscută de majoritatea parizienilor, de existența ei știu o mulțime de industriași de peste hotare veniți în capitala Franței nu pentru a încheia afaceri și nici pentru a vizita muzee, ci pentru a se întîlni cu domnul Eric Epars, proprietar-director al firmei „Comptoir commercial d'outillages", cu sediul în sus-amintita stradă, atît de îngustă, încît nu permite decît trecerea pietonilor.

„...Dar chiar dacă Passage Thièrs ar fi lată cît un bulevard — scria recent ziarul elvețian «Die Tat» —, musafirii domnului Epars tot n-ar parca în fața lui. În mod obișnuit, ei își lasă automobilul cu cîteva străzi mai încolo, apoi fac cîteva mici ocoluri înainte de a apăsa pe butonul soneriei de la intrare. La ieșire, același drum întortocheat, ce trece aproape obligatoriu printr-un local public ; garderoba acestuia oferă un prilej nebătător la ochi de a folosi... cealaltă față a pardesiului dublu, de a pune oche-

larii fumurii în locul celor obișnuiți. Adesea, în urma unei scurte vizite în camera de toaletă, din clădire iese un domn cu... mustăți și barbă, accesorii pe care nu le avea în urmă cu zece minute".

De ce drumuri deliberat ocolite, de ce această metamorfoză ?

Oricine intră în magazinul domnului Eric Epars nu este uimit : vede mașini pentru prelucrarea lemnului, ceea ce concordă perfect cu profilul firmei. Se oferă spre vînzare obiecte a căror desfacere este permisă de lege. Și totuși...

Folosind un limbaj anume, un funcționar special instruit sondează preferințele clienților. Dacă, de pildă, la întrebarea lui : „Vă interesează o instalație de gater pentru exploatarea în pădure sau pentru prelucrarea în uzină ?" i se răspunde : „Aș vrea să văd *TOATE* tipurile de fierăstraie pe care le produceți", aceasta înseamnă că vizitatorul a folosit „codul", că nu este interesat cîtuși de puțin de... mașinile pentru prelucrarea lemnului. Are, deci, o recomandare, este un inițiat și poate fi prezentat domnului Epars.

Este poftit într-o încăpere alăturată unde apare, jovial și plin de solicitudine, directorul. Urmează alte cîteva întrebări-test, un fel de supracontrol, pentru a se evita o indiscreție față de un „nechemat" și, odată examenul trecut, se intră în „problemă".

Domnul Epars apasă pe un buton și o trapă îi duce — vizitatori și gazdă — în fața unei încăperi cu pereți de sticlă, unde sînt expuse piese puțin cunoscute chiar de specialiști. Aici este vitrina magazinului cu instrumente destinate spionajului industrial.

Clienților noi, domnul Epars le face o scurtă introducere în temă. „Ați fi uimiți să aflați — le spune el — cîți spioni există în industrie. De cînd firmele din S.U.A. și-au sporit investițiile în vestul Europei, tehnica aflării secretelor concurenților cunoaște o perioadă de adevărat avînt. Mai rețineți că multe societăți nu sînt sigure de loialitatea funcționarilor lor. E de ajuns o simplă indiscreție privind momentul sau volumul unei tranzacții, o simplă

informaţie transmisă unei firme rivale şi... sume de ordinul milioanelor sînt pierdute".

Dl. Epars a devenit un om căutat şi fiindcă este concesionarul exclusiv pentru Europa al societăţii americane „Continental Telephone Supply Co. Inc.". El vinde o variată gamă de produse, dar, cu precădere aparate electronice de ascultare, ce pot fi „plantate" la birou, acasă, în automobil. De regulă, ele sînt şi posturi de emisie minuscule. Desigur, nimeni nu vine aici doar pentru a asculta pledoariile domnului Epars în favoarea mărfurilor sale prohibite. De aceea se fac mici demonstraţii, menite să ateste utilitatea lor. Este pus în funcţiune „emiţătorul fără sfîrşit", un aparat miniaturizat, care se plasează sub orice mobilă pe care o transformă într-un microfon deosebit de sensibil. El reţine chiar şi şoaptele din cel mai îndepărtat colţ al camerei de hotel ce intră în raza lui.

Folosind aparatajul electronic, spionii din industrie au neapărată nevoie de cunoştinţe privind instalarea şi deservirea lui Firma „Comptoire commercial d'outillage" asigură şi această asistenţă, domnul Epars şi oamenii lui conducînd un fel de şcoală unde se predă un curs de 14 zile. Pentru clienţii care cumpără aparate în valoare de cel puţin 160 000 franci, acest curs este gratuit. Ceilalţi plătesc o anumită sumă. Există şi un serviciu „antiascultare", unde se învaţă modalităţile de descoperire a unei instalaţii plasate de firma adversă.

Domnul Epars refuză să destăinuiască numele clienţilor săi, dar recunoaşte totuşi, că printre ei se găsesc directori a numeroase întreprinderi industriale dornici să afle ce pregătesc firmele concurente, grijulii în acelaşi timp cu propriile secrete. Dar, să urmărim împreună, care sînt recomandările pe care le face clienţilor săi.

„Dacă bănuiţi că soţul — sau soţia — vă spionează : el (sau ea) poate utiliza diferite modele de microemiţătoare cu modulaţia frecvenţei, graţie cărora se poate asculta de la distanţă, de exemplu de la postul instalat în maşină. Aceste emiţătoare pot fi plasate în oricare loc din casă, sub o saltea, o canapea, într-un fotoliu şi chiar, după cum experienţa a dovedit-o, în ghivecele cu flori.

Aceste microemiţătoare, în genere, se aseamănă cu o mică cutie de formă patrată, de mărimea unui creion (există şi emiţătoare cît un bob de orez, care pot fi strecurate în îmbrăcămintea persoanei urmărite sau pot fi înghiţite, pur şi simplu, într-un ambalaj adecvat).

Sfatul nostru : în loc de a face să dispară postul de emisie pe care l-aţi descoperit, sau a-i scoate pila, fapt care ar putea pune în alertă pe cel care l-a pus, vă recomandăm să invitaţi un prieten şi în faţa postului de emisie să-i faceţi o declaraţie de fidelitate în ceea ce priveşte soţul (consoarta) dv... Veţi constata că, în scurt timp, emiţătorul va dispărea.

Puteţi descoperi un emiţător folosind aparatul de radio : întorcînd butonul staţiilor, aparatul va emite un sunet strident în cazul în care un emiţător se află în încăpere.

Feriţi-vă de obiectele (cutii de chibrituri, brichete, scrumiere trucate) care ar putea fi aşezate întîmplător în apropierea receptorului telefonic : ele pot disimula un aparat inductiv de ascultare telefonic căruia îi este suficient să i se scoată firele pentru a fi făcut inofensiv.

Vă temeţi că sînteţi ascultat de un concurent ? Este posibil ca în cursul unei vizite în biroul dv. sau în cel al unuia dintre colaboratori, să fi fost „uitat" un emiţător disimulat într-un obiect nebănuit. Exemplul cel mai clasic : stiloul cu bilă, ce se oferă sau se „pierde" şi care nu se aruncă de cel care îl găseşte. El funcţionează îndată ce capacul este aplicat pe extremitatea stiloului sau este apăsat resortul pentru a folosi mina. Raza de acţiune este de circa 100 metri. Concurentul vă mai poate face un asemenea „cadou" sub forma unei scrumiere de cristal, absolut transparentă oricum ar fi privită, în care se găseşte un emiţător invizibil. Atenţie, deci, la obiectele de protocol oferite de străini unor cadre de conducere pentru a orna biroul. În sfîrşit, se poate, dacă este bine organizat şi dacă se dispune de material şi personal specializat, să vă împăneze biroul sau camera dv. cu o întreagă reţea complexă de spionaj electronic.

Posibilităţi de descoperire : supravegheaţi cu atenţie şi curtoazie pe vizitatori, pentru ca aceştia să nu uite

nimic în biroul dv. Pentru aceasta trebuie să perseverați, făcînd un antrenament zilnic. Dacă vi se face un cadou, demontați-l cu grijă sau dați-l pentru examinare unui prieten electronist. Contra sistemelor mai sofisticate este necesar să se apeleze la firme specializate.

Aveți motive să vă temeți că patronul vă ascultă ? A vorbi de rău pe patronul sau pe unul din șefi constituie un act supărător, care vă poate dăuna profesional în cazul că sînteți ascultat de către acesta. Nimic nu-i este mai ușor, întrucît este proprietarul zidurilor. El poate, foarte simplu, să instaleze, cu ajutorul unei echipe de specialiști, în timpul nopții, în biroul dv. un microfon clasic (nedetectabil cu ochiul sau cu aparatele de detecție de cîmp). Transmiterea convorbirilor se face adesea prin ajutorul unor sîrme atît de fine, ca firul de păr, de exemplu, care duc la o persoană care posedă căști de ascultare sau la un magnetofon care intră automat în funcțiune în momentul cînd persoana care este observată începe să vorbească.

Posibilități de descoperire : este extrem de dificil de făcut aceasta, deoarece nu puteți, în mod evident, demola zidăria și desface tapetele. Totuși puteți utiliza un detector identic cu cel folosit la detectarea minelor în timp de război. Trebuie să faceți aceasta în afara orelor de program, altfel riscați să atrageți atenția colegilor. Acest gen de detector, din păcate, reacționează la orice masă metalică, și pentru a fi sigur de rezultat trebuie să cunoașteți planurile construcției imobilului.

În realitate, cea mai bună metodă de a vă feri de urechi indiscrete este să evitați să vă supărați patronul sau șeful și orice discuție delicată s-o purtați în afara instituției."

Toate acestea nu sînt sfaturi ci un adevărat prospect de reclame la produsele aparatelor electronice de ascultare și emisie.

O știre care a făcut vîlvă, nu demult, peste ocean, îndeosebi în lumea fabricanților de automobile : vicepreședintele firmei „General Motors", Simon Knudsen, a trecut la „Ford". Într-adevăr, zarva nu era fără

rost : fostul vicepreşedinte de la G.M. nu este un oarecare ; el nu se ocupă de aprovizionarea cu tablă de oţel ori cu pneuri a uzinelor vestitului concern. Dacă însuşi Henry Ford II a anunţat ziariştilor „transferul" şi încredinţarea postului de preşedinte al companiei „Ford Motors" celui în cauză, ziariştii au înţeles că Simon Knudsen, proaspătul sosit, oferise ceva preţios în schimb. Presupunerea lor avea să fie curînd confirmată : noul „vîrf" al companiei Ford avusese acces la toate secretele firmei „General Motors". Aceasta include, evident, tehnologia, modelele în fază de proiect, tipurile de motoare, pieţele de desfacere etc., etc.

Prima reacţie a cercurilor de afaceri din industria auto americană (mai puţin a celor de la Ford) a fost graba de a-l „unge" pe Knudsen cu calificativul „trădător". A fost apoi actualizată o fugă asemănătoare de acum aproape 47 ani. În 1921, William Knudsen (tatăl lui Knudsen jr.), omul de geniu al bătrînului Ford, căruia întemeietorul faimoasei firme i-a datorat o bună parte a averii lui uriaşe, a trecut la „General Motors" în urma unui conflict cu patronul. Aici el a lansat „Chevrolet-ul" şi, odată cu marele succes al acestei maşini, a devenit preşedintele companiei „General Motors". Din motive diferite, poate, fiul lui William Knudsen visa şi el conducerea supremă. Neprimind-o, s-a simţit „ofensat" şi a trecut în tabăra concurenţei, adică înapoi la Ford.

„«Compania Ford», scria presa americană, n-a avut nevoie să trimită un spion în reduta lui G.M. pentru a-şi băga nasul în planurile vecinului. Întîmplarea îmbrăcată în haina vanităţii i-a adus, pe tavă, totul sau aproape totul. Acum, cei de la «General Motors» trebuie să-şi revadă planurile, dar asta cere timp şi în afaceri timpul pierdut înseamnă bani pierduţi".

Relatînd acest caz, ziarele din New York, Los Angeles, Boston şi Detroit au folosit stilul comunicatelor de luptă : „Regrupare la General Motors" : „Noul tip de mic litraj, pregătit de General Motors — o contralovitură." „Motorul X, special construit pentru benzina cu cifra octanică Y, o ambuscadă pentru cei care mizau pe maşina Z".

Zgomotoasa plecare a lui Simon Knudsen de la fosta lui întreprindere a declanşat un val de relatări despre modul de lucru al spionilor economici. Un reporter de la „Herald Tribune International" a transmis redacţiei, direct, prin radio, din uzinele „Cooper Electronics" : „Aici se experimentează un aparat telefonic de un tip deosebit, poate aparatul viitorului : numerele se formează prin apăsarea pe butoane, deservind un număr uriaş de abonaţi. El a stîrnit, se vede, interesul vreunei firme concurente : o atestă un microfon-liliput expediat, printr-o puşcă de un tip deosebit, în principala sală de montaj".

Nu toate companiile au şansele lui Ford de a afla principalele secrete ale unuia dintre cei mai redutabili concurenţi. Un om de serviciu angajat la „Brooks Laboratory" din Sheridan (Statul Wyoming) s-a dovedit a fi în slujba unei firme care producea aceleaşi produse. Mîinile prea îngrijite şi o oarecare neîndemînare în mînuirea ustensilelor specifice l-au demascat. Dealtfel, detectivii firmei îl filaseră îndată, dar voiau o confirmare în plus ; şi au avut-o. Unul din nasturii salopetei falsului om de serviciu era, de fapt, un aparat de fotografiat miniatural...

Într-o cenuşie zi de septembrie a anului 1975, puţinii trecători aflaţi în stradă priveau curioşi aglomerarea de *Rolls-Royce*-uri din faţa elegantului hotel londonez „West-End". Era evident că nu putea fi vorba decît de o reuniune de personalităţi cu funcţii foarte importante. Cu toate acestea, ziarele de a doua zi au trecut evenimentul sub tăcere. Dacă cineva ar fi încercat în ziua precedentă să afle amănunte pe cale particulară, s-ar fi lovit de obstacole de netrecut : hotelul era încercuit de detectivi particulari.

Mobilul acestor măsuri de precauţie era seminarul de o zi al elitei industriaşilor britanici, prezidat de R.B. Mathews, conducătorul firmei „Serviciul de studiu al problemelor de conducere". Numele auditorilor seminarului (în total vreo patruzeci) au rămas necunoscute pînă astăzi, dar despre cuprinsul prelegerilor ţinute a răzbătut cîte ceva prin ziare. Discuţia s-a purtat în jurul spionajului economic şi al metodelor de combatere a acestuia.

Se ştie că în multe ţări occidentale, spionajul economic a devenit o afacere rentabilă. În S.U.A., Anglia, Japonia, R.F.G. şi Elveţia au luat fiinţă organizaţii care oferă clienţilor informaţii despre secretele de producţie ale firmelor concurente. S-a născut chiar şi o originală piaţă a acestei „mărfi" ; „producătorii" şi „furnizorii" sînt, de obicei, foşti spioni de profesie care au hotărît să facă afaceri pe cont propriu. În ciuda preţului exorbitant, „marfa" este foarte căutată, iar „producţia" ei creşte necontenit.

Această împrejurare a dus la necesitatea organizării „contraspionajului economic" şi, în speţă, la apariţia unor organizaţii de tipul firmei Mathews. Deverul acestei firme este destul de mic, deoarece în multe ţări, printre care şi Anglia, spionajul economic nu este socotit „infracţiune" şi, în consecinţă, nu este prevăzut în legislaţia penală. Organele poliţiei britanice sînt obligate să-i reţină pe hoţii de secrete economice numai în cazul cînd aceştia, căutînd să-şi atingă ţelurile, săvîrşesc delicte penale : furturi prin efracţie, crime etc.

La Londra a fost judecat William Dowey, care izbutise să fure o documentaţie secretă de la o companie chimică. Dar cu toate că documentaţia avea o valoare enormă (ea cuprindea caracteristicile unor planuri de realizare a producţiei şi de extindere a pieţelor de desfacere), Dowey a fost judecat pentru furt, întrucît tribunalul a luat în consideraţie numai costul hîrtiilor sustrase, făcînd abstracţie de valoarea conţinutului lor.

După cum arată revista americană „Machine-Design", din o sută de furturi de secrete economice sînt descoperite cel mult zece. Aceasta explică existenţa numeroaselor organizaţii de contraspionaj, precum şi dotarea unor firme cu aparatură de specialitate necesară apărării de eventualii intruşi. Agenţia naţională de luptă împotriva spionajului economic din S.U.A. evaluează pagubele anuale pricinuite de furtul de secrete economice la circa cinci miliarde de dolari.

După părerea specialiştilor companiei „McGraw-Hill" fiecare firmă, oricît de mică, trebuie să aibă un „serviciu de spionaj", al cărui personal şi buget au fost prezentate

în paginile revistei „Chemical Engineering" după cum urmează :

	salariul în mii dolari/an
Conducătorul	12
Secretarul	6
Colaboratori externi	3
Abonamente la ziare și reviste	1,5
Cheltuieli pentru acțiuni speciale	3
Consultant extern sau reprezentant	5
Local, rechizite, telefoane etc.	1
Total	31,5

Comentînd aceste cifre, astăzi depășite datorită devalorizării dolarului și crizei economice ce bîntuie lumea occidentală, P. Hamilton, autorul unei recente lucrări apărute la Londra cu titlul „Spionajul și activitatea subversivă în societatea industrială", scrie : „Nu-i deloc vorba dacă vă puteți sau nu permite luxul de a avea un asemenea serviciu, ci mai degrabă dacă vă veți putea descurca fără el". Revista formulează astfel principiile de bază ale spionajului împotriva firmelor concurente :

„Să presupunem că un comis-voiajor al firmei dumneavoastră vă anunță că principalul concurent a comunicat clienților săi că în următoarele luni va scădea cu cinci la sută prețul unor produse. Dumneavoastră urmează să convocați neîntîrziat o consfătuire cu administrația firmei, colaboratorii ei științifici și persoanele care se ocupă cu desfacerea produselor, pentru a analiza modul în care veți răspunde la acest pas al concurenței. Dacă consfătuirea va ajunge, de exemplu, la concluzia că firma concurentă se pregătește să folosească o nouă materie primă, va trebui să angajați în mod special o persoană care să lămurească cîteva chestiuni. Pentru aceasta există un număr destul de mare de firme cu bună reputație și persoane particulare la ale căror servicii se poate face apel pentru obținerea unor informații speciale. Evident, costul unor asemenea servicii este mare și trebuie să se apeleze la ele numai în cazurile cînd este nevoie să se obțină rapid date exacte. Acest mod de a acționa se poate încadra în litera legii sau să-l depășească, în funcție de împrejurări. Dar și atunci cînd el este legal, tot trebuie respectate anumite măsuri de precauție".

Termenul de realizare a misiunii și retribuția sînt stabilite dinainte. Firma în cauză plătește consultantului sau mijlocitorului său un comision de 5—10 la sută. Plata se face prin intermediul unui reprezentant. Firma se ferește, de regulă, să aibă raporturi directe cu persoana angajată.

Pierderile înregistrate de o firmă devenită victima pătrunderii „spionilor" concurenței pot totaliza sume fantastice. Amintim, cu titlu de exemplu, de cunoscuta companie americană de produse farmaceutice „Cynamid", care la începutul deceniului trecut a căzut victimă spionajului economic. Ca urmare a pătrunderii unor agenți italieni în laboratoarele ei, firma a înregistrat o pierdere de 100 milioane dolari.

In aceste condiții, firmele occidentale sînt gata să plătească practic orice sumă pentru a se feri de atacurile agenților concurenței. Dar nu întotdeauna izbutesc. Proporțiile pe care le-a luat spionajul economic fac ca deosebirea dintre o „întreprindere serioasă" și gangsterism să fie uneori greu de făcut.

Un caz petrecut în Franța a făcut multă vîlvă. La 4 decembrie 1973, directorul săptămînalului „Canard Enchaine" a depus o plîngere pentru violarea domiciliului și tentativă de atingere a vieții private. Desenatorul André Escaro, în același timp și administrator al ziarului, a surprins, întîmplător, o echipă de instalatori ocupați cu lucrări nocturne, suspecte, în birourile în curs de amenajare ale noului sediu aparținînd săptămînalului parizian, situate pe strada Saint-Honoré, nr 175. Trei zile mai tîrziu, judecătorul Alain Bernard, însărcinat inițial cu instrucția plîngerii, a descoperit într-un canal despărțitor al șemineului, elementele unui sistem de ascultare, precum și urmele lucrărilor de montare a aparaturii.

In coperțile dosarului, plîngerea menționa numele a 11 agenți aparținînd poliției, pe care ancheta personală a ziariștilor ajunsese să-i bănuiască de executarea operației. Prima reacție a oficialităților a fost să se opună începerii anchetei magistratului pentru a se verifica justețea acestor acuzații provocate de lipsa unor dispoziții, motivînd aceasta prin discreția necesară în jurul activităților agenților.

Judecătorul Bernard și-a continuat totuși cercetările, convocînd agenții incriminați în cauză, pentru a-i confrunta cu 20 de martori. Însă agenții s-au eschivat, rînd pe rînd, ca urmare a ordinului primit de la superiori, afirmînd că figurile lor trebuie să rămînă protejate, potrivit legislației privind secretul apărării naționale.

La 28 ianuarie 1976, A. Bernard, fiind promovat în funcție, dosarul a ajuns în mîna succesorului său, judecătorul Pinsseau. Acesta a fixat trei date în luna mai pentru a proceda la audierea celor în cauză. Însă el a primit o scrisoare de la Directorul general al Poliției, Robert Pandraud, care și-a prezentat veto-ul său chiar transmiterii convocărilor. Noul magistrat a transmis dosarul la 2 iunie Parchetului. Și, conform referatului acestuia, el a redactat ordonanța de neurmărire.

Judecătorul Pinsseau nu s-a mulțumit să-și recunoască neputința pentru a reuni probe suficiente în contra celor care ar fi fost capabili de aceste delicte ; el a consacrat ultimele trei pagini din ordonanța sa pentru a contesta existența chiar a unor astfel de delicte în ceea ce privește instalarea unor aparate de ascultare în sediul lui „Canard Enchainé".

„Localul jurnalului, în curs de amenajare, care nu era încă nici mobilat, nu putea beneficia de protecție legală acordată domiciliului, căci aceasta nu se înțelege într-o manieră generală și în cazul bunurilor imobiliare. Autorii faptelor reproșate nu au terminat instalarea pe care au întreprins-o ; chiar terminată, aceasta nu ar fi atentat la viața privată a jurnaliștilor, care nu puteau și nu ar fi putut avea în principiu, într-un local profesional, decît conversații de ordin politic, general sau profesional, excluzînd orice referință la viața privată". Acest ultim paragraf, dacă nu va fi contestat de către magistrații Curții de apel, ar legitima pentru prima dată în Franța practicarea sistematică a ascultărilor și a spionajului economic sau politic de tipul „Watergate," își încheie comentariul reporterul, în ziarul mai sus menționat.

SPIONAJUL ELECTRONIC

Un domeniu în care spionajul economic a luat o mare amploare în ultimul timp este cel al programelor pentru calculatoarele electronice. Odată cu dezvoltarea sistemului de abonare a diferitelor întreprinderi și laboratoare la rețelele de mari calculatoare, depinzînd de concernele producătoare de asemenea echipament, viteza de soluționare a problemelor puse de diferiți abonați depinde direct de calitatea programelor de care centrul respectiv de calcul dispune. Diversificarea fiind relativ mare, existența unui portofoliu de programe se impune pentru a fi competitiv. De aici goana de a obține prin orice mijloc, inclusiv prin furt, programe noi, complexe, care prezintă perspectiva de a fi cele mai solicitate, deci de a procura venituri cît mai mari și mai rapide.

Un studiu alcătuit de Institutul Stanford constată că, anual, în Statele Unite ale Americii sînt furate sume în valoare de 300 milioane dolari, prin intermediul calculatoarelor electronice. Desigur, acesta reprezintă un procent redus față de totalul furturilor, ce se ridicau în S.U.A., în 1974, la 40 miliarde dolari. Deoarece numărul tehnicienilor care deservesc acum calculatoarele electronice se ridică la 150 000, urmînd să ajungă pînă la 500 000 în 1980, se consideră că potențialul pentru furturi electronice

va deveni enorm și, ca urmare, se impun măsuri mai eficace și de anvergură.

Revista „Newsweek" a publicat un articol în legătură cu această problemă, arătînd că nu este vorba numai de furturi de bani, ci și de furturi de informații secrete, evaluate în bani. Autorul articolului relatează despre Milo, un tînăr programator cu mari perspective. El avea însă obiceiul de a cheltui mulți bani, chiar din cei ce nu erau ai lui. Fiind angajat să programeze sistemul de încasări și plăți al Băncii National City din Minneapolis, Milo, care își avea propriul său cont la acea bancă, a pus la punct un program foarte laborios în legătură cu procesul de încasări și plăți. Dar în cadrul acestui program complex el a inclus și o comandă personală : calculatorul a primit „instrucțiuni" să ignore situația fondului său personal atunci cînd în contul său nu se aflau suficienți bani. Operațiile lui Milo au continuat astfel luni de zile și, datorită „instrucțiunilor" date calculatorului, el avea bani de cheltuială. La un moment dat, calculatorul s-a defectat, obligînd banca să recurgă din nou la operații făcute de funcționari. Și unul dintre ei a descoperit fraudele lui Milo. După părerea procurorului Terry Knoepp, Milo este unul dintre acei oameni care recurg la fraude ultramoderne, la spionajul electronic. Cu ajutorul calculatorului, aceștia reușesc să comită furturi, păgubind băncile, corporațiile și chiar instituțiile guvernamentale, de milioane de dolari, mărfuri, servicii și altele. S-a calculat că pînă acum, în 85 la sută din furturile comise cu ajutorul calculatoarelor, inclusiv în spionajul economic, autorii au rămas neidentificați.

Producătorii de calculatoare, controlorii, legislatorii au trecut la organizarea studierii unor măsuri complexe pentru a preveni furturile și spionajul electronic. Recent, la Universitatea din California, specialiști din mai multe state americane au participat la un colocviu în legătură cu metodele combaterii spionajului electronic. Cu prilejul acestui colocviu au fost trecute în revistă, pentru a se trage concluzii, diverse cazuri concrete. Astfel, s-a amintit de un fost funcționar al unei companii, care a pregătit programe necesare calculatoarelor „Administrației federale pentru energie". El a reușit să sustragă date secrete

printr-un contact al principalului calculator al Administrației cu telefonul său. El avea astfel acces la cele mai importante informații ale Administrației.

Întrucît majoritatea cazurilor de spionaj electronic sînt efectuate de oameni care fac parte din circuitul deservirii calculatoarelor, specialiștii subliniază necesitatea unui control mai sever asupra activității programatorilor și beneficiarilor calculatoarelor. S-a stabilit că, în ansamblu, calculatorul este capabil să „respingă" singur încercările celor ce vor să se introducă din afară pentru a organiza sustrageri de date. Dar este total ineficace față de cei care au, de regulă, acces legitim la funcționarea lui. Conducerea societății „I.B.M.", care produce calculatoare, a anunțat introducerea unui sistem de securitate foarte complex pentru apărarea calculatoarelor proprii, care conțin liste de clienți și alte informații prețioase.

Odată cu dezvoltarea tehnicii spațiale, spionajul economic și-a găsit un instrument cu aplicații nebănuite în folosirea sateliților artificiali. Unii dintre aceștia, după cum se știe, îndeplinesc o sarcină dublă ce vizează atît spionajul economic, cît și cel militar, iar delimitarea este imposibil de făcut. S-a ajuns astfel la momentul cînd în misiuni de spionaj se face apel la adevărați roboți, agenți secreți. Desigur aria lor de utilizare este strict delimitată de funcționalitatea lor, însă nu trebuie să uităm că performanțele și rezultatele lor obținute nu sînt deloc minore.

Sateliții artificiali sînt echipați cu diverse aparate și dispozitive extrem de sofisticate și sensibile, care le permit observarea, înregistrarea și transmiterea unor date din cele mai variate domenii. Printre altele, sateliții artificiali sînt echipați cu aparate fotografice, cu raze infraroșii capabile să detecteze resurse de energie și izvoare naturale și să localizeze, pe baza diferențelor de temperatură, depozitele energetice situate la mare adîncime în scoarța pămîntului ; magnetometre care identifică zăcămintele și locurile de depozitare a minereurilor și metalelor cu proprietăți magnetice ca : fierul, nichelul, cobaltul, precum și cîmpurile magnetice create de existența liniilor electrice de înaltă tensiune ; seismografe, aparate spectrale, aparatură radar etc.

Avînd obiective foarte puternice, aparatele fotografice pot repera detalii de 30 cm, de la o altitudine de 100 km. Unele aparate instalate la bordul sateliților, spionii roboți, cum mai sînt denumiți aceștia în mod curent în cercurile „specialiștilor", pot repera instalațiile și uzinele subterane, deoarece sensibilitatea filmelor, după cum am mai arătat, detectează diferențele de temperatură ale solului.

Din gama largă de misiuni la care pot servi sateliții, observarea ocupă locul cel mai important. Utilizarea acestora în scopul menționat a debutat la 28 februarie 1959 cu un satelit „Discoverer", aparținînd lui „U.S. Air Force". Experiența dobîndită cu acest satelit a permis punerea la punct a sistemului de observare optică a sateliților din seriile „Samos" și „Midas".

Spionajul aerian este vechi și precursorul acestuia a fost francezul Gaspard Felix Tourchanon. Acesta a inventat un aparat pe care l-a numit „Nou sistem de fotografie aerostatică, caracterizat prin dispunerea într-o nacelă a balonului liber sau captiv de aparate plasate perpendicular cu obiectivul lor dirijat în jos, nacela însăși găsindu-se transformată în cameră neagră cu ajutorul unor diverse dispozitive". Pentru această invenție autorul a obținut Brevetul francez nr. 38.507 din 23 octombrie 1858. Aceasta este deci data cînd a debutat spionajul aerian. El a parcurs, după cum era și firesc, în funcție de necesități și de perfecționarea mijloacelor tehnicii, un drum foarte lung.

Primul satelit „Samos" a fost lansat cu ajutorul unei rachete „Atlas-Agene" la 31 ianuarie 1961 ; el avea o greutate de 1860 kg. Instalațiile montate la bordul acestuia au fost furnizate de „General Electric", constînd din echipament fotografic și de televiziune „Eastman-Kodak". Satelitul este recuperabil cu ajutorul unei parașute, ca și „Discoverer", dealtfel. Datele culese de sateliții spioni pot ajunge la destinație prin două căi : prin teletransmisie codificată, cît și prin recuperarea materialului printr-un sistem de parașute. Teletransmiterea este utilizată ori de cîte ori datele respective nu prezintă pericolul ca prin interceptarea lor de către alții să fie compromițătoare ; în

acest din urmă caz este preferabilă recuperarea materialului înregistrat.

Fotografia prin satelit, tehnică fundamentală a spionajului modern, se impune puţin cîte puţin ca o metodă nouă de o importanţă capitală pentru studiul resurselor terestre. Sateliţii americani din seria ERTS-A (mai 1972) sînt destinaţi să studieze prin teledetecţie resursele naturale ale globului. Aceşti sateliţi gravitează pe o orbită avînd altitudinea de 910 km. Importanţa care se acordă acestor spioni-roboţi, care înconjoară Pămîntul, reiese din cifra de afaceri a societăţilor şi industriilor americane, specializate în recunoaşteri aeriene asupra resurselor terestre, care este evaluată la 150 milioane dolari pe an.

După aprecierile unor economişti, cifra va spori curînd la circa 1 miliard anual, ceea ce ilustrează importanţa care urmează să se acorde metodelor de spionaj aerian. Aceşti sateliţi constituie posturi de observaţie asupra suprafeţei terestre. Dealtfel, chiar şi „Apolo 7" a avut de îndeplinit şi misiuni de spionaj economic. La această concluzie ne conduce şi faptul că, din cele 8 000 fotografii reuşite, luate în cursul misiunii, doar... 13 fotografii au fost făcute cunoscute publicului.

Fotografiile făcute cu ajutorul sateliţilor, care permit specialiştilor să întocmească harta resurselor naturale ale unei ţări în termen de cîteva săptămîni, ar putea să fie de un mare folos ţărilor în curs de dezvoltare. Imaginile transmise de sateliţi pot informa, de pildă, guvernele ţărilor din Africa, Asia şi America Latină asupra întinderii şi localizării zăcămintelor, pădurilor, pungilor de petrol şi de gaze naturale, rezervelor de apă, tipurilor de sol şi chiar de a furniza indicaţii asupra diferitelor specii de scoici, moluşte şi crustacee care compun fauna estuarelor. In definitiv, ele constituie un instrument privilegiat pentru aprecierea resurselor terestre. Insă se pare că această tehnică a fost deturnată de la scopurile sale iniţiale. Presa occidentală consideră, în general, că documentele fotografice astfel obţinute sînt utilizate de către serviciile de informaţii pentru a defini orientările S.U.A. în materie de politică externă.

Numeroase elemente confirmă această manieră de a acționa și se citează, în acest scop, articolul lui Joseph Collins din „Elements", care a relatat că S.U.A. încurajează prospectarea și exploatarea resurselor miniere ale mărilor și oceanelor, ca o armă de disuasiune contra formării de carteluri în rîndul țărilor în curs de dezvoltare. Se cita, ca exemplu, că exploatarea resurselor miniere submarine ar putea să elimine preponderența Zairului ca țară producătoare de cobalt.

Totul a pornit de la un zelos reporter al lui „International Morning Tribune", Marc Gilbert. În căutare de noutăți pentru gazeta sa, flerul i-a îndreptat pașii către cunoscuta uzină de aparate electronice. El a transmis redacției, direct prin radio, din uzinele „Steel Electronics" : „Aici se experimentează un aparat telefonic de un tip deosebit, poate aparatul viitorului : numerele se formează prin apăsarea pe butoane, deservind un număr uriaș de abonați".

După ce transmise reportajul, Marc Gilbert se îndreptă către barul care deservea birourile personalului tehnico-administrativ ale uzinei. Nu mică i-a fost surprinderea cînd, la una din mese, îl întîlni pe Ronald Labine, tehnician electronist la o firmă, al cărei nume nu-l reținuse, de pe continent și pe care îl cunoscuse cu prilejul unui concediu. S-a îndreptat spre el, cu paharul în mînă, bucuros că a găsit o veche cunoștință cu care poate schimba cîteva cuvinte. Labine păru vizibil jenat de întîlnirea cu Gilbert ; de fapt în mai puțin de cinci minute părăsi localul sub un motiv oarecare. Gilbert nu a acordat, pe moment, nici o importanță acestui fapt. Cel puțin atunci.

Reportajul transmis de Marc Gilbert a apărut în ziar. La mai puțin de șase luni de la această dată, o firmă vest-europeană făcea cunoscut publicului că va lansa pe piață un nou model de aparat telefonic, care, spre surpriza specialiștilor americani, era copia fidelă a celui realizat de „Steel Electronics".

Cum s-a ajuns la această stranie coincidență ? Istoria descoperirilor menționează adeseori cazuri cînd inventatori din diverse puncte ale globului, independent unul de celălalt, realizează, cu deosebiri nesemnificative, aceeași descoperire. Acesta este cazul unor oameni de bună-cre-

dinţă, cercetători oneşti şi pasionaţi, care lucrează la „lumina zilei" şi conduita lor este cunoscută de cei din jur. Nu aceasta a fost situaţia în cazul telefonului cu butoane.

Peste cîteva zile, Marc Gilbert a primit un telefon matinal la redacţie din partea unei persoane care nu şi-a dat numele şi care îi cerea „o întîlnire importantă", la „Kings Palace", unul din cele mai luxoase hoteluri ale oraşului. Gilbert şi-a parcat maşina şi a intrat în hotel. După vreo 20 de minute de aşteptare în hol, neîntîlnind pe nimeni, a ieşit, s-a îndreptat spre automobil, a introdus cheia de contact şi, în clipa aceea, s-a produs o formidabilă explozie.

Investigaţiile poliţiei asupra acestui caz nu s-au soldat, mult timp, cu un rezultat pozitiv. În schimb, cercetările colegilor au dus la o descoperire preţioasă. Marc Gilbert investiga o vastă afacere de spionaj economic, cu ramificaţii în Europa. Pe această pistă au continuat cercetările poliţiei.

...În mica sală de aşteptare a gării Saint Lazare, nimeni n-a remarcat pe cei opt agenţi ai poliţiei pariziene, strecuraţi în mulţime. Era şi greu... Un domn în vîrstă, care cerceta mereu ceasul de buzunar, părea un provincial obosit de tumultul capitalei, dornic să se întoarcă mai repede în liniştea oraşelului lui. Într-un colţ, într-un mic grup de „oameni de afaceri", se vorbea agitat despre masiva cerere de aur pe piaţa occidentală.

Ora 16,00. Anunţarea sosirii trenului de la Le Hâvre provoacă rumoare ; febra obişnuită în atari situaţii în toate gările din lume. Dar iată că „bătrînul provincial" a căpătat o neobişnuită vigoare. El aleargă sprinten şi barează drumul unui călător, ce se îndrepta spre un vagon de clasa întîi. Apar şi „oamenii de afaceri". O mică busculadă şi călătorul se trezeşte cu cătuşele la mîini. Acest episod s-a petrecut la 15 mai 1968, la Paris. Cine era ciudatul călător ?

Era Ronald Labine, un redutabil agent, specializat în spionajul economic în favoarea unor mari societăţi transnaţionale. În momentul cînd el „opera" în uzinele „Steel Electronics", reporterul Marc Gilbert a avut neşansa să-l

întîlnească. Pe moment, acesta nu şi-a dat seama cărui fapt îşi datorează prezenţa acolo Labine. A realizat aceasta în momentul în care a aflat de apariţia telefonului şi în Europa, construit de o altă firmă. L-a căutat pe Labine şi i-a împărtăşit bănuielile sale. Disperat, Labine i-a minat maşina cu cîteva cartuşe de dinamită. Explozia era declanşată prin introducerea cheii de contact la pornirea automobilului. Ştim care a fost soarta lui Marc Gilbert. Cît priveşte pe Labine, s-a dat de urma acestuia datorită perseverenţei şi străduinţilor depuse de colegii lui Gilbert şi, mai ales, datorită unei greşeli comise de ucigaş : şi-a părăsit serviciul, fără nici un motiv, dispărînd pur şi simplu. S-a făcut legătura între aceasta şi apariţia telefonului la o firmă europeană, mai ales că Labine fusese nou angajat şi lucrase în sectorul de cercetări al uzinei. Semnalmentele sale au fost răspîndite în principalele ţări europene şi sfîrşitul îl cunoaştem : a fost arestat la Paris.

SMITH ŞI B.O.A.C.

Cu un deceniu în urmă, ziarele occidentale au făcut mare vîlvă asupra cazului de spionaj economic căruia a căzut victimă Compania aviatică britanică B.O.A.C. Iată, în esenţă, ce menţiona presa : „Date confidenţiale furnizate Companiei aviatice B.O.A.C. de un sistem electronic, în valoare de cîteva zeci de milioane lire sterline, au ajuns în posesia unei companii rivale de peste ocean".

Ţinînd seama de apriga concurenţă existentă în reţeaua internaţională a comunicaţiilor aeriene civile, precum şi de faptul că sistemul de informare cu ajutorul computerului (rutele cele mai economice, locaţia mondială de bilete etc.) a ajuns în mîinile unor rivali care au folosit toate datele obţinute în interesele proprii, Compania B.O.A.C. a suferit prejudicii considerabile. Spionul a obţinut datele respective prin fotografiere ; el s-a dovedit a fi un salariat al companiei. Acum cazul a fost elucidat în întregime şi praful a început să se depună pe dosarul clasat în arhive. Să-l parcurgem împreună.

Compania B.O.A.C. îşi are sediul într-o clădire din oţel şi sticlă. Este o construcţie masivă, împrejmuită de un gard de sîrmă. Se află lîngă aeroportul Heathrow din Londra. Clădirea este păzită zi şi noapte de gardieni înarmaţi. Aici se găseau laboratoarele departamentului de

cercetări electronice aparținînd companiei. Specialiștii firmei, după ani de cercetări, care au costat aproape trei milioane de lire sterline (circa 7 200 000 dolari) la care se adăugau încă alte 40 milioane lire sterline pentru instalarea în sediul central și în filialele sale răspîndite pe întreg mapamondul, au realizat instalațiile costisitoare aparținînd unui sistem informațional denumit „Boadicea". Printre alte operații automate ale acestui sistem, cea mai valoroasă era sistemul de rezervare a locurilor pe cursele internaționale. Astfel, sistemul de programare permitea ordinatorului, pus la punct de tehnicienii companiei, să recepționeze toate comenzile adresate sediului central și, utilizînd memoria înregistrată pe discuri a acestuia, să răspundă la ele în scris, pe un ecran de televiziune. Computerul era în măsură să „dialogheze" simultan cu mai multe agenții în orele de vîrf, să înregistreze locurile libere, să accepte cererile primite în ultimul moment pentru o cursă intercontinentală, să șteargă datele perimate și să-și adapteze programul la noua situație existentă.

Atît calculatorul cît și sistemul său de programare conceput permiteau Companiei B.O.A.C. să dobîndească un avans de circa trei ani față de alte societăți aeriene occidentale care preconizau folosirea unor instalații asemănătoare. După calculele efectuate, sistemul ar fi permis Companiei britanice să realizeze economii cifrate la aproximativ 48 milioane de lire sterline pînă în anul 1980, ca urmare a reducerii fondului de salarii. Se permitea, astfel, amortizarea întregii investiții în timp foarte scurt.

De mult timp, agenții secreți aparținînd unei companii rivale de peste ocean, printre care și cei ai lui „Jet Air International", țineau sub observație această clădire. Ea constituia de mult timp un fel de miraj punînd la grea încercare nervii agenților tocmiți să procure cu orice preț secretele computerului. Nici un mijloc nu li se părea de neutilizat, pînă chiar și crima, pentru a pune mîna pe valoroasa pradă. Ca și B.O.A.C., compania rivală știa că laboratorul central de cercetări electronice constituie un punct aproape impenetrabil.

În dimineaţa zilei de 4 noiembrie 1968, William Smith, tehnician electronist la compania B.O.A.C., pleda astfel pe lîngă sora şefă a spitalului Bradley Point, din Londra :

— Vă rog foarte mult, trebuie neapărat s-o internez pe soţia mea chiar astăzi, repeta el pentru a treia oară.

— Sînt dezolată, domnule, răspunse aceasta, pe un ton care nu admitea replică. Un psihiatru poate s-o vadă pe doamna Smith miercuri, însă nu mai devreme. Nu prezintă nici un simptom grav, dînsa poate aştepta cîteva zile.

Smith nu putea să arate adevăratul motiv al neliniştei sale. El nu mai insistă. Înţelesese că era în zadar. Traversă parking-ul spitalului şi îl cuprinse un fior zărindu-şi soţia instalată în automobil. La 39 ani, Conny Drew Smith nu mai rămăsese decît o umbră din tînăra şi frumoasa franţuzoaică, a cărei frumuseţe l-a sedus, cu douăzeci de ani în urmă la Londra. Tenul ca de ceară, faţa ridată, ochii inexpresivi şi spălăciţi ; mijlocul, altădată atît de zvelt, dispărea acum în cele peste douăzeci de kilograme pe care le avea în plus. Ea îl privi cu un surîs răutăcios, care prevestea o izbucnire iminentă. Scena începu cînd ei se angajară cu maşina pe High Avenue, pentru a se reîntoarce acasă, în nordul Londrei.

— Tu îmi provoci repulsie ! Te detest, spuse ea cu o voce plină de ură. Nu eşti decît un escroc, un beţiv, un om de nimic !

— Te rog, Conny, îi tăie vorba Smith. Era atît de nervos, încît puţin i-a lipsit să nu tamponeze maşina care, în faţa lui, se oprise la semnalul roşu.

Conny începu să rîdă încetişor ; se întoarse către el şi apropiindu-şi cu o mişcare bruscă faţa de a lui, murmură :

— Tu ştii pentru ce te detest cel mai mult ? pentru că tu eşti un hoţ !

Smith apăsă pe frîne. În spate, celelalte maşini claxonară. Apoi el se forţă, silindu-se să-i vorbească cu sînge rece :

— Dacă mai repeţi o dată ceea ce ai spus, am să te pălmuiesc de ai să mă ţii minte toată viaţa.

Conny, în acele momente, nu mai avea noţiunea fricii.

— Hoţ ! Hoţ ! Hoţ ! repetă ea pe un ton sfidător. Eşti un hoţ ; o ştii foarte bine ! Dacă nu faci ceea ce îţi spun, voi declara totul la Scotland Yard.

— Mergi şi spune-le ! Du-te, nebuno ! strigă Smith. Eşti ţicnită şi nimeni nu va crede o iotă din ceea ce le vei spune. Tu vei fi cea care vei da de dracu, nu eu !

Conny schiţă o grimasă ce voia să pară un zîmbet şi reîncepu să-l aţîţe :

— Atunci, condu-mă chiar tu la poliţie, hoţule !

Smith nu mai era capabil s-o suporte, ajunsese la capătul răbdării. În patru ani, ea îşi petrecuse mult timp în spitale, şase internări în diverse clinici psihiatrice şi, de fiecare dată, crizele sale în loc să scadă, se agravau tot mai mult, sănătatea ei neînregistrînd nici o ameliorare. El trăia într-o frică continuă. De data aceasta a reuşit s-o ducă la spital sub pretextul de a-i obţine o reţetă şi în speranţa că va convinge pe sora şefă s-o interneze pe loc. Ca şi în cea mai mare parte a proiectelor sale, adesea nebuloase, nerealiste, şi acesta a eşuat. Acum, el nu avea în cap decît o idee care îl obseda : să scape de ea. Cu orice preţ. Ajuns acasă, începu să bea şi gîndul sinuciderii îl preocupa mereu.

La orele 14,45, Smith ieşi din casă, pentru a lua metroul către Departamentul de electronică al firmei B.O.A.C. Dar nu a mai ajuns la destinaţie. Cinci zile mai tîrziu, un articol pe ultima pagină a lui „Daily Telegraph" menţiona dispariţia sa : „Această dispariţie constituie un mister neobişnuit", declara un reprezentant al Scotland Yard-ului.

De fapt, misterul s-a dovedit chiar mai profund decît se imagina la Scotland Yard. Nimeni nu putea să ştie că dispărutul va deveni figura centrală a uneia dintre cele mai neobişnuite afaceri de spionaj economic petrecute în ultimele decenii.

Chiar cei de la B.O.A.C. nu şi-au dat seama că datorită negăsirii lui Smith, rezultatele cercetărilor de ani de zile şi în care se investiseră cheltuieli enorme, fără a mai ţine seama de caracterul de noutate pe care îl reprezentau, ar putea fi periclitate.

Smith, soţia sa şi un prieten al lor, om fără ocupaţie, formau, fără îndoială, trio-ul cel mai insolit, cel mai de necrezut din toată istoria spionajului economic contemporan. Smith nu era spion de meserie. Pînă la un moment dat ducea o viaţă cumpătată. Nu era animat de nici unul din motivele care determină pe anumiţi oameni să de-

vină spioni : dorința de a avea bani la discreție, gustul aventurii, viața ușoară etc.

În iarna anului 1966, Smith lucra în serviciul tehnic al Companiei B.O.A.C., la Londra. El se considera foarte capabil și credea că nu este plătit la justa sa capacitate. Un coleg, mai puțin priceput, a fost avansat în locul său. Refuzul superiorilor de a-l promova și neîncrederea manifestată de aceștia au sfîrșit prin a-i induce un complex de inferioritate. A jurat să se răzbune. Găsirea unor mijloace în acest scop începuse să-l obsedeze tot mai mult.

Între timp a făcut cunoștință cu Conny, o franțuzoaică ce lucra la Londra ca stewardesă în cadrul unei agenții de aviație de peste ocean. Conny era concubina lui încă din 1963. Dorea foarte mult ca, prin căsătorie, să-și creeze un cămin liniștit. Și el știa aceasta. Dar posibilitățile materiale reduse îi făceau să amîne mereu data căsătoriei. Frămîntat de posibilitatea unui cîștig mai mare, într-o zi, cu prilejul onomasticei lui Conny, el i-a propus : „Eu am acces la o serie de instalații tehnice și la documentarea respectivă. Dacă mă ajuți să găsim clienți pentru a le vinde, te voi lua de soție".

Conny a început să fie obsedată de propunerea lui Smith. Nu știa cum să rezolve condiția pe care el i-o pusese. I-au trecut prin minte diverse variante. Dar nu îndrăznea să se adreseze nimănui. Inventa fără încetare scuze pentru a-și justifica insuccesul ; a ajuns chiar să se prefacă bolnavă pentru a nu se mai întîlni cu Smith. Crezînd că ea încerca să se eschiveze, o amenință că o va părăsi.

Pe la sfîrșitul iernii, ea se duse la șeful agenției „Jet Air Company", rivala lui B.O.A.C., și îi spuse toată povestea.

— Noi nu avem nevoie de secretele nimănui, îi răspunse acesta, cu o mină indiferentă, după ce ascultă cu foarte multă atenție și intui că e vorba de o afacere deosebită. Însă, adăugă el în final, dacă țineți atît de mult, puteți să-i comunicați că îl așteptăm. Nu vă promitem nimic. Să vedem despre ce este vorba și vom încerca să vă ajutăm.

Conny, bucuroasă că îi putea da o ştire favorabilă, alergă de îndată la locuinţa lui Smith. Acesta nu era acasă. A trebuit să-l mai aştepte încă aproape trei ore.

În ziua de 11 martie 1967, era într-o sîmbătă, către orele 11 dimineaţa, Smith şi Conny au coborît din metrou în staţia Trafalgar Square. Aici au fost întîmpinaţi de un om plăcut la înfăţişare, înalt, cu fizic de sportiv, însoţit de o femeie tînără şi care s-au prezentat : soţii Harrison. Aceştia i-au invitat în maşina lor parcată în apropiere.

Pe un drum destul de ocolit, au mers, în tăcere, pe care nici unul dintre cei doi invitaţi nu au îndrăznit s-o rupă. Maşina s-a oprit în faţa unui mare imobil din cărămidă aparentă, ale cărui ferestre erau acoperite cu volete de lemn. Se zăreau doar cîteva ferestre, slab luminate. În interior, un bărbat între două vîrste, care s-a recomandat Larner, era aşezat în faţa unei mese circulare. Fără să se ridice, cu ţigara între buze, şi fără măcar să le întindă mîna, el umplu cinci pahare şi scoţînd un mormăit ce s-a vrut a fi o urare, spuse în timp ce sorbi, dintr-o înghiţitură, conţinutul paharului :

— Prietena dv. ne-a spus că sînteţi în jenă financiară şi că aţi fi în măsură să ne furnizaţi unele date care ne-ar interesa, eventual.

— Ce să vă spun... pentru a fi sincer, momentan nu cunosc mare lucru, răspunse Smith. Însă, în orice caz, cred că aş putea să vă fiu de folos. Cel puţin pe viitor.

Ascunzîndu-şi plictiseala, agenţii companiei „Jet" au început să-l interogheze pe Smith, cu îndemînare, asupra vieţii sale, trecutului său, mediului pe care îl frecventa şi ocupaţiei sale. Smith, pe nesimţite, bău nenumărate pahare de whisky, astfel încît ajunse într-o stare de turmentare avansată. A fost nevoie de ajutorul gazdelor, care l-au susţinut pînă la maşină. Într-o clipă de luciditate, Smith trase concluzia că speranţele sale erau năruite. Agenţii nu şi-au luat nici un angajament, invitîndu-l să revină să-i vadă.

Smith a revenit după trei săptămîni. De astă dată, gazdele se arătară mai puţin reci :

— Am studiat în amănunţime situaţia, începu Larner. Pentru aceasta, însă, este nevoie de răbdare şi multă îndemînare.

— Şi ce va trebui să fac ? întrebă impacientat Smith.

— Din timp în timp, ne veţi furniza informaţii, explică Larner. Este important, pentru banii pe care îi veţi primi, ca datele să fie amănunţite şi, pe cît posibil, să avem fotografii ale documentelor.

De fapt prin aceasta, agentul utiliza o veche metodă folosită în spionajul clasic ; prin fotografiere se făcea economie de timp şi totodată se asigura veridicitatea datelor sustrase.

— Asta înseamnă, de fapt, spionaj ?, spuse Smith ridicînd vocea fără să-şi dea seama. Nu ştiu cum am să mă descurc ! Afacerea lua o turnură serioasă şi el era în punctul critic, în care mulţi agenţi clachează.

— Totul se învaţă, răspunse agentul firmei „Jet".

— Dacă mă veţi ajuta, atunci...

Imboldit de Conny, Smith îşi ţinu promisiunea. Ei se căsătoriră la 15 iunie 1967. Smith solicită companiei la care lucra un concediu de trei săptămîni, pentru a face voiajul de nuntă în Canada. Aici, la River Woods, îşi petrecură luna de miere, datorită banilor primiţi de la „Jet Air Company". Zilnic, doi agenţi ai firmei, cazaţi în apropiere, veneau cît mai discret posibil şi le dădeau noţiuni elementare în ceea ce priveşte tehnica spionajului. Conny era instruită să joace rolul de curier, înmînîndu-i-se o serie de obiecte personale cu lăcaşuri ascunse, care să permită păstrarea pe timpul transportului a rolfilmelor. Către sfîrşitul concediului, un bătrîn fotograf îi înmînă lui Smith un aparat fotografic minuscul şi l-a învăţat să-l utilizeze la perfecţiune. La început, ce e drept, a avut dificultăţi în aprecierea distanţelor, dar în cîteva zile, „elevul" a reuşit să obţină fotografii de bună calitate.

La reîntoarcerea la Londra, familia Smith şi-a reînceput activitatea. Legătura, de astă dată, s-a păstrat cu un alt agent, care a motivat că atît Larner cît şi soţii Harrison au fost mutaţi la o agenţie dintr-o altă ţară. Noul agent, Johnson, era tînăr dar, prin manierele sale şi felul de a se purta, trăda pe unul care şi-a petrecut

o bună parte din viață în armată. Atunci cînd era vorba de misiunea care îl interesa, era chiar dur.

La început, Smith se străduia să facă totul cît se poate de bine, pentru a-și satisface noii patroni. La un moment dat a ajuns într-o situație ridicolă : din exces de zel a fotografiat tot felul de scheme, la întîmplare, fără ca în prealabil să cerceteze ce conțin. Spre stupefacția sa, a fost sever admonestat de Johnson, care i-a ordonat să se oprească :

— Compania vă felicită pentru zelul depus, însă, din păcate, nu avem nevoie de niște planuri ale unor aparate și dispozitive care se găsesc în comerț și pe care le avem și noi.

Smith fu decepționat ; ceru sfatul soției și reuși să se transfere la laboratorul de calculatoare. Aici, după ce s-a familiarizat cu obiceiurile și cu personalul, profită, îndată ce rămase singur, la ora prînzului, pentru a fotografia o schemă generală a noului ordinator.

— Ce spuneți de această schemă ? întrebă el pe Johnson. Acesta îi răspunse că era pe punctul să renunțe la serviciile sale, dar în sfîrșit se pare că se găsește pe drumul cel bun. Cea mai mare parte din planuri nu-i spuneau nimic lui Smith, pe de o parte pentru că nu dispunea de o pregătire tehnică superioară, iar pe de altă parte, deoarece materialele în cauză erau codificate.

Într-una din zile, Johnson își manifestă deschis temerea, față de Smith, ca laboratorul de cercetări să nu fie echipat cu un sistem de alarmă invizibil, care să declanșeze o sirenă la orice tentativă de deschidere a seifului cu scheme, în afara orelor de program. Johnson i-a arătat extrase din reviste de specialitate care reproduceau diferite sisteme utilizate în băncile occidentale și mai ales elvețiene și americane, și i-a recomandat să caute toate firele electrice sau cutiile minuscule susceptibile să trădeze prezența unei instalații de alarmare.

— Trebuie neapărat să examinezi toată clădirea, centimetru cu centimetru, îi spuse. Spui că aceasta este vopsită în interior ?

— Da, în alb, răspunse Smith.

— Atunci trebuie să fie revopsită destul de des, observă Johnson.

— Este adevărat, confirmă Smith.

— Atunci, cu un astfel de prilej, continuă Johnson, va trebui să faci verificarea.

Nu peste multă vreme după convorbirea de mai sus, într-adevăr, s-au repetat vopsirea și reparațiile periodice ale clădirii. Deoarece mare parte din personalul tehnic a fost lăsat liber în cele cîteva zile, Smith a folosit ocazia pentru a examina clădirea, cu multă atenție, fără a trezi nici o bănuială. După părerea lui, aceasta nu conținea nici un sistem de alarmă în interior.

Obstacolul cel mai important pentru el rămînea deschiderea seifului, care prezenta un sistem de închidere original. Johnson îi dădu lui Smith o plastilină specială, ascunsă într-o cutie de țigări, și îi spuse s-o păstreze în permanență asupra sa, și în cazul în care, din întîmplare, ar putea să obțină cheia seifului, pentru cîteva secunde, să-i facă un mulaj. Smith a protestat, spunînd că o asemenea ocazie nu i se va prezenta niciodată, deoarece cheia rămînea în permanență la șeful laboratorului.

— Nu trebuie să neglijăm nici o posibilitate, replică Johnson.

La începutul anului 1968, într-o joi, de dimineață, Smith a rămas singur, cu un inginer, în încăpere. Pentru scurt timp, acesta a părăsit și el laboratorul, în căutarea unui aparat de măsură. Înainte de a pleca din cameră, el a închis ușa seifului, a încuiat-o cu cheia, însă, fiind sigur că nu va lipsi mult, nu a mai luat-o cu el. Smith atîta a așteptat ! A scos plastilina și a luat cu repeziciune amprenta cheii.

A remis mulajul lui Johnson, cu ocazia proximei lor întîlniri. Spre dezamăgirea sa, acesta îi comunică că amprenta nu era suficient de clară. În vocea sa se ghicea o nuanță de reproș. Smith căuta să-l asigure că va repeta, cu prima ocazie, luarea amprentei.

Și o altă ocazie s-a ivit destul de repede. Inginerul fiind chemat la conducerea departamentului, i-a încredințat lui Smith cheia, după ce, în prealabil, sigilase seiful, spunîndu-i că dacă șeful laboratorului va veni în lipsa sa, să-i predea cheia.

Smith a făcut patru mulaje ale cheii. La o săptămînă a primit confirmarea că de data aceasta amprenta fusese

luată corect. Cu această ocazie i s-a înmînat o cheie aidoma celei adevărate. În zilele următoare a aşteptat prilejul care să-i permită fotografierea planurilor aflate în seif. Profitînd de deschiderile repetate ale acestuia de către colegii săi, a fost în măsură să aprecieze că datorită celor cîteva zeci de planuri existente, nu ar fi dispus niciodată de timp suficient pentru a le fotografia pe loc. Îşi exprimă opinia lui Johnson. Acesta îi răspunse că va primi la timp indicaţiile necesare. Curînd, Johnson îi expuse următorul plan : va face tot posibilul să rămînă ultimul în laborator, va deschide seiful şi va lua planurile, i le va preda şi acesta le va fotografia ; de dimineaţă va veni primul şi le va pune la loc. În felul acesta, riscurile erau reduse la minimum. Au fixat pentru miercurea următoare întreaga operaţie. Rămînea de stabilit locul în care se vor întîlni.

In aceeaşi seară, Johnson l-a condus pe Smith în apropierea aeroportului, în *Austin*-ul său. Părăsind autostrada, a cotit pe un drum lăturalnic şi s-a oprit la o curbă, lîngă o trecere de nivel.

— La orele 18,30 precis, te voi aştepta aici, lîngă maşină, îi spuse acesta.

Miercuri, conform celor stabilite, Smith, a rămas ultimul şi a deschis fără nici o dificultate seiful, a scos schemele şi le-a pus în servietă, după care a închis la loc. Totul nu a durat nici un minut. Cu pas elastic, a trecut grăbit pe lîngă paznicul de la capătul culoarului, aruncîndu-i un salut vesel. Cu *Ford*-ul său a ajuns la locul stabilit, unde îl aştepta Johnson. Acesta preluă servieta şi îi spuse să revină la orele 3,45 dimineaţa. Smith nu a dormit toată noaptea. A ajuns primul la întîlnire. Tocmai terminase de fumat a doua ţigară, cînd se ivi şi Johnson. Schimbară cîteva cuvinte. Îşi recăpătă servieta şi se grăbi spre casă. La program veni cu un sfert de oră mai devreme. Întîrzie cinci minute de vorbă cu paznicul, pînă zări la capătul şoselei apropiindu-se prima maşină a unuia dintre colegii săi, cu care lucra. Abia atunci se îndreptă către laborator. Fără să se dezbrace, descuie seiful şi repuse planurile la loc, după care închise, ascunzînd cheia în tocul pantofului, într-un locaş.

Liniştit pe deplin, aprinse o ţigară şi începu să se dezbrace fără grabă. Colegul său, cînd intră, îl surprinse tocmai în această postură inofensivă. Smith era acum calm, dar datorită tensiunii, a nopţii nedormite, simţea abia acum că puterile îl lasă.

După două săptămîni fu fixată întîlnirea într-un bar din Piccadilly Circus. Johnson era radios. După ce chelnerul le luă comanda, îi spuse :

— În numele P.D.G. (Prezident Director General) vă felicit pentru reuşită. Am dispoziţia să vă remit o primă de 8 000 lire sterline. Aveţi dreptul să vă oferiţi o odihnă binemeritată.

Era evident că planurile sustrase din seif reprezentau o valoare considerabilă, prin conţinutul lor, permiţînd firmei concurente o economie de timp, iar investiţiile financiare în acest caz erau neînsemnate. Pentru firma engleză, în schimb, pierderile aveau să fie enorme.

La puţină vreme după aceasta, familia Smith s-a mutat într-un apartament elegant situat în vecinătatea lui Park Lane. Dar Conny a început să manifeste primele simptome ale unei maladii nervoase. A fost internată într-un sanatoriu. La ieşire, starea părea mult ameliorată. După puţin timp, însă, crizele au revenit cu violenţă. Odată cu aceasta, şi acuzaţiile adresate lui Smith.

Încercarea nereuşită de a o interna din nou, teama de a nu fi demascat de soţie, l-a determinat pe Smith să abandoneze totul. După ce o adusese acasă, a ieşit din nou în oraş, şi-a lichidat contul la bancă şi a plecat în Irlanda.

Dispariţia sa, în primele zile, nu a trezit nici o bănuială la serviciu. La scurt timp, însă, Conny a primit un telefon prin care i se cerea veşti despre soţul său. Ea s-a plîns că acesta şi-a părăsit căminul. A fost sesizat Scotland Yard-ul. Părea o afacere banală : un soţ agasat de femeia sa, aproape nebună, plecase în lumea largă.

La cîteva zile, un detectiv o interogă mai amănunţit pe Conny.

— Am vrea să ştim dacă nu au existat unele lucruri care vă supără în comportarea soţului dv. şi care poate

ar fi bine să ni le semnalaţi. Răspunsul nu se lăsă mult aşteptat.

— Desigur, răspunse Conny, însă este o chestiune foarte gravă.

După ce primi asigurările că situaţia va fi examinată cu înţelegere, ea a declarat :

— Soţul meu este un tîlhar ! El a sustras importante materiale de la firma la care lucra, pentru a le vinde.

Povestirea lui Conny era incoerentă şi de necrezut. Ea amesteca datele şi locurile şi, pe moment, datorită amneziei, dădea impresia că nu ştie ce spune. Detectivul a comunicat superiorilor săi cele aflate. S-a hotărît să se treacă la verificări. Rezultatul acestora nu a întîrziat să releve faptul, de necrezut, că Conny avea perfectă dreptate. Poliţia a transmis semnalmentele suspectului la aeroporturi, gări, localuri şi hoteluri. În acest timp, Smith, deprimat şi abrutizat de alcool, îşi petrecea vremea prin baruri şi localuri de noapte. A fost identificat şi reţinut după puţine zile de la dispariţia sa. Nu a încercat să nege şi a declarat totul. Reconstituirea a permis să se stabilească gravitatea prejudiciilor aduse companiei.

Istoria lui William Smith a luat astfel sfîrşit. Numele său a rămas legat de o afacere insolită din istoria spionajului economic contemporan.

FILMUL POLIESTERIC

La o întîlnire ştiinţifică ţinută într-un oraş occidental, inginerul Theodor Parker, de la firma „Robson Plastics Co", a prezentat un referat în faţa unor participanţi sosiţi aproape din toate ţările europene şi din Japonia. În expunerea sa, însoţită de planşe şi diapozitive, cercetătorul a respectat toate indicaţiile primite de la şeful compartimentului de contraspionaj industrial, înainte de a lua parte la întrunire, adică de a se referi numai la ceea ce era strict necesar pentru înţelegerea problemei în discuţie. In după-amiaza celei de-a doua zile a conferinţei, Parker a intrat într-un mic restaurant pentru a bea ceva. Spre surprinderea sa a fost salutat de un necunoscut, deosebit de elegant, care l-a felicitat pentru expunerea făcută în cursul dimineţii. Acesta s-a interesat în ce ţări a fost brevetată invenţia şi, înainte de a se despărţi, şi-a exprimat încă o dată admiraţia sa sinceră...

Comunicarea tînărului cercetător de la „Robson Plastics Co" despre inventarea filmului poliesteric trezise interesul specialiştilor de la „Norris Technical Consultants Ltd." şi, bineînţeles, al serviciului de informaţii respectiv ! A urmat pregătirea planului de acţiune : căutarea în cartotecă a agenţilor, trierea fişelor pentru alegerea celui mai capabil dintre ei pentru acest „caz" şi, apoi, pregătirea concretă a acestuia. S-a stabilit „legenda

de acoperire a acțiunii", motivul abordării, cum și unde va lua agentul legătura cu tînărul inginer, modul de atragere la colaborare (bani, șantaj), procedee de primire și transmitere a datelor, dotarea cu aparatură etc., etc.

Peste cîteva zile, în parcul unei vile din New York a avut loc o crimă care, la prima impresie, nu avea nici o legătură cu cele de mai sus. Și totuși...

Jaguarul s-a oprit în fața unei vile cochete, înconjurată de gazon, care servea ca reședință newyorkeză oferită de întreprindere lui Joe Malone, directorul firmei „Robson Plastics Co." Șoferul deschise portiera. Joe Malone coborî primul. Era un bărbat trecut de patruzeci de ani, însă părea tînăr, solid, era blond, viguros și bine îmbrăcat. Se întoarse și întinse mîna lui Audrey Stevens, care sări cu sprinteneală. Cochet înfășurată într-un somptuos mantou de zibelină, Audrey Stevens era o femeie tînără, frumoasă, cu părul negru tăiat scurt și ochi verzi.

— Mîine dimineață, la ora obișnuită, să fii aici, a spus Malone șoferului.

— Am înțeles, domnule director.

Șoferul închise portiera din spate și își reluă locul la volan, pentru a duce mașina la garajul situat în spatele vilei. Malone se căută prin buzunare, pentru a deschide ușa apartamentului. Femeia și-a aruncat privirea în jur și se adresă bărbatului :

— Aș avea poftă să merg pe jos, spuse ea. Hai, te rog, să facem cîțiva pași prin parc.

Joe Malone rămase surprins. Ora înaintată, vremea neprielnică, nu recomandau plimbarea.

— Nu este tocmai potrivit să facem plimbări acum, scumpa mea. Este tîrziu și e frig. Și, crezînd că a convins-o, a introdus cheia în broască.

— Jo...

— Da, draga mea.

— Pentru ce nu ești, odată măcar, romantic... ?

— Sînt un om rațional.

Împinse ușa, aprinse lumina în hol și se trase la o parte pentru a face loc tinerei femei. Ea rămase afară, fără să se clintească, puțin supărată.

— Dar este, oare, raţional să intru aici cu tine, spuse ea cu o voce hotărîtă, în timp ce soţul meu şi copiii mă aşteaptă acasă ?

El încruntă sprîncenele, vizibil surprins şi fără nici o apărare în faţa acestui atac neprevăzut.

— Scumpo, exclamă el în cele din urmă, dar ce te-a apucat ?

— M-am săturat să fiu atît de raţională tot timpul. Am chef să mă plimb.

Faţa rotundă şi roză a lui Joe exprima o mare contrarietate.

— În definitiv, dacă vrei cu tot dinadinsul, putem face cîţiva paşi prin parc. Deşi lumea o să ne creadă nebuni. În sfîrşit...

Joe Malone o luă protector, pe după umeri, pe Audrey Stevens, şi păşiră pe o alee mărginaşă.

Căsătorit şi tată a trei copii, directorul uneia din cele mai mari fabrici de produse chimice, îşi pierduse capul, făcînd o pasiune tîrzie, subită şi puternică, pentru tînăra femeie, nespus de frumoasă. Aparent, femeia părea că răspunde sentimentelor bărbatului, acceptînd întîlnirile solicitate tot mai des de către aceasta. Bineînţeles că declaraţiile de dragoste, Joe Malone şi le însoţea cu cadouri costisitoare.

Amorezii păşeau în tăcere, fiecare cu gîndurile lui, cînd, la un moment dat, li se ivi în faţă un bărbat mic de statură, cu un aparat fotografic. Fulgerător, necunoscutul îi prinse în obiectiv şi apăsă pe declanşator : o lumină orbitoare de magneziu cuprinse micul parc. După ce-şi reveni din surprindere, Joe Malone se desprinse de însoţitoarea sa şi se îndreptă cu paşi hotărîţi către necunoscut. Simţea cum îi clocoteşte sîngele. Băgă mîna dreaptă în buzunarul pardesiului şi o încleştă pe revolver, de care nu se despărţea atunci cînd ieşea în împrejurări mai neobişnuite.

— Cine eşti şi cum îţi permiţi... Dă-mi imediat rolfilmul. Te previn că nu răspund de ce ţi se poate întîmpla!

Necunoscutul izbucni într-un rîs gros, batjocoritor.

— Domnule director, dacă doriţi să cumpăraţi rolfilmul, vi-l pot vinde contra sumei modeste de 5 000

dolari. Vă rog să vă grăbiți, s-ar putea să mă răzgîndesc și să caut alți clienți...

Malone scrîșni din dinți. Își dădu seama ce urmări putea avea dacă acest șantajist ar fi arătat soției sale fotografiile și, mai ales, unor reporteri de scandal. Simți că nu se mai poate stăpîni. Întinse mîna stîngă să-l apuce de reverul hainei. Necunoscutul se eschivă și se prefăcu că încearcă s-o ia la fugă. Fără să gîndească, într-un gest reflex, în aceeași clipă, băgă mîna în buzunarul pardesiului, apăsă pe trăgaci, fără să scoată revolverul. Stofa a amortizat, în bună parte, zgomotul, care a răsunat ca o plesnitură seacă, aidoma unui rateu de eșapament de automobil. Necunoscutul a făcut un pas și apoi s-a prăbușit, ca fulgerat, pe iarba umedă. Joe Malone și însoțitoarea sa au acoperit corpul neînsuflețit cu frunze și crengi, au luat aparatul fotografic și au plecat, în grabă, spre ieșirea parcului, asigurîndu-se că nu au fost niscaiva martori la scena petrecută.

Cu pași repezi s-au îndreptat spre locuința lui Joe și apoi direct la garaj. Bărbatul a scos mașina. Automobilul a pornit încet, mergînd o bună bucată de drum cu luminile stinse. Au rămas tăcuți pe tot parcursul drumului. Malone opri mașina la aproximativ două sute de metri de locuința lui Audrey. Cu gesturi automate o ajută să coboare. Femeia îl mîngîie ușor pe frunte și-l sărută îngrijorată.

— La revedere, Jo, și fii cuminte !

Joe Malone privi o clipă silueta lui Audrey dispărînd în ceață. Așteptă ca zgomotul sec al pașilor femeii să se piardă, după care se așeză la volan.

Începea o nouă zi gri și murdară, ca multe altele la New York. Erau orele 7 dimineața cînd Joe Malone își parcă mașina în fața casei sale din Park Square Est, făcînd un drum epuizant, prin ceață. Își scoase cheile, deschise poarta, încercînd să facă cît mai puțin zgomot posibil, aprinse lumina în hol și încuie ușa la loc. Se îndreptă către scară, cînd atenția îi fu atrasă de un plic alb, vizibil, în cutia de scrisori. Îl scoase și inima începu să-i bată cu putere. Intră în camera de lucru și se așeză într-un fotoliu. Cu mîini nesigure deschise plicul. Pe o foaie albă

de hîrtie erau înşirate din tăieturi, următoarele cuvinte: „Citeşte ziarele de dimineaţă".

Refăcu din nou drumul la cutia de scrisori şi luă presa. Picioarele îi erau grele şi păreau că nu-l mai ascultă. Drumul pînă la fotoliu a fost lung. Pe ultima pagină, cu litere mari, era anunţată descoperirea în parcul Wesson a unui individ împuşcat în piept. Se căuta autorul, menţionîndu-se totodată declaraţia poliţiei că prinderea criminalului era o chestiune de ore. Joe Malone simţi că îl cuprinde groaza. Tăcerea apartamentului deveni apăsătoare.

Telefonul sună. Malone tresări violent. Cine putea să-l cheme la acea oră matinală ? Era sîmbătă. Se ridică şi se tîrî către birou:

— Alo ? spuse el, ridicînd receptorul.

O voce de bărbat, impersonală, îl întrebă dacă a citit ziarele.

— Da ! Cine e la aparat ?

De la celălalt capăt al firului se auzi un rîs scurt.

— Domnule Malone, eşti în puterea noastră. Îţi oferim totuşi o şansă, şi în plus posibilitatea unui cîştig important. Am putea, foarte bine, să nu-ţi oferim nimic. Urmă o pauză, ca pentru a sublinia gravitatea momentului. Vocea continuă iar, sacadat. Ne interesează o realizare recentă a firmei la care lucraţi : filmul poliesteric. Vă oferim în schimb 50 000 de dolari şi discreţia noastră asupra cazului din parc. Meditaţi cu toată seriozitatea şi, mai ales, să nu încercaţi să întreprindeţi ceva. Avem posibilitatea să ştim tot ce faceţi ; vă veţi convinge singur de aceasta. Vom reveni peste 48 de ore pentru a cunoaşte ce hotărîre aţi luat. De fapt nu aveţi de ales. Vă vom comunica atunci cum să procedaţi. Am terminat.

Joe Malone auzi un declic şi telefonul amuţi. Puse automat receptorul în furcă şi se prăbuşi în fotoliu. Era palid, mîinile îi tremurau uşor, însă continua să-şi ţină capul ridicat şi ochii nu-şi pierduseră hotărîrea. Reflectă, dar nu-şi putea aduna gîndurile. În cursul aceleiaşi nopţi se întîmplaseră prea multe lucruri. Funcţia pe care o avea devenise sursa tuturor necazurilor sale ? Femeia pe care o iubea avea vreun amestec ? Dar fotograful ? Am comis, totuşi, o crimă !

Malone nu mai putu să reziste, oboseala acelei nopți atît de bogată în emoții, se făcu simțită. Se năruí din fotoliu, pierzîndu-și cunoștința.

Ricardo, omul de serviciu, intrigat de telefonul care suna, intră și îl găsi zăcînd pe parchet. Îl întinse pe canapea și încercă să-l aducă în simțiri, bătîndu-l ușor peste obraji cu un prosop umezit și rece. Cînd Malone își reveni, în cele din urmă, avu senzația penibilă că începe din nou coșmarul. Închise ochii și-i ceru servitorului să-l lase singur.

Instalat la imensul său birou din cabinet, Joe Malone ceru prin interfon să nu fie deranjat. Privirea-i se îndreptă spre peretele de sticlă și oțel în dosul căruia, de la etajul 15, se zărea panorama orașului. Mintea-i lucra cu febrilitate și gîndurile se succedau haotic. Cum va reuși să adune toate documentele privind filmul poliesteric? E adevărat, ca director, le putea consulta fără să trezească bănuieli. Simțea cum valuri de căldură îl cuprindeau succesiv, alternînd cu o senzație de frig. Aprinse o țigară și trase adînc cîteva fumuri în piept. Sorbi ultimele picături de cafea din ceașcă, înghițind și o pastilă de amfetamină. Totul era acum mai bine și părea să fi redevenit lucid. Apăsă hotărît pe butonul interfonului și dădu dispoziție secretarei să convoace, pe rînd, pe șefii de colective care lucrau la filmul poliesteric.

Cu un aer degajat, îi explică fiecăruia că ar vrea să verifice cercetarea făcută privind acest nou produs, mai înainte ca să ia drumul fabricației. Atitudinea sa nu întîmpină nici o reținere, afară doar de aceea a dr. Reyes, care mormăi ceva neclar. După-amiază cumpără dintr-un magazin de specialitate, situat tocmai în colțul celălalt al orașului, un aparat fotografic minuscul, care să permită efectuarea de fotografii de aproape. Se încuie în cabinetul său și, pînă seara tîrziu, la lumina lămpii de birou, fotografie toate documentele.

Peste cîteva zile, în holul hotelului Sheraton din New York s-a petrecut următoarea scenă:

— Domnul Joe Malone, poftiți la telefon!, se auzi vocea omului de la recepție.

În acest timp, doi inși, ascunși îndărătul unor ziare, nu-l scăpau din ochi pe un bărbat cu părul negru, îmbrăcat sport și cu ochelari mari, fumurii. Auzindu-și numele, omul tresări, își înălță capul, aruncă o privire îngrijorată asupra mulțimii care mișuna la ora aceea de amiază în holul hotelului, avu o clipă de ezitare, apoi se ridică și porni hotărît spre cabină.

Detectivii își împăturiră calm ziarele și porniră alene pe urmele brunetului. După ce intrară în cabina telefonică, șoptiră ceva la urechea bărbatului cu părul negru. A urmat o banală scenă de arestare, parcă era un episod de film. Bărbatul cu ochelari și cu părul negru se repezi, într-un gest impulsiv, spre ușă, detectivii îl înșfăcară, dar el izbuti să se smulgă din mîinile lor, căzu, se ridică în picioare și o rupse la fugă spre scară. Cei doi detectivi, bine antrenați, încercară să-l prindă. Unul din ei îl apucă de cap, însă, stupoare : rămase cu peruca în mînă. Celălalt izbuti totuși să-l înhațe pe fugar, de un picior. Și abia atunci, ghinionistul fugar, care de fapt avea părul blond, rosti, roșu ca focul :

— Ce doriți de la mine ?

A doua frază, „brunetul" o rosti la sediul poliției, cînd își recunoscu indentitatea, Joe Malone, director la „Robson Plastics Co." La toate celelalte întrebări, însă, dori să răspundă numai în prezența avocatului.

Operația fusese declanșată de un incident petrecut la 12 martie 1974, cînd în Olanda s-a depus cererea de înscriere de brevet pentru filmul poliesteric din partea unei firme japoneze. „Robson Plastics Co.", mai bine zis serviciul de brevete al acesteia, a fost sesizat de o firmă din Olanda de cererea venită din partea concurenților japonezi. Alarma a fost dată și a urmat un consiliu : s-a păstrat cel mai desăvîrșit secret, ancheta fiind încredințată cunoscutei firme de detectivi „Pinkerton", specializată mai ales în probleme de spionaj economic. Lucrurile s-au lămurit mai curînd decît s-ar fi așteptat cineva. Agenții firmei de detectivi au mers pe fir, plecînd de la firma japoneză. Era clar că secretul se scursese de la „Robson", dar în ce mod ? Au fost întocmite mai multe liste cu nume de oameni care ar putea fi bănuiți, fiind

emise mai multe ipoteze. S-a început cu laboratoarele de cercetare şi s-a terminat cu cel mai înalt nivel, directorul tehnic. S-a procedat prin eliminare, iar cercul s-a strîns din ce în ce. În final bănuiala a căzut pe Joe Malone. Viaţa acestuia a început să fie scormonită cu deosebită minuţiozitate. S-a aflat că pînă nu de mult a avut o amantă. Colaboratorii săi s-au plîns că de la o vreme este mult schimbat, nervos, bănuitor şi uneori absent, alternînd cu perioade depresive. Omul dinamic, întreprinzător de altădată, devenise de nerecunoscut. Unul din detectivii însărcinaţi cu urmărirea femeii cu care Malone întreţinea legături a aflat că aceasta avea un cont la bancă, iar în ultimul timp i se virase o importantă sumă de bani din partea unei firme de *consulting*. Acest fapt, mic în aparenţă, a dus, în cele din urmă, la deznodămînt.

O vizită „discretă" în apartamentul lui Audrey. Aici s-a descoperit un aparat de filmat special, cu raze infraroşii şi o peliculă pe care apărea Joe Malone în timp ce-şi descărca pistolul asupra unui necunoscut ce încerca să-l fotografieze în parc. Alte imagini îl arătau pe Joe Malone aplecat deasupra cadavrului, pe care îl deposeda de aparatul fotografic. După o plăcuţă indicatoare, care fusese prinsă în obiectiv, s-a reuşit să se identifice locul crimei. La faţa locului, însă nu s-au găsit urme de sînge. Mai mult, la poliţie nu fusese semnalat nici un caz de omucidere.

Prin întorsătura pe care o luaseră evenimentele, afacerea se agrava. Doamna Audrey a fost condusă la poliţie şi pusă în faţa probelor : aparatul găsit în locuinţa ei, contul de la bancă etc. I s-au cerut explicaţii. Era acuzată de complicitate la crimă. Audrey s-a speriat şi a mărturisit îndată totul. La începutul anului 1973 a cunoscut „întîmplător", cu prilejul unui *garden party*, un mexican bogat şi prezentabil. Acesta i-a făcut confidenţa că este în căutarea unei femei care să joace un mic rol pentru care va fi plătită bine. A aruncat în treacăt vorba, privind-o insistent, că ar avea nevoie de o persoană care să-i semene. Propunerea a pus-o pe gînduri pe Audrey, mai ales că era tot timpul în jenă financiară datorită unor speculaţii neinspirate ale soţului, un om care trăia cu

capul în nori. Peste două zile a căutat cu înfrigurare în poşetă cartonul pe care îşi însemnase numărul de telefon al mexicanului. Au stabilit o întîlnire discretă la un motel. Acesta a pus-o la curent cu ceea ce avea de făcut, atrăgîndu-i atenţia asupra discreţiei absolut necesare.

Pe scurt, trebuia să „atragă atenţia" directorului Joe Malone, să-l cucerească. Şi, în scurt timp, a reuşit să-şi „joace rolul" foarte bine. Cu puţin timp înainte de incidentul petrecut în parc, a fost înştiinţată ce are de făcut pentru a se desfăşura toată înscenarea conform planului.

Cu o seară mai înainte, Audrey a înlocuit încărcătorul din pistolul amantului cu un altul care avea gloanţe oarbe. Restul ştim cum s-a petrecut. În realitate, presupusul şantajist nu era altcineva decît un agent care, în schimbul unei sume derizorii, trebuia să provoace cu orice preţ o încăierare, iar în final, să se lase „ucis". După îndepărtarea celor doi, urma s-o şteargă fără a atrage atenţia cuiva. Momentul a fost pregătit minuţios. Audrey a fost prevenită că o a treia persoană, ascunsă într-un tufiş, urma să înregistreze pe peliculă întreaga scenă, folosind în acest scop un aparat special, care funcţiona pe bază de raze infraroşii. Aparatul şi filmul au fost găsite, dealtfel, în locuinţa lui Audrey, care trebuia să le depună într-o casetă de bagaje, la o anumită gară. În ceea ce priveşte ziarul introdus în cutia de scrisori, el era trucat. Operaţia a decurs aşa cum a fost pregătită, pînă la un anumit punct. Pînă cînd agenţii firmei de detectivi „Pinkerton" au intrat în acţiune.

Cine era misteriosul mexican ? Urmele se opreau aici. Pentru a-l identifica i s-a întins o cursă, fiind folosită ca momeală însăşi nada întinsă de el directorului firmei „Robson". Audrey, prelucrată de agenţi, i-a telefonat, solicitîndu-i urgent o întîlnire. Filajul, pus pe urmele acestuia, a condus la firma de *consulting* din Los Angeles, denumită „Norris Tehnical Consultants Ltd", al cărui salariat era presupusul bogătaş, îndeplinind de fapt funcţia de... agent comercial.

Firma de *consulting* era aceea care pusese la cale acţiunea de sustragere a procedeului tehnologic de fabricare a filmului poliesteric. Acesta a fost apoi vîndut unor

producători japonezi, contra unei importante sume de bani.

Firma „Robson" a acţionat în judecată pe Joe Malone într-un proces desfăşurat fără juriu. Curtea a hotărît ca Joe Malone să plătească firmei Robson 200 000 dolari drept daune efective şi 300 000 dolari cu titlul de daune prezumtive. Datorită naturii cazului, a fost un proces cu uşile închise. Robson a declarat că nu va discuta detalii. Potrivit depoziţiei prezentate, o mare parte a informaţiilor confidenţiale predate de Joe Malone au fost incluse în 58 role de microfilm, conţinînd 12 000 schiţe şi mai mult de 90 000 pagini de documente de cercetare referitor şi la alte produse ale firmei „Robson Plastics Co."

Astfel s-a încheiat afacerea cu filmul poliesteric.

SABOTAJE, CORUPȚIE ȘI COMISIOANE

Pătrundem aici într-un domeniu în care „vînătoarea" devine primejdioasă, în care gloanțele lovesc în plin, iar accidentele, aparent inexplicabile, sînt mai puțin rare decît se crede. Furtul, folosirea de falsuri, deturnarea corespondenței, interceptarea telefonică și chiar asasinatul în stare de pseudolegitimă apărare sau sinuciderea cu ajutorul micii pastile de aconitină pe care o primesc cei trimiși în „misiune" sînt procedee obișnuite. La acestea se adaugă sabotajul, șantajul și corupția, arme de predilecție din totdeauna ale spionajului. Nu mai este vorba, de data aceasta, de „un joc liniștit", de coruperea cîtorva ingineri sau cercetători, ci de crime odioase. Cînd toate mijloacele clasice au dat greș, atunci se recurge și la alte metode.

Faptele prezentate în cele ce urmează, aruncă o puternică lumină asupra profilului moral al lumii capitaliste, unde monopolurile se spionează reciproc, în care corupția, sabotajul și șantajul sînt armele preferate ale marelui *business*. Goana după profit nu cunoaște limite într-o societate în care banul este atotputernic.

Povestea celor două dirijabile

In primele decenii ale secolului nostru, dirijabilele, adevărate „transatlantice" stratosferice, au fost marile speranțe ale transportului aerian. Ele au intrat în arena transporturilor pe urmele aerostatelor. Inventarea și perfecționarea, în a doua jumătate a secolului trecut, a motoarelor termice și electrice au făcut posibilă propulsarea baloanelor, care, pînă atunci, zburaseră în voia vîntului. In felul acesta au apărut baloanele-dirijabile înzestrate cu motoare, elice și cîrmă.

Dirijabilul, de forma unei țigări de foi, proiectat de germanul Zeppelin, datează din 1900. Prototipul a fost experimentat pe lacul Constanța, în Elveția, iar după el a început construcția în serie, evident, serie mică. În anii aceia, nici un avion nu reușise să se ridice la mare înălțime. Dar zeppelinul a zburat cu succes și a dat naștere unei adevărate manii a dirijabilelor. Fotografia lui putea fi văzută pretutindeni ; imaginea lui era aplicată ca element decorativ pe clădirile publice și particulare, pe ambalajele produselor alimentare ; pînă și moda vestimentară căzuse victimă acestei manii.

Epoca de aur a dirijabilelor a coincis cu declanșarea primului război mondial. Dar războiul a curmat ascensiunea dirijabilelor de tip Zeppelin, deoarece a început dezvoltarea aviației. Bilanțul de la sfîrșitul războiului a relevat în mod pregnant această situație. Din cele 72 de dirijabile, în cea mai mare parte de tip Zeppelin, aruncate în lupte pe diverse fronturi ale conflagrației mondiale, numai opt au supraviețuit intacte.

Cu toate acestea, proiectanții nu și-au pierdut nădejdea. După război, numărul dirijabilelor a început din nou să crească, iar performanțele au fost îmbunătățite. In anul 1919, dirijabilul englez *R-34* a străbătut Oceanul Atlantic, zburînd din Scoția în S.U.A. și înapoi. La cîțiva ani după acest eveniment, dirijabilul „Dixmunde", realizînd un zbor de 7200 km, fără escală, a doborît recordul mondial al epocii. Dar cel mai celebru a fost dirijabilul „Graf Zeppelin", cu însemnele *LZ-127*. El și-a înscris numele în istoria zeppelinului cu două zboruri remarcabile :

a fost primul vehicul aerian care a traversat Oceanul Atlantic cu pasageri la bord şi a făcut înconjurul lumii.

Ca şi celelalte mari descoperiri ale tehnicii moderne, dirijabilele, la rîndul lor, au făcut obiectul, atît în timp de război cît şi în timp de pace, a numeroase acţiuni de spionaj. Agenţii secreţi ai firmelor ţărilor interesate nu au precupeţit nici un efort pentru realizarea şi aducerea la bun sfîrşit a misiunilor ce le-au fost date, mergînd uneori pînă la sacrificarea a numeroase vieţi omeneşti.

În cele ce urmează ne propunem să prezentăm două „incidente" ce, aparent, ar părea izolate, privind concurenţa şi limitele extreme pînă la care aceasta poate fi împinsă : este vorba de concurenţa dintre S.U.A. şi Germania şi de tragicele „accidente" ale dirijabilelor „Akron" şi „Hindenburg", care s-au succedat la un interval de numai patru ani, în deceniul premergător celui de-al doilea război mondial.

Cursa se apropia de sfîrşit. După cîteva ore, prin pîcla alburie a zorilor, urmau să se ivească punctele de reper ale portului New York : mai întîi o statuie uriaşă, apoi coloşii de piatră din Manhattan. Era întuneric beznă şi furtună. Doar cei de pe vasul „Phoebus" care se găseau pe puntea de comandă, căpitanul şi timonierul, puteau vedea ce se întîmplă cu dirijabilul.

S-a ivit pe neaşteptate. Mai întîi, printr-o spărtură a norilor joşi, s-a văzut licărind lumina unor hublouri, apoi căpitanul lui „Phoebus" a deslușit trupul uriaş al dirijabilului. Dar acesta a dispărut tot aşa de repede cum se ivise. După cîteva minute, luminile lui au apărut din nou, de astă dată mult mai jos, aproape de apă. Bănuind că ceva nu era în regulă, căpitanul şi-a îndreptat nava spre dirijabil.

Curînd, din bezna nopţii s-a ivit un corp enorm, cufundat pe jumătate în mare. Prin bordaj răzbăteau ici-colo fragmente din scheletul aparatului. Reflectorul de pe „Phoebus" a luminat pentru o clipă : pe bordajul mutilat, o stea albă într-un cerc albastru şi inscripţia „U.S. Navy". Cum întunericul şi ceaţa îngreunau căutările, marinarii au putut culege din apă numai patru inşi care pluteau

printre sfărîmăturile dirijabilului. Supraviețuitorii erau ofițerul secund, Herbet Wiley, doi navigatori și radiotelegrafistul. De la ei s-a aflat că dirijabilul căzut în ocean era „Akron".

Ceața coborîse tot mai mult. Dirijabilul, pe jumătate scufundat, era dus de curent.

Cu numai șase ore înainte, dirijabilul luase startul de la baza Lakehurst, din statul New Jersey. Cum plafonul de nori era foarte jos, la numai 90 de metri deasupra pămîntului, comandantul dirijabilului, McCord, a străpuns stratul de nori și, urcînd la 360 de metri, a pornit spre Philadelphia. Misiunea era ușoară ; echipajul trebuia să verifice modul de funcționare a stațiilor de radio de pe țărm. În afară de cei 69 de membri ai echipajului, la bordul aparatului se mai aflau șapte pasageri, între care contraamiralul W. Moffet, președintele Comitetului de aeronautică, căpitanul de rangul 3 F. Barry, comandantul bazei Lakehurst și alți ofițeri superiori.

După ce a survolat Philadelphia, dirijabilul s-a îndreptat spre sud. Dar cum în direcția aceea cerul era brăzdat de fulgere, căpitanul McCord a ordonat ca aparatul să vireze spre est și a coborît de la 600 metri la 480 metri. Uscatul și marea erau învăluite în ceață, numai ici-colo licăreau luminile unor orășele. Apoi fulgerele care brăzdau orizontul spre sud au început să se zărească și spre vest. Se apropia o furtună.

În jurul orelor 22,00, cînd „Akron" a trecut peste linia țărmului și a început să zboare deasupra oceanului, furtuna se și dezlănțuise. Dirijabilul era zgîlțîit rău. Timp de circa o oră a zburat spre est, după care s-a întors. Pe la miezul nopții a ajuns deasupra țărmului, dar apoi a pornit din nou deasupra oceanului, luînd direcția sud-est. În diversele compartimente ale dirijabilului domnea atmosfera de lucru obișnuită pentru acest fel de aparate și nimeni nu bănuia că marea majoritate a celor aflați la bord își trăiau ultimele clipe. După jumătate de oră, din cauze necunoscute, dirijabilul a început să piardă vertiginos din înălțime. Deși căpitanul a dat ordin să fie aruncat în mare balastul, coborîrea, care părea mai degrabă o cădere, a continuat. La 210 metri a fost aruncat și balastul de rezervă din cisternele de la provă și pupă.

Treptat-treptat căderea s-a încetinit şi, în cele din urmă, acul variometrului a încremenit la „O". Călătorii s-au calmat puţin. Curînd „Akron" a urcat iar la vechea altitudine.

Dar furtuna nu se potolea. Rafalele de vînt izbeau furioase uriaşul trup al dirijabilului. La fiecare fulger, totul se lumina înăuntru, luînd o culoare ireală. La un moment dat, o rafală cumplită a zguduit aparatul şi direcţia inferioară a încetat să mai funcţioneze : se rupseseră cablurile. S-a dat alarma generală. În acest timp, Wiley se afla în partea dreaptă a cabinei de comandă, iar căpitanul McCord, comandantul dirijabilului, în stînga lui.

În cele din urmă, cu eforturi uriaşe, echipajul a izbutit să menţină aparatul la o anumită înălţime numai cu direcţia superioară. Dar deodată s-a auzit un trosnet puternic, înăuntrul dirijabilului a căzut ceva şi cîrma a încetat definitiv să funcţioneze. „Akron" a început să cadă vertiginos. Era evident că rezervoarele de la pupă pierdeau o mare cantitate de gaz. Cînd navigatorul a ţipat disperat că aparatul se afla la numai 90 metri altitudine, dedesubt se zărea strălucind suprafaţa mării.

Ceea ce a urmat s-a petrecut numai în cîteva clipe. Cu glasul sugrumat de emoţie, Wiley a mai izbutit să ordone ca echipajul şi călătorii să se pregătească pentru izbirea de valuri. Dar aproape instantaneu a urmat o zguduitură puternică. După ce s-a izbit mai întîi cu pupa de suprafaţa mării, „Akron" a luat contact cu apa, după care întreaga-i masă de 180 tone s-a afundat în ocean. Apa care a năvălit în cabină l-a zvîrlit pe Wiley afară, prin fereastra opusă. Ca să nu nimerească sub corpul pe cale de a se scufunda al dirijabilului, el a început să înoate disperat spre a se îndepărta. La lumina orbitoare a unui fulger a văzut cum aparatul sfîrtecat şi mult afundat în apă era luat de curent. La scurt timp după aceea, Wiley a zărit luminile unei nave care se apropia şi a înotat spre ea. Iar după circa zece minute, întîmplarea i-a scos în cale o scîndură de care s-a agăţat şi în felul acesta s-a putut menţine la suprafaţă pînă cînd a fost văzut şi ridicat la bordul lui „Phoebus".

A doua zi dimineața, agențiile de presă și ziarele au anunțat laconic : „În noaptea de 3 spre 4 aprilie (1933) cel mai mare dirijabil american, *ZRS-4* „Akron", a suferit o avarie și s-a scufundat la 30—35 km est de coasta statului New Jersey și la 90 km sud de intrarea în portul New York".

De la aceste tragice evenimente s-au scurs aproape 43 de ani. Cu timpul, dirijabilul „Akron" a fost acoperit de uitare, încît cititorului de azi numele lui nu-i mai spune nimic, sau aproape nimic. Și totuși construirea acestui dirijabil, scurta-i existență și dispariția lui au constituit multă vreme un subiect viu dezbătut de ziarele din toată lumea.

„Botezul" uriașului dirijabil *ZRS-4* a avut loc la 8 august 1931 în orășelul Akron din statul Ohio. Punctul culminant al ceremoniei a fost momentul cînd, trăgînd de un șnur, soția președintelui de atunci al S.U.A., Hoover, a deschis capacul unei nacele a dirijabilului, lăsînd să iasă un stol de porumbei albi. Apoi au fost înlăturați ultimii stîlpi de susținere din hala de construcție și „Akron" a rămas suspendat în aer. Era un spectacol impresionant. Karl Arnstein, constructorul șef al firmei „Goodyear-Zeppelin" și autorul proiectului „Akron", a lăcrimat chiar. Arnstein, unul din cei mai de seamă ingineri ai firmei germane „Zeppelin", construia și acasă, și în S.U.A., dirijabile cu schelet rigid. Mai mult, mersese chiar mai departe decît colegii lui din Europa. Atît de departe, încît multe principii și soluții aplicate de el sînt și acum valabile.

Într-adevăr, spre deosebire de dirijabilele europene, umplute cu hidrogen, substanță inflamabilă, constructorii americani utilizau heliu, gaz neinflamabil. Datorită calității amintite a heliului, cele opt motoare ale lui „Akron" au putut fi instalate în fuselaj. În același timp, noului dirijabil i se aduseseră și alte-cîteva inovații, între care și amplasarea a cinci avioane în corpul aparatului. În sfîrșit, pentru prima oară în lume, la confecționarea rezervoarelor de gaz ale dirijabilului a fost folosit un material sintetic. „Akron" era un aparat militar, încît — pentru a se putea apăra împotriva avioanelor de vînătoare — se

proiecta instalarea în partea superioară a fuselajului, sub pîntece şi în extremităţile de la pupă şi pro vă, a unor tunuri cu tragere rapidă.

Dirijabilul avea o splendidă formă aerodinamică. Numai nacela de pilotaj era în afară, toate celelalte compartimente de serviciu sau pentru locuit se aflau în interiorul fuselajului : un mare număr de cabine, o staţie electrică şi una de radio, laborator foto şi chiar o cancelarie. Principalele puncte ale navei aeriene erau legate printr-o linie telefonică. Pe scurt, „Akron" era un dirijabil uriaş şi modern.

Ce s-a stabilit cu ocazia anchetei ? Navele de salvare şi hidroavioanele trimise la locul catastrofei n-au mai găsit nimic, în afară de mici sfărîmături din corpul dirijabilului ; în plus ceaţa deasă îngreuna mult cercetările. În zilele următoare au fost pescuite cîteva cadavre, între care şi acelea ale căpitanului McCord şi contraamiralului Moffet. Abia după două săptămîni au putut fi ridicate la suprafaţă cîteva fragmente mari din fuselaj.

Anchetarea cauzelor şi împrejurărilor catastrofei a fost făcută simultan de două comisii : una a Departamentului Marinei şi alta a Congresului. Dar ele n-au putut avea la îndemînă decît mărturiile celor patru supravieţuitori şi cîteva sfărîmături ale aparatului. Supravieţuitorii au putut reconstitui numai o părticică din tragedie, iar relatările lor, oricum subiective, au fost înrîurite de emoţie şi de şocul suferit în noaptea fatală, după ce fuseseră azvîrliţi în mare şi auziseră strigătele deznădăjduite, cutremurătoare ale celor care se înecau.

Din noianul de amănunte, aflate de comisiile de anchetă, se pare că cel mai preţios a fost următorul : unul din cei trei membri ai echipajului, care supravieţuiseră, a declarat că, înainte de a se da alarma generală, văzuse două fragmente din coada aparatului care ieşiseră în afară şi se îndoiseră. A fost un fir care a permis celor două comisii să ajungă la lămurirea cauzelor catastrofei. S-a conchis că aparatul nu fusese destul de solid construit, că parte din calcule fuseseră inexacte.

Dar, în acest caz, ar fi putut fi găsită vinovată compania „Goodyear-Zeppelin", care construise dirijabilul.

Şi dacă ancheta ar fi mers pe acest fir, firma s-ar fi aflat într-o situaţie dificilă. Mai ales că, cu două săptămîni înainte de catastrofă, fusese lansat „Macon", un confrate al lui „Akron". Guvernul investise sume uriaşe în programul de construire a dirijabilelor, încît lucrurile ar fi luat o turnură neplăcută şi pentru proprietarii companiei „Goodyear". În cele din urmă, amănuntul a fost trecut sub tăcere, iar opinia publică nu a aflat adevărul. Şi totuşi, peste cîţiva ani, cineva a avut grijă să se răzbune...

„Graf Zeppelin" a decolat la 11 octombrie 1928 de pe aeroportul Friedrichshafen, cu 20 călători şi un echipaj de 28 persoane. Prima călătorie a fost urmată de altele. Dirijabilul a început să facă curse regulate şi a confirmat că poate să asigure transportul aerian pe un itinerar lung şi putea face faţă unui trafic intens. Ba mai mult, se părea că în scurt timp va putea concura şi navele maritime.

Faima dobîndită de „Graf Zeppelin" — *LZ 127* a sporit şi mai mult în urma unei alte călătorii de performanţă, care a stîrnit ecou : călătoria în jurul globului. În august 1929, pe ruta New York — Friedrichshafen — Tokio — Los Angeles — New York — Friedrichshafen, nava aeriană a parcurs în total 34 000 de kilometri. Au urmat alte itinerare, printre care cel peste Arctica, apoi legătura sistematică între Europa şi continentul sud-american. In acea perioadă, „Graf Zeppelin" a rămas singur pe „piaţă", întrucît, după numeroase eşecuri şi catastrofe, dirijabilele engleze şi franceze abandonaseră „cursa". El a zburat în continuare, netulburat de trecerea anilor. Pînă în 1937 a traversat Oceanul Atlantic de 137 de ori. Cu un an mai înainte, în 1936, a apărut moştenitorul său, *LZ-129*, botezat „Hindenburg". Noul dirijabil era mai mare şi mai puternic decît legendarul său predecesor construit cu opt ani înainte. În primul rînd, era cu 9 metri mai lung (245 m) şi cu 11 metri mai lat, avea un volum dublu (200 000 m^3 de gaze) şi putea lua la bord un număr mult mai mare de călători : la început 55, iar ulterior, după unele perfecţionări, 77.

Acum 41 de ani, la 6 martie 1937, „Hindenburg" se îndrepta spre turnul de ancorare al aeroportului maritim Lakehurst de lîngă New York, de unde, conform programului, urma să decoleze după numai 48 ore, pentru a se reîntoarce la Frankfurt. De abia se apropiase de uriaşul turn de oţel (dirijabilele aterizau lîngă un turn înalt, pentru a fi ancorate), iar motoarele nici nu fuseseră încă oprite, cînd din corpul dirijabilului a ţîşnit o puternică limbă de foc care a cuprins imediat cei 200 000 de m^3 de hidrogen. După cum se ştie, punctul cel mai vulnerabil al dirijabilelor de tip Zeppelin era inflamabilitatea lor. Evident, şi în Germania se ştia că riscul putea fi evitat dacă dirijabilele ar fi fost umplute cu heliu în loc de hidrogen. Dar heliul era mult prea scump, iar pe vremea aceea era fabricat în cantităţi industriale numai în Statele Unite ale Americii. În numai cîteva minute, „Hindenburg" a fost mistuit de flăcări, transformîndu-se într-un morman de scrum. Sub rămăşiţele fumegînde ale scheletului metalic au murit 34 de persoane.

Deşi o comisie de experţi venită la faţa locului a început imediat să investigheze cauzele catastrofei, ea nu şi-a publicat concluziile. Ca şi în cazul dirijabilului „Akron", adevărul a rămas, pînă astăzi, un subiect mereu pasionant.

Michael Mooney, autorul unei cărţi asupra cauzelor prăbuşirii dirijabilului „Hindenburg", pomeneşte de o femeie pe care o numeşte Beatrice Friedrich, tăinuind cu grijă numele ei adevărat. El arată că pentru nimic în lume n-ar fi dispus să destăinuiască adevărata ei identitate. Întrucît — spune tot el — „ar fi acuzată de participare la crimă". După Mooney, Beatrice Friedrich (pe numele adevărat Karla Jaeckel) a fost prietena lui Erich Spehl, un tînăr de 26 ani care făcea parte din personalul de bord al dirijabilului „Hindenburg". Spehl a ascuns o bombă cu acţiune întîrziată la bordul dirijabilului, urmărind prin aceasta un act de sabotaj. După săvîrşirea acţiunii, Spehl urma să rămînă la New York, unde trebuia să sosească şi logodnica sa. Bomba, confecţionată chiar de Spehl, trebuia să explodeze după aterizare, cînd la bordul lui „Hindenburg" nu se mai afla nimeni. Dar, datorită condiţiilor meteorologice nefavorabile, dirijabilul a în-

tîrziat o jumătate de oră și așa s-a făcut că mașina infernală a explodat în momentul în care toată lumea, inclusiv Spehl, se afla la bord. Aceasta este, în linii mari, „teoria sabotajului", formulată de Mooney în cartea sa. Cert este că Erich Spehl a fost agent secret.

Enrico Mattei – victimă a sabotajului economic

Numele cineastului italian Francesco Rosi este binecunoscut atît în Italia cît și peste hotarele ei. Filmele lui se remarcă prin valoare artistică și, mai ales, prin subiectele sale politice. Întrebat, la puțină vreme după proiecția filmului său „Enrico Mattei", de către un reporter, care sînt cauzele probabile ale morții fostului președinte al societății E.N.I., Rosi a răspuns, ridicînd din umeri a neputință :

— Am vrut pur și simplu să atrag atenția opiniei publice asupra împrejurărilor morții acestui om, pe care nu le-am putut limpezi din unele motive independente de mine...

Filmul începe și se termină cu aceeași secvență. Un luminiș într-o pădure, arbori învăluiți în pîcla dimineții. O lopată mecanică extrage dintr-o groapă adîncă, plină de noroi, un fragment din fuselajul unui avion cu reacție. Niște polițiști poartă în brațe ceva înfășurat în cearșafuri. Este tot ceea ce a mai rămas din inginerul Mattei, din pilotul său personal, Bertuzzi, și din ziaristul american William Mac Hale, care tocmai terminase un studiu biografic despre președintele societății E.N.I. Într-adevăr, așa s-au petrecut lucrurile. La 27 octombrie 1962, Enrico Mattei a pierit într-un accident de avion. O explozie misterioasă s-a produs în timpul zborului, în apropierea localității Bascarpe.

Și acum, după 16 ani, cazul Mattei continuă să rămînă o enigmă. Deși lăsa să se înțeleagă că această catastrofă n-a fost întîmplătoare, Francesco Rosi, în filmul său n-a pus punctul pe „i". Nu din lipsă de curaj, ci pentru că scenariul, scris de un om care-i făgăduise să-i furnizeze probe documentare că asasinii Mafiei siciliene, puși în

slujba unor monopoluri străine, fuseseră implicați în această afacere, a rămas neterminat.

Enrico Mattei a fost directorul Societății petroliere de stat italiene E.N.I. (*Ente Nazionale Idrocarburi*). În urma tratativelor cu reprezentanți ai statului iranian, el a obținut exploatarea petrolului de pe o suprafață totală de 23 000 km². Spre deosebire de marile societăți petroliere care împărțeau beneficiul cu producătorul în proporție de 50:50, Enrico Mattei a propus o împărțire a profitului de 25:75 în favoarea părții iraniene. Acordul irano-italian a determinat o reacție violentă din partea marilor societăți petroliere, consorțiu cunoscute sub numele de „Cele 7 surori". Precedentul fiind creat, au fost forțate și aceste societăți, în decursul anilor, să schimbe raportul împărțirii profiturilor. Faptul însă nu a rămas fără urmări pentru Enrico Mattei.

Cineastul a început să lucreze la filmul „Enrico Mattei" în 1970. Aflînd de asta, De Mauro, originar din Palermo, s-a oferit să scrie el pasajul cel mai „tare" al scenariului, despre cauza morții tragice a președintelui societății E.N.I.

— Am cules date, i-a spus el lui Rosi. Îmi mai lipsesc cîteva detalii. Dar, în general, promite să fie ceva senzațional...

La începutul lui septembrie 1970, mai multe ziare italiene au anunțat că ziaristul sicilian De Mauro știa cine a pus la cale asasinarea lui Enrico Mattei și că, în curînd, va da în vileag acest lucru.

La 16 septembrie, De Mauro a telefonat acasă, de la redacție, anunțînd că o să mai întîrzie puțin. La zece seara a plecat de la birou și a pornit cu mașina spre casă. La colțul străzii Pirandello a oprit mașina și a intrat într-un bar ca să cumpere țigări și o sticlă de vin. Cînd a stopat în fața locuinței, acolo se afla fiica lui cu logodnicul. Cei doi tineri au lăsat poarta deschisă și au intrat în apartament. Din casă, fata și-a auzit tatăl explicînd ceva, cu voce tare, unor inși aflați lîngă mașina lui. După tonul conversației, păreau să se cunoască. Apoi De Mauro s-a urcat din nou în mașină, cu un ins lîngă el și alții doi în spate. De atunci nimeni nu l-a mai văzut.

A doua zi, poliția a găsit mașina abandonată într-un cartier periferic. După alte cinci zile, adresîndu-se tuturor sicilienilor, ziarul „L'Ora" a scris în prima pagină :

„Mauro De Mauro a fost răpit sub ochii noștri. Ajutați-ne : acest apel este adresat fiecăruia dintre voi. Participați la investigațiile noastre. Cel mai mic indiciu poate fi prețios".

Și italienii au răspuns la vibrantul apel. Ziaristul a fost căutat pretutindeni. Dar în zadar...

Pe la sfîrșitul anului 1971, ziarele italiene au publicat o nouă știre senzațională. Un preot sicilian, al cărui nume n-a fost comunicat, a relatat poliției conținutul spovedaniei unui anume Giuseppe P., asasin în slujba Mafiei din Palermo, sechestratorul lui De Mauro. Iată cum s-ar fi desfășurat conform acestei mărturii, evenimentele din septembrie 1970. Cînd a coborît din mașină, De Mauro a fost acostat de Giuseppe P., care-l cunoștea de mult pe ziarist. El i-a prezentat doi prieteni care posedau, după afirmația lui, informații unice despre „cazul Mattei". De Mauro a acceptat imediat să se ducă cu ei, ca să se înțeleagă asupra prețului. În apartamentul în care a fost dus, ziaristul a fost drogat cu forța. Apoi, în cursul interogatoriilor luate sub tortură, i s-au administrat și alte stupefiante (amestec de cloraloză cu mescalină). Ce voiau asasinii să afle ? Giuseppe P. n-o spune. De Mauro a fost sechestrat la Palermo fără ca cineva să prindă de veste, timp de 19 zile. Apoi, cu o ambulanță, condusă tot de Giuseppe P., a fost condus într-o casă de pescari din Agrigento, unde a mai fost ținut trei zile. În dimineața zilei de 8 octombrie, De Mauro a fost îmbarcat pe o șalupă. Acolo (mort sau în stare de inconștiență, nu se știe exact) a fost ambalat într-un conteiner greu și aruncat în mare.

Peste cîteva luni, presa italiană a resuscitat interesul pentru acest caz, relatînd o declarație a procurorului general Pietro Scaglione, din Palermo. Se știau foarte puține lucruri despre viața persoanlă a acestui magistrat sicilian. Născut la 2 martie 1906, la Lecara-Friddi, toată viața și-a petrecut-o în Sicilia, unde s-a ocupat de cercetarea crimelor organizate de mafioți, despre care Scaglione desigur că știa multe.

În cursul unei conferințe de presă, Scaglione a făcut o declarație senzațională. A făgăduit nu numai să comunice „în cel mai scurt timp" numele celor care îl răpiseră pe De Mauro, ci și să facă dovada legăturii dintre dispariția ziaristului și moartea tragică a președintelui societății E.N.I. În dimineața zilei de 5 mai, Scaglione a plecat de la locuința lui din strada Marchese Ugo, s-a urcat în mașină, împreună cu fiul său Antonino și cu sergentul de poliție Sebastiano D'Agostino, pentru a pleca spre centrul orașului. Acolo, fiul lui și polițistul au coborît, iar procurorul a pornit mai departe, spre cimitirul „Dei Cappuccini", unde se ducea aproape în fiecare dimineață, spre a depune flori pe mormîntul soției. Apoi, mașina lui Scaglione s-a întors pe via Cippressi, o străduță pustie de la periferie. Poliția n-a putut găsi decît un singur martor a ceea ce s-a întîmplat, și anume un băiat de 11 ani. *Fiat*-ul albastru (mașina lui Scaglione) — a declarat băiatul — a găsit strada barată de un *Fiat* alb (mașina unor necunoscuți), din care au coborît doi inși. Alți doi au ieșit din curtea unei căsuțe vecine (băiatul nu-și amintea exact care căsuță). Toți patru au început să tragă asupra *Fiat*-ului albastru. Apoi s-au urcat în automobilul alb și au fugit...

Cînd a sosit la fața locului, poliția l-a găsit pe șofer mort, iar pe procuror într-un lac de sînge, ciuruit de 11 gloanțe. În drum spre spital a decedat și el.

În anul 1972, în Italia a apărut o carte a ziaristului Riccardo de Sanctis, în care autorul a reunit date zguduitoare despre moartea misterioasă a șiragului Mattei, De Mauro și Scaglione. „Sînt sigur — a declarat de Sanctis la o conferință de presă — că cele trei crime au fost comise cu participarea Mafiei..." Dar cine a plătit mîna criminală ? Desigur, cineva interesat în concesiunile petroliere.

Scandalul „Lockheed"

A izbucnit atunci cînd Senatul Statelor Unite a relevat, în urma unei anchete, că firma americană a efectuat plăți ilicite pentru sporirea vînzărilor într-o serie

de țări. De atunci, dosarele „afacerii Lockheed" sînt din ce în ce mai numeroase, mai complexe, implicînd un număr impresionant de oameni de stat, personalități ale vieții sociale și politice din numeroase țări capitaliste. Rețeaua țesută cu grijă de reprezentanții companiei americane de avioane „Lockheed" a cuprins Statele Unite ale Americii, Europa, Asia și Africa.

Anul 1976 începuse promițător pentru firma „Lockheed", care a reușit să vîndă în zece țări peste o mie de aparate de zbor. Dar vînzarea a costat 25 milioane dolari, sumă aruncată ca mită pe piața mondială pentru a capta partenerii de afaceri. Acum, corupția odată demascată, e suficient ca vreun stat să posede cîteva avioane fabricate de firma „Lockheed" pentru a se trezi suspiciuni. Senatul S.U.A. a instituit o comisie, prezidată de Frank Church, pentru a clarifica activitățile internaționale ale firmei aeronautice. În urma anchetelor, pînă în prezent, a fost arestat ex-primul ministru al Japoniei și au fost implicați și alți demnitari ; sînt sub acuzație : doi generali, unul italian și altul turc, oameni de afaceri, miniștri și ofițeri superiori din Italia, Olanda, Japonia, Marea Britanie, Spania, Columbia, Grecia, Mexic, Venezuela, Nigeria, Iran, Turcia, Republica Sud-Africană. Comisia Church a dezvăluit „năravurile" companiei Lockheed, care nu sînt decît mijloace de escamotare a impasului financiar în care se zbate actualmente firma. Fenomenul este determinat de interese economice—exacerbarea concurenței pe cele două planuri, unul mondial, unde intervine competitivitatea pentru acapararea de noi parteneri, iar celălalt plan, cel intern, unde lupta între firme se poate oricînd finaliza cu „înghițirea" celei mai slabe, sau chiar cu falimentul. În cazul „Lockheed", actuala fază nu este decît continuarea — pe o altă treaptă, desigur — a unor dificultăți mai vechi. Criza economică a societății capitaliste răbufnește tot mai violent.

În urma dezvăluirilor făcute de comisia de anchetă, Consiliul care asigură garanția acordată de guvernul american pentru împrumuturile bancare solicitate de firma „Lockheed" a anunțat că, în cazul în care societatea va continua să efectueze plăți ilicite, va pune capăt garan-

ţiei federale, interzicîndu-i-se totodată de a deţine conturi speciale.

Confruntaţi cu indignarea crescîndă a opiniei publice, oficialităţile guvernamentale din numeroase ţări au început investigaţii în legătură cu practici considerate multă vreme drept acceptabile în arena competitivă a comerţului internaţional. Şi aceasta deoarece nu e vorba numai de afacerea „Lockheed". O societate vest-germană de construcţii a fost pusă în mare încurcătură în vara anului 1976, cînd unul din funcţionarii săi a fost condamnat, în străinătate, la doi ani închisoare, pentru mituire, în încercarea de a obţine o comandă de construcţii. Unele firme franceze au oferit, după cum s-a aflat, uriaşe sume de bani, ca mită şi comisioane, într-o serie de contracte, în defavoarea concurenţilor americani. În Japonia, unde scandalul „Lockheed" este la ordinea zilei, nu a fost adoptată vreo lege referitoare la activitatea corporaţiilor, iar firmele multinaţionale continuă să achite comisioane, poate ceva mai prudent şi mai acoperit. Societatea „General Telephone and Electronics" din S.U.A. a efectuat plăţi ilegale în valoare de 14 milioane dolari, mituind o serie de oficialităţi din 28 de ţări.

Dar afacerea „Lockheed" are precedente. Japonia îşi reaminteşte, aşa cum arată publicaţia japoneză „Japan Times Weekly", într-un articol, despre „cazul Siemens", care a dus, în 1911, la prăbuşirea guvernului condus de amiralul Gonnohyoe Yamamoto. În multe privinţe, cele două scandaluri sînt similare, deşi între ele s-a scurs o jumătate de secol. Ambele au avut punctul de plecare în străinătate — cazul „Lockheed" în S.U.A., iar cazul „Siemens" în Germania de atunci. Ambele cazuri au generat audieri ale Dietei şi măsuri de întărire a legalităţii ; în ambele cazuri s-au dat dezminţiri şi recunoaşteri, au avut loc cercetări şi arestări. În ambele cazuri a fost vorba de intermediari şi mituiri. „Cazul Siemens" a implicat firma germană „Siemens Schuckertwerke AG", dar a fost amestecat şi un alt constructor străin, firma engleză „Vickers Armstrong".

Scandalul a izbucnit în timpul procesului unui anume Karl Richter, funcţionar japonez al firmei „Siemens" care a dezvăluit că ofiţeri superiori ai Marinei nipone primiseră

mită pentru a acționa în interesul companiei germane. Investigația întreprinsă ulterior a dus la revelații incredibile privind coruperea unor ofițeri superiori ai marinei, care primiseră comisioane uriașe pentru a favoriza achiziționarea de echipament de telecomunicații de la firma „Siemens". Potrivit concluziilor anchetei, scandalul a survenit ca urmare a faptului că Richter furase documente confidențiale privind aranjamentele secrete cu ofițerii superiori japonezi și încerca să-și șantajeze propriul patron.

În momentul în care scandalul „Siemens" reținea atenția generală, firma engleză a livrat una din navele construite pentru marina japoneză. „Vickers" fusese de ani de zile furnizorul principal de nave al Japoniei. Sosirea vasului a generat întrebări asupra posibilității ca relațiile cu firma engleză să fie marcate la rîndul lor de corupție. Investigația a demonstrat, într-adevăr, că un contraamiral primise mari sume de la compania „Vickers" pentru ceea ce el a calificat drept „sfaturi tehnice" date cu prilejul șederii sale la Londra, în anii 1904 și 1905. Procesul care a urmat a dus la condamnarea vinovaților, pe diferite termene. Primul ministru Yamamoto și ministrul marinei, Saito, și-au prezentat demisia. Semnificativ, cariera politică a celor doi politicieni nu a luat sfîrșit atunci : Yamamoto a redevenit premier în 1923, iar Saito a dobîndit această funcție în 1932.

Să revenim acum la S.U.A. La 15 decembrie 1976, compania americană „Continental Oil" a recunoscut că a oferit 148 000 dolari unor organizații sau funcționari în străinătate, sub formă de cadouri, începînd din anul 1971. Compania în cauză a mai plătit, în aceeași perioadă doar în S.U.A., suma de 85 000 de dolari, sub formă de „contribuții politice". E vorba de subvenții pentru susținerea campaniilor electorale ale unor senatori. Ancheta care a dezvăluit aceste plăți ilicite a condus, deocamdată, la demisia a doi vicepreședinți ai societății.

La începutul anului 1977, revista „European Chemical New" a publicat un articol în care se arată că compania „Polysar" a fost acuzată de dare de mită. După acuzațiile aduse „Corporației Crown" și principalului producător petrochimic și de cauciuc sintetic din Canada, „Polysar Corp", comitetul de studiere a conturilor publice al Parla-

mentului canadian urmează să examineze conturile firmei. Observatori canadieni consideră că guvernul canadian va trebui să fie de acord cu examinarea registrelor firmei, deşi s-au adus critici privind rolul premierului Trudeau în această afacere.

Maxwell Henderson, fost revizor general, a arătat într-un interviu acordat unui ziar că l-a informat în scris pe premierul Trudeau, în martie 1975, că „Canadian Crown Corp." a mituit clienţi externi pentru a obţine vînzări. Premierul Trudeau i-a scris preşedintelui colegiului Ministerului de Finanţe, informîndu-l de acuzaţiile lui Henderson, dar problema a stagnat. Toată corespondenţa oficială care a avut loc în acel timp a fost dată publicităţii, inclusiv scrisoarea originală a lui Henderson adresată lui Trudeau, în care menţiona acuzaţiile împotriva firmei „Polysar".

Părăsind exemplele amintite, trebuie spus că scandalul se întinde şi în alte sectoare industriale. De pildă în domeniul informaticii, trei societăţi americane — „Honeywell", „National Cash Register" (NCR) şi „Burroughs" —, au recunoscut public că au dat mită în valoare de circa 4,4 milioane dolari. În sectorul echipamentului de birou, „SCM Corporation" „cumpăra" încă din 1971, pe diverşi funcţionari de stat ; în industria alimentară, doi magnaţi americani ai cerealelor au fost condamnaţi la 7 mai 1976 de către un judecător federal să plătească amenzi importante, acuzaţi că au mituit înalţi funcţionari. Un alt exemplu îl oferă firma „Colgate-Palmolive", care a distribuit 315 000 dolari la diverşi funcţionari influenţi din şase ţări. La începutul anului 1977, suma vărsămintelor dubioase efectuate de către societăţile multinaţionale americane în 15 ţări a fost evaluată la aproximativ 130 milioane dolari.

Această cifră ne oferă o imagine a amploarei sumelor manipulate de către agenţii secreţi ai soçietăţilor mari şi mici din lumea capitalului. În universul agenţilor secreţi ai spionajului economic aceste practici au devenit curente. Cine sînt cei care primesc mita ? Oameni politici aflaţi în guverne sau în opoziţie, funcţionari, cumpărători particulari denumiţi „domnul 5%" sau chiar mai mult ; de la aceasta nu fac excepţie nici feţele bisericeşti. Re-

cent, un nunțiu apostolic, monseniorul Alfredo Bruniera, a negociat vînzarea în Liban a șase elicoptere franțuzești, în numele... unei firme italiene.

O Mata Hari a spionajului economic

Un rol important în realizarea acțiunilor ce urmează l-a avut o femeie. Fusese recrutată la Paris, dar nu era franțuzoaică. Din acte reieșea că ar fi americancă. Activitatea pe care a desfășurat-o pe tărîmul spionajului economic în perioada 1960—1970 avea să dovedească o cutezanță pe care ar fi invidiat-o mulți agenți secreți cu vechi state de plată. Cu ajutorul ei, mulți patroni și-au procurat informații economice secrete de la firmele concurente : formula unui material izolant pentru conductori de înaltă tensiune ; procesul de fabricație a cristalelor lichide pentru computere ; un sistem de teleghidaj cu raze infraroșii ; o sușe a unui antibiotic cu spectru larg de acțiune. Lista poate fi continuată cu numeroase alte exemple de acest gen.

După cum se va vedea în continuare, ceea ce i-a înlesnit spioanei succesele a fost farmecul ei deosebit. Ca înfățișare n-avea nimic comun cu o artistă, nu era frumoasă. Înaltă, cu trăsături accentuate, cu fața încadrată de păr blond bogat, era întotdeauna elegant îmbrăcată. Culoarea ei preferată era bejul. Se îmbrăca la „Dior" și dovedise o adevărată artă în a-și asorta vestimentația. Felul ei de a se purta nu trezea bănuieli. Era o interlocutoare agreabilă, inteligentă, care știa să vorbească sau, mai bine-zis, să asculte. Cu vocea ei mîngîioasă, avea darul să încurajeze confidențele. S-ar putea ca atracția pe care o exercita asupra victimelor sale să fi fost în primul rînd de ordin intelectual. Influența pe care o exercita asupra oamenilor de afaceri îi determina să-i încredințeze secrete importante. Pe lîngă aceasta avea și alte calități. Călătorise mult și cunoștea foarte bine psihologia oamenilor, mai bine-zis a unei anumite categorii de oameni. Avea o minte ascuțită și perspicace și întocmea rapoarte cît se poate de precise. În diverse împrejurări

dovedise un curaj nemaipomenit şi nu se dădea în lături de a executa orice sarcină, chiar dacă aceasta implica riscuri foarte mari, pedeapsa pe care ar fi putut-o primi în caz de eşec traducîndu-se prin mulţi ani de închisoare. Respecta cu strictețe „secretul profesional". Lucra în acelaşi timp pentru mai mulţi patroni, asumîndu-şi sarcina de a colabora la rezolvarea unei probleme şi nu era angajată pe o perioadă de timp prea îndelungată.

Una din cele mai reuşite întreprinderi, cu prilejul căreia şi-a cîştigat faima a fost în cursul primăverii anului 1967, cînd a trebuit să procure formula de fabricaţie a „Terramicinei", un antibiotic cu spectru larg de acţiune, eficientă, printre altele, în proporţie de 100% în combaterea colibacilozei. După ce a făcut cunoştinţă cu directorul laboratorului de cercetări al firmei „Alfa Chemicals", doctorul J. Berliner, a început să se întîlnească cu el. Puterea ei de atracţie nu a întîrziat să-şi facă efectul şi curînd — la numai cîteva săptămîni de la prima întîlnire — directorul şi-a pierdut complet capul. Pare aproape de necrezut ca un om cu experienţa şi cu situaţia pe care o avea să se lase în asemenea măsură copleşit de pasiune, încît să accepte a lucra împotriva intereselor propriei sale firme, numai pentru a se menţine în graţiile unei femei. Şi totuşi aceasta a fost realitatea.

În momentul cînd a reuşit să-l subjuge cu totul, Mariana (sub acest nume era cunoscută) a mers drept la ţintă. I-a spus directorului că dorea să obţină metoda de fabricaţie a „Terramicinei". Acesta i-a răspuns că numai cu aceasta nu poate face nimic, nefiindu-i de nici un folos fără o mică probă din suşa ciupercii. Mariana a primit tot ce dorise, după ce în prealabil se stabilise o înţelegere financiară satisfăcătoare.

Lucrurile aveau însă să se complice în mod cu totul neaşteptat: materialele respective nu puteau fi scoase în afara întreprinderii, pe de o parte, iar pe de altă parte, chiar în biroul său personal, directorul cercetării nu le putea păstra, fără să atragă atenţia celorlalţi. În plus, exista riscul ca în orice moment, din motive de serviciu, să fie vizitat de secretara sa. Au recurs mai întîi la soluţia cea mai simplă: Mariana i-a înmînat un minuscul

aparat fotografic, arătîndu-i cum să-l folosească. Rezultatul nu a fost cel așteptat ; cîteva fotografii, disparate, au putut fi descifrate, restul fiind fie supraexpuse, fie subexpuse, sau total neclare. De unde se vede că reclama făcută infailibilității aparatelor de acest gen, în filme și romane, nu-și are un suport real.

Patronii Marianei erau exasperați. S-a recurs la o soluție fără precedent : i-a fost înmînat directorului un aparat de luat vederi miniaturizat, instalat într-o mapă gen diplomat. Pentru transmiterea imaginilor (transmisie directă) s-a folosit cablul telefonic. Secretul acestei tehnici constituie și în prezent un monopol deținut de un număr mic de specialiști. De data aceasta s-a reușit transmiterea în condiții perfecte a conținutului documentelor. Cît privește eșantionul din susa ciupercii producătoare, sustragerea acestuia s-a făcut cu ajutorul unei seringi sterile din teflon.

După ce a obținut toate datele necesare, Mariana mai continua să se întîlnească cu Berliner, și aceasta din două motive deopotrivă de puternice : în acest timp, experții firmei verificau procedeul obținut, pe de o parte, iar pe de altă parte, Mariana avea grijă ca o parte însemnată din banii căpătați de directorul cercetării să se reîntoarcă, sub forma a diverse cadouri, în posesia sa, fapt care, în cele din urmă, i-a reușit.

Firma rivală a reușit să realizeze producția pe scară industrială a antibioticului și să-și lanseze primele loturi pe piață. Aceasta, după cum era firesc, a trezit atenția firmei la care lucra Berliner. Pentru elucidarea situației, cazul a fost încredințat unei firme specializate de detectivi particulari. Firele au condus în cele din urmă la directorul cercetării ; supravegherea acestuia a durat aproape un an. Judecat, a fost condamnat la 3 ani închisoare și la plata daunelor provocate. Firma concurentă nu a avut de suferit nici un fel de neplăceri. Mariana a reușit să scape și de data aceasta.

„OPERAȚIUNEA PETROL"

Sub acest titlu, în vara anului 1977, a rulat pe ecranele cinematografelor din țara noastră un film produs de studiourile engleze, în regia lui David Wickes. Amintim că în rolul principal a jucat John Thaw, cunoscut din serialul TV, Regan.

Rezumată în cîteva cuvinte, acțiunea filmului „Operațiunea Petrol" readuce în actualitate problema energiei, cu toate implicațiile ei pe plan diplomatic și economic, prezentînd spectatorilor o intrigă imaginară, urmare a declanșării crizei energiei din octombrie 1974.

Ministrul energiei al Marii Britanii, sub presiunea unui șantaj regizat din umbră (însuși secretarul lui era în slujba marilor societăți petroliere transnaționale) este forțat să demisioneze după ce mai întîi a trebuit să acționeze contrar voinței sale și a intereselor propriei țări. Speculîndu-se cu abilitate o slăbiciune, organizația de spionaj economic i-a întins o cursă prin intermediul unei frumoase tinere. În timpul unei conferințe a țărilor producătoare de petrol, amanta este ucisă, înscenîndu-se o sinucidere. Corpul delict, o scrisoare adresată ministrului, bineînțeles trucată, este luat de secretarul său, care, din „întîmplare", ajunge primul în garsoniera moartei. Ministrul nu mai are nici o posibilitate de ales și cade în patima băuturii. În final, polițistul însărcinat să elucideze

afacerea reușește să-l prindă pe vinovat, dar nu și pe principalii autori, atotputernicii magnați ai finanței, deținători ai unor capitaluri care adesea întrec bugetul unei țări de mărime mijlocie.

În cele ce urmează vom înfățișa cititorilor un caz real și care, prin senzaționalul său, nu este mai prejos decît filmul amintit, ba, poate, chiar depășește imaginația unui autor de astfel de filme.

Într-o dimineață de primăvară, un *Citroen DS* a încremenit într-o mișcare bruscă, făcînd să scrîșnească pietrișul alb. Totul era alb împrejur : palatul, aleile și zidurile care înconjurau grădina luxuriantă, cu vegetație tropicală. Din limuzină a coborît un bărbat tuciuriu, de statură mijlocie, cu ochelari de soare, îmbrăcat european, avînd în mîna stîngă o mapă diplomat. Cu pas elastic, ce trăda un fost sportiv, s-a îndreptat spre intrarea palatului. A răspuns scurt la salutul celor doi polițiști care străjuiau portalul, adăpostiți în umbra unor firide, și o clipă silueta i se oglindi în placa de alamă strălucitoare fixată pe peretele din dreapta, unde se putea citi : Ministerul hidrocarburilor.

Pătruns în hol, o răcoare plăcută îl izbi în față, făcîndu-l să inspire adînc aerul. S-a îndreptat spre cabinetul ministrului. Cine era acest personaj care se bucura de atîta încredere, simțindu-se ca la el acasă în palatul păzit cu strășnicie : fiecare coridor era supraveghiat de către o cameră de luat vederi, iar ferestrele erau protejate de detectoare ultrasensibile. Și, mai ales, care era scopul vizitei sale la minister ?

Persoana nu era altcineva decît P.D.G. (Prezident Director General) al societății de stat „National Petroleum Co.". Cu trei ani în urmă, statul pe care-l reprezenta terminase ultima etapă în acțiunea de naționalizare a întreprinderilor care vizau exploatarea resurselor minerale ale țării. În prezent, în domeniul petrolului și al gazelor naturale, statul dispunea de toate mijloacele, de la forare și extracție și pînă la prelucrare, mai cu seamă de o bună rețea de transport. Această politică vizînd trecerea industriilor cheie din mîinile capitalului străin în cele ale statului, pe de o parte, iar pe de altă parte, dezvoltarea cu pre-

cădere a industriei grele, se dovedise a da roade în scurtul interval de timp de cînd fusese pusă în practică.

Țițeiul și gazele naturale erau, în parte, ce e drept, într-o cantitate destul de mică, prelucrate în cele trei rafinării și două complexe petrochimice situate în nordul țării, dar cea mai mare parte erau exportate în stare brută. De astă dată, statul încasa datorită țițeiului extras valoarea integrală a acestuia, conform sistemului de prețuri practicat pe piața internațională. Pierderile înregistrate de către marile companii internaționale erau însă imense și companiile nu le puteau trece ușor cu vederea. Căutau cu febrilitate soluții care să le permită recuperarea terenului pierdut. Orice mijloc era examinat cu atenție și nu se dădeau în lături nici chiar de la acțiuni violente de sabotare a producției. De elemente care să le îndeplinească planurile nu duceau lipsă : în țară lucrau încă mulți specialiști străini în calitate de cooperanți.

Audiența de lucru a P.D.G.-ului societății „National Petroleum Co." la ministru era legată de apropiata vizită pe care P.D.G. urma s-o facă într-o țară occidentală, în vederea încheierii unui contract pe timp de cinci ani, vizînd livrarea a 25 milioane tone țiței către o mare societate, „Astor Oil International". Firma occidentală nu era necunoscută : ea făcea parte din grupul celor cîteva companii care, pînă mai ieri, își aveau sucursale și în țara respectivă. Se căzuse de acord să se continue legăturile, datorită unor rațiuni multiple, în care un rol important îl jucau asigurarea pieselor de schimb necesare instalațiilor. Aceasta constituia una din problemele care dădeau cea mai mare bătaie de cap. Faptul că „Astor International" era cooperantă și că operațiunea de predare a bunurilor decursese fără nici un fel de incident mai deosebit, comparativ cu alte cazuri, determinase conducerea ministerului să înceapă tratativele privind exportul de țiței.

In discuția directorului general cu ministrul au fost trasate precis, pînă la cele mai mici amănunte, toate aspectele privind clauzele contractuale. Se avuseseră în vedere, inclusiv revizuirile periodice de preț, în funcție de o previzibilă evoluție economică mondială, cît și plata diferențiată în raport de calitatea țițeiului, care diferea

sensibil de la un zăcămînt la altul, fiind superior altor tipuri de ţiţeiuri, mai grele, pe care îl oferea concurenţa. Toate aceste amănunte, directorul general al lui „National Petroleum Co." le-a notat cu grijă şi a introdus notiţele în mapă prevăzută cu închizători cu cifru.

A doua zi de dimineaţă, delegaţia, formată din cinci persoane, în frunte cu P.D.G., aflată în salonul oficial al aeroportului, a fost poftită să urce prima în avion, după care, aşa cum se obişnuieşte, au urmat şi ceilalţi pasageri. Uşile au fost închise şi avionul, cu motoarele ambalate, se deplasa încet spre pista de decolare nr. 3. Pasagerii se uitau prin hublouri ; panorama oraşului se zărea prin straturile tremurătoare de aer cald.

După aproape nouă ore de zbor, au ajuns la destinaţie. La aeroport au fost primiţi cu o curtoazie deosebită, poate chiar puţin exagerată ; directorului i-a fost pusă la dispoziţie o limuzină, iar alta era la dispoziţia restului delegaţiei. Avînd în vedere drumul obositor, şeful departamentului *Public Relation* le-a comunicat ceremonios că vor fi conduşi direct la hotel pentru a se odihni, urmînd ca de a doua zi să înceapă derularea programului. Ajunşi la hotel, surpriza avea să fie plăcută : fiecare membru dispunea de un mic apartament, care, în afară de televizor în culori, mai beneficia şi de cîte un minibar bine aprovizionat. Totul, bineînţeles, era trecut în contul companiei gazdă, inclusiv posibilitatea cumpărării unor articole din holul hotelului.

După un duş şi cîteva ore de somn reconfortant, oaspeţii s-au reîntîlnit, cu toţii, în sala restaurantului, pentru cină. Atmosfera era voioasă şi, la cafea, P.D.G. le-a făcut colaboratorilor ultimele recomandări, atrăgîndu-le atenţie să nu angajeze discuţii în particular şi, mai ales, să nu dezvăluie nimic în ceea ce priveşte politica ţării lor în materie de preţuri ale ţiţeiului.

Gazdele avuseseră grijă, mai înainte, ca în fiecare colţişor al camerelor, inclusiv în automobile, să fie montate microfoane ultrasensibile, branşate la microemiţătoare. Fiecare era interceptat la o staţie centrală, unde avea loc înregistrarea pe o bandă de magnetofon.

Pentru convorbiri a fost însărcinat cu traducerea un funcționar al companiei, care lucrase mulți ani la sediul rafinăriei din Capitala țării din care veneau oaspeții și care cunoștea chiar și unele dialecte. În eventualitatea că cineva ar fi dispus de un detector, microfoanele erau confecționate din ceramică, iar transmiterea se efectua dintr-o cameră de serviciu, astfel încît depistarea „urechilor indiscrete" era, practic, aproape imposibilă.

Delegații, fără a cunoaște aceste detalii, au bănuit, totuși, la ce se pot aștepta. Și-au luat unele măsuri de precauție : consemnul general era ca să nu se discute nimic în hotel sau în alt local public referitor la problemele misiunii lor.

A doua zi, după micul dejun, cînd terminau de sorbit ultima înghițitură de cafea și țigările agonizau în scrumiere, și-a făcut apariția, surîzător și amabil, reprezentantul firmei, care, în mod ciudat, sosise tocmai în acel moment oportun. Delegații nu aveau de unde să știe că acesta venise mai devreme și că îi așteptase într-un mic salonaș pînă în momentul în care chelnerul îi făcuse un semn discret că oaspeții au terminat gustarea. Programul tratativelor era prevăzut să se desfășoare pe parcursul a cinci zile : în primele două urmau să aibă loc convorbirile la sediul societății, în alte două zile, oaspeții erau invitați la o călătorie cu avionul într-o stațiune climaterică situată în nord, în munți, iar ultima zi era rezervată perfectării și parafării contractului.

Ajunși la sediul societății „Astor Oil International", după o luare de contact protocolară, s-a trecut la negocierea tuturor aspectelor legate de tranzacția proiectată. Nu mică le-a fost surprinderea delegaților lui „National Petroleum Co." cînd au constatat că gazdele se menținеau pe poziții ferme în ceea ce privește prețul oferit, cu mult sub limitele prețurilor practicate pe plan internațional de societățile concurente.

Primele două zile s-au scurs în discuții interminabile, fără a se ajunge la o înțelegere. În cea de a doua zi, unul din membrii delegației a acuzat o indispoziție acută, fapt care l-a determinat să nu părăsească hotelul, rămînînd la pat. În cea de a treia zi, restul delegației, conform pro-

gramului stabilit, s-a deplasat în staţiunea montană, urmînd ca la întoarcere tratativele să fie reluate. Starea bolnavului s-a agravat subit, necesitînd internarea sa într-o clinică de specialitate.

Delegaţia urma să se întoarcă în Capitală, conform programului, în seara celei de a patra zi. Dar un accident tragic a făcut ca avionul să ia foc în aer, explozia carburantului pulverizîndu-l pur şi simplu. Nu s-au salvat decît pilotul şi ajutorul său, ceilalţi pasageri pierzîndu-şi viaţa. Ancheta efectuată la locul accidentului a condus la concluzia că explozia s-a datorat spargerii conductei de benzină. Din corpurile celor aflaţi la bordul avionului nu au mai putut fi adunate decît nişte resturi ce făceau imposibilă orice identificare.

Ştirea a produs consternare. Trecem peste descrierea momentelor care au urmat tragediei şi cărora presa din ambele capitale i-a acordat spaţii largi. Articolele publicate, însă, în ziarele occidentale, pe lîngă relatarea accidentului, menţionau că regretul era cu atît mai mare cu cît tranzacţiile care făcuseră obiectul vizitei delegaţiei lui „National Petroleum Co." se soldaseră cu un acord deplin ! Într-adevăr, la sediul firmei a fost trimis, printr-un curier, contractul semnat de însuşi P.D.G., care ulterior îşi pierduse viaţa în accident.

Consiliul de conducere al firmei avea să constate cu uimire că pe lîngă faptul că contractul fusese încheiat pe o perioadă de 5 ani, iar preţurile stipulate erau cu mult mai mici decît cele hotărîte la plecare, în plus se prevedea clauza de a nu fi renegociate pe toată durata contractului : Contractul era perfect legal întocmit şi nu putea fi contestat.

Au urmat apoi o serie de întîmplări care aveau să dezvăluie, cel puţin în parte, cauzele misteriosului accident de avion, sabotajul pus la cale. Unul din membrii delegaţiei, după cum ne amintim, nu a participat la călătoria de agrement, fiind bolnav. După vindecarea sa, a revenit în ţară. Surprinderea sa a fost totală : avea în faţa ochilor contractul semnat de şeful delegaţiei, or, el ştia foarte bine că în timpul celor două zile în care avuseseră loc convorbirile nu se ajunsese la nici o înţelegere.

Acum, negru pe alb, se afla semnătura celui dispărut și data, data care nu era alta decît a celei de a doua zile a vizitei, în seara căreia el se îmbolnăvise ! Declarațiile sale, după cum era și firesc, au trezit suspiciuni. A fost inițiată o anchetă discretă. Rezultatele, date fiind circumstanțele, nu au putut fi în măsură să ofere probe ; au reieșit doar o serie de indicii care, fără a putea servi ca probe, demonstrau că în avion, în momentul exploziei, nu se afla conducătorul delegației, ci doar trei membri. Acesta dispăruse fără nici o urmă ! Bineînțeles, după ce semnase contractul. Fiind exclusă coruperea acestuia, nu rămînea în picioare decît alternativa de a i se fi luat semnătura prin forță. P.D.G. mai era sau nu în viață ? Ceea ce a urmat nu se cunoaște.

Așa cum arătam la începutul acestei relatări, ca și cu alte prilejuri, agenții secreți aflați în slujba patronilor marilor societăți transnaționale nu se dau în lături de a folosi orice mijloc pentru a-și servi stăpînii. Realitatea depășește uneori cea mai fecundă ficțiune și cazul descris mai sus ne oferă un exemplu elocvent, dezvăluind una din fațetele spionajului economic.

SPIONAJUL ECONOMIC PRIN LABORATOARE

În laboratoare ultra-secrete din Occident, dotate cu mijloacele tehnice şi aparatură din cele mai perfecţionate şi din abundenţă, lucrează oameni de ştiinţă care şi-au pus întreaga capacitate în slujba distrugerii. Nicicînd nu este mai nimerit să amintim cuvintele unui eminent savant : „Ştiinţa poate fi asemuită cu un pom miraculos pe ale cărui ramuri pot rodi deopotrivă mere de aur şi fructe otrăvite. Depinde de grădinar". În jurul acestor laboratoare şi chiar în interiorul acestora circulă tot felul de indivizi, spioni, agenţi etc. Despre temele de cercetare sau „produsele" obţinute se poate afla foarte greu. Totuşi, din cînd în cînd, din presa occidentală se poate afla cîte ceva din dramele şi urmările tragice ale acestor cercetări de laborator. În urmă cu cîţiva ani, în ziarele din occident se puteau citi următoarele titluri : „Extraordinara vînătoare de oameni : medicii militari caută 5000 de persoane care, fără ştirea lor, au fost sistematic drogate cu L.S.D." ; „Adevărata cauză a morţii cercetătorului Frank" etc.

Timp de 22 ani, Alice, soţia lui Frank, fiica sa Lisa şi cei doi băieţi, Nils şi Eric, s-au încăpăţînat să găsească o explicaţie unui eveniment care nu avea nici o logică.

Frank Olson şi familia sa duceau o existenţă liniştită la Federick. Biochimistul Frank, în vîrstă de 43 ani, mun-

cea într-un laborator al armatei. Lucrările sale erau considerate „foarte secrete".

În toamna acelui an s-a produs un fapt ieșit din comun. Frank i-a spus lui Alice că cercetările sale îl vor obliga să rămînă închis timp de 5 zile în laboratorul său. La întoarcerea sa acasă, Frank nu mai era același... Agitat, cu o mină îngrozitoare, și-a exprimat dorința să-și părăsească serviciul. Alice s-a arătat îngrozită de o asemenea hotărîre neașteptată. La începutul săptămînii, Frank s-a întors la serviciu, însă marți, la orele 10 dimineața, a revenit acasă foarte agitat : „Am devenit o primejdie pentru tine, îi spuse el soției. Am fost sfătuit să consult un psihiatru".

„Frank nebun, aceasta nu este posibil", repeta Alice, după ce își însoțise soțul la aeroport, unde l-au condus și doi din colegii săi, însărcinați să-l escorteze. Atunci Alice și-a văzut pentru ultima oară soțul. Psihiatrul a pus diagnosticul : „o psihoză severă, însoțită de halucinații". Starea lui Frank era atît de gravă încît a trebuit să fie internat, momentan, într-un azil psihiatric.

Frank a intrat în panică. A decis să se întoarcă acasă. În timpul escalei el și-a schimbat hotărîrea. A revenit pentru a se închide într-o cameră, la etajul 10 de la „Hilton Hotel". În zori, trecătorii au descoperit corpul său, zdrobit, pe caldarîm. Un singur martor, vecinul său de cameră, care a fost alături de Frank tot timpul, din momentul părăsirii laboratorului. La anchetă, acesta a declarat că nu știe nimic, doar că a fost trezit din somn de zgomotul unor geamuri sparte. Ancheta poliției a comunicat sec : „o sinucidere paranoică".

Alice Olson a refuzat să admită acest lucru despre soțul său. Ea nu a putut afla nimic în plus. Dar toate încercările ei de a afla adevărul se sfîrșeau printr-un eșec. Abia după 22 de ani, datorită dezvăluirii altor aspecte, Alice a putut afla ceva.

În anul 1953, Harold Blauer era în apogeul celebrității ca jucător de tenis, înfruntînd campioni de talia lui Jack Kramer, Don Budge și Bobby Riggs. Dar, la un moment dat, el a făcut o depresiune nervoasă. A fost spitalizat la

Institutul psihiatric unde medicii l-au supus unui tratament cu injecții despre care medicii au păstrat, foarte mulți ani, cel mai strict secret. Este vorba de același institut unde a fost internat și Frank. La puține zile după internare, fostul campion de tenis a decedat. Diagnosticul a fost : criză cardiacă. Medicii știau, însă, că Blauer a murit la două ore și jumătate după ce își primise injecția.

Elisabeth, fiica lui Blauer, care la data morții tatălui avea 13 ani, a fost informată de un necunoscut că tatăl ei a murit datorită faptului că i s-au administrat injecții pe bază de LSD. Ea nu s-a neliniștit, gîndind că medicii au acționat cît mai bine pentru a-i însănătoși părintele. Atunci nu avea cunoștință despre acest produs chimic.

În acea vreme, doar în mediul oamenilor de știință se știa că un chimist elvețian, Albert Hofmann, a pus la punct în laboratoarele firmei „Sandoz", un puternic stimulent psihic : LSD. Cercetătorul a încercat produsul pe sine însuși. Cîteva grame de drog vărsate în secret în rezervoarele de apă ale orașelor ar putea să facă populația inamicului inaptă la rezistență și la luptă.

Sub conducerea unui biochimist, s-a lansat atunci „proiectul LSD". Prin intermediul laboratoarelor s-au determinat zeci de medici, în spitalele psihiatrice, și în închisori, să administreze LSD unor oameni, pentru a observa efectele acestuia.

Spionajul atomic prezintă o serie de caracteristici care îl fac să se deosebească de alte activități ale genului. Astfel, exceptînd cazurile cînd avem de-a face cu unele aplicații pașnice, folosite în general în scopuri de analiză și detectare în cele mai variate domenii — medicină, biologie, detecția unor surse minerale etc. — spionajul atomic are ca obiect procurarea de informații sau materiale utilizabile în scop militar. Astăzi se cunoaște că fabricarea unei bombe artizanale atomice, cu cheltuieli minime, a devenit posibilă, ea fiind la îndemîna unor răufăcători, gata s-o folosească în scopuri de șantaj. Bineînțeles, urmările sînt inimaginabile. Deci, practicarea spionajului atomic poate fi opera unor țări și chiar a unor indivizi izolați, fapt care îl face să fie deosebit de primejdios pentru societate.

Despre cazurile de spionaj atomic folosit în scopuri pur militare şi respectiv despre procesele unor spioni implicaţi s-a scris în presă, în schimb despre sustragerile de material fisionabil, avînd alte destinaţii, presa este mai săracă în date. In ultimii ani s-au înmulţit cazurile de sustragere a materialelor fisionabile. Faptul pare cu atît mai curios cu cît s-ar părea că se ţine o strictă evidenţă a acestor produse, iar păstrarea se face cu deosebită severitate.

Fizicianul american Theodore B. Taylor, într-un raport înaintat fundaţiei „Ford", a demonstrat că este mai uşor să se fure plutoniu, decît să se atace o bancă. Care este stadiul asigurării securităţii întreprinderilor unde se produc materiale fisionabile ? La această întrebare, Taylor răspunde cu un exemplu concret : în 1972, în S.U.A., sistemul de securitate al uzinelor atomice era cu mult inferior celui al unei bănci oarecare. De pildă, în uzina de tratament aparţinînd lui „Nuclear Fuel Service" (statul New York), doi oameni înarmaţi ar putea cu uşurinţă neutraliza mica gardă de pază şi ar putea încărca lesne în camion o cantitate suficientă de nitrat de plutoniu pentru fabricarea unei bombe atomice. Desigur, în momentul furtului, ar suna alarma, însă paznicii fiind neutralizaţi, nimeni n-ar auzi-o, singura legătură cu poliţia fiind cea telefonică. O soluţie şi mai simplă şi uşoară — spunea fizicianul american — ar consta în deturnarea camionetei care, cu regularitate, transportă nitratul de plutoniu de la uzină la hala de stocare, situată undeva în pădure. Transportul se efectuează cu un camion obişnuit : un însoţitor la bord şi şoferul, fără escortă, fără legătură radio.

Aceste deficienţe în paza şi securitatea unor asemenea întreprinderi explică şi ştirile tot mai dese apărute în presa din ţările occidentale privitoare la dispariţia unor cantităţi de uraniu sau plutoniu. Dar să prezentăm un caz concret petrecut în S.U.A.

In seara de 13 noiembrie 1974, un automobil „Honda", de culoare albă, a părăsit brusc autostrada 74 din statul Oklahoma şi s-a zdrobit de un zid de beton. Singură în maşină, o tînără femeie în vîrstă de 28 ani, Karen Silkwood, a murit pe loc.

Accident banal ? Silkwood era laborantă la uzina „Kerr McGee", una din principalele întreprinderi americane care fabrică bare de combustibil — uraniu sau plutoniu — destinate centralelor nucleare. Şase zile înaintea accidentului, cu prilejul verificărilor la care erau supuşi cu regularitate salariaţii uzinei, s-a constatat că ea era victima unei contaminări cu plutoniu. O informaţie şocantă, mai ales datorită faptului că mulţi medici consideră că o milionime de gram de plutoniu fixat în plămîni este suficient să provoace cancerul.

Silkwood participa activ la lupta pentru asigurarea unei securităţi a instalaţiilor nucleare şi protejarea oamenilor care lucrau cu acestea. În septembrie, ea se prezentase ca martor în faţa „Comisiei pentru energia atomică" pentru a denunţa nerespectarea reglementărilor legale de către conducerea uzinelor unde lucra. În seara respectivă, cînd a avut loc accidentul, ea se ducea la o întîlnire cu un conducător al sindicatului şi cu un redactor de la „New York Times", cărora le promisese că le va furniza probe în sprijinul acuzaţiilor sale.

Pentru reprezentantul sindicatului din Washington, Anthony Mazzochi, această moarte, care o împiedica la momentul oportun pe tînăra femeie să spună ce ştia, era o întîmplare suspectă. El se adresă unui detectiv particular, cerîndu-i să întreprindă o anchetă cît mai minuţioasă. În ceea ce priveşte poliţia din Oklahoma City, aceasta considera afacerea ca încheiată, moartea tinerei datorîndu-se unui accident : sîngele victimei conţinea urme importante de alcool şi de tranchilizante. Astfel se explică, după părerea lor, pierderea controlului vehiculului. Detectivul particular, însă, înclina să creadă că e vorba de o crimă : în partea din spate a automobilului, el a descoperit urmele unei coliziuni anterioare accidentului fatal. Prin urmare, Silkwood fusese proiectată în zid de către un alt autovehicul.

La sesizarea lui Mazzochi, Departamentul de justiţie a cerut intervenţia F.B.I. Accident sau crimă ? Timp de şase săptămîni, anchetatorii au strîns 39 de capete de acuzare împotriva conducerii uzinei privind infracţiuni la reglementările stabilite pentru securitatea salariaţilor. În cele

din urmă, raportul Comisiei pentru energia atomică, dat publicității la 7 ianuarie 1975, nu a prezentat decît trei acuzații grave împotriva conducerii firmei „Kerr McGee". În primul rînd, aceasta a omis să informeze Comisia asupra unui accident de fabricație care a determinat închiderea uzinei timp de 40 de ore. Apoi, în două rînduri, ea a lăsat să se acumuleze la un loc de muncă mai mult plutoniu decît este prevăzut în programul de „protecție împotriva masei critice".

Opinia publică nu a fost satisfăcută de concluziile anchetei. Chiar salariații uzinei au considerat că comisia a fost prea indulgentă cu „Kerr McGee", pentru motivul că ea are mare nevoie de combustibil pentru alimentarea centralelor atomice. Acuzația nu era nefondată. Din anul 1972, Comisia a trebuit să intervină în cinci rînduri pentru a semnala nerespectarea contractelor privind livrarea produselor de către uzina „Kerr McGee". Însă uzina și-a continuat activitatea, iar accidentele s-au succedat.

Chiar în timpul efectuării ultimei anchete, la jumătatea lui decembrie 1974, s-au produs încă două accidente. Printr-o conductă spartă, o soluție de plutoniu s-a răspîndit pe sol, intoxicînd grav patru lucrători. Pe de altă parte, fragmente de uraniu au fost descoperite răspîndite pe peluza din fața uzinei, fără să se poată explica cum au ajuns acolo. În acest timp, un salariat al uzinei, exprimîndu-și dorința de a nu i se divulga numele, a comunicat unui gazetar că, după ultimul inventar făcut, sînt date lipsă din gestiune 30 kg de plutoniu ! Experții Comisiei pentru energia atomică au contestat cifra, însă au recunoscut că o „mică cantitate de plutoniu lipsește din gestiune". Furt, spionaj economic sau eroare contabilă ? La această întrebare nu s-a dat răspuns.

Concluziile anchetei asupra contaminării laborantei Silkood nu sînt mai puțin tulburătoare. După efectuarea autopsiei și după ce s-au descoperit urme de plutoniu în apartamentul ei, experții afirmă că Silkwood nu a fost contaminată accidental. Ea a sustras plutoniu din uzină și l-a depozitat acasă. În ce scop ? Pentru a-și justifica acuzațiile ? În acest caz este greu de presupus că nu cunoștea riscurile extrem de grave la care se expunea. Ipoteza unui „comerț" cu aceste substanțe nu a fost exclusă.

Indiferent de explicațiile menite să calmeze opinia publică și să justifice pînă la un punct acțiunile tinerei laborante, este limpede că aceasta a sustras o cantitate importantă de plutoniu din uzină, în ciuda existenței dispozitivelor de detecție, plutoniu pe care l-a dus la ea acasă. Unde este această substanță acum ? Aceste întrebări au rămas pînă acum fără răspuns. Karen Silkwood a murit. O victimă în plus a spionajului economic !

În presa occidentală s-a vorbit recent, din nou, despre Amelia Erhart, aviatoare celebră, deținătoare a numeroase recorduri. Ea a dispărut în 1937, împreună cu navigatorul Fred Nooman, undeva pe traseul dintre Noua Guinee și insula Howland, în cursul primului zbor în jurul globului încercat de o femeie. La vremea aceea, îndrăzneața ei tentativă a produs senzație. Întreaga lume urmărea cu pasiune zborul, cînd, dintr-odată, o știre a produs consternare : avionul bimotor „Elektra" a dispărut fără urmă, undeva în Pacific. S-au făcut tot felul de presupuneri : aparatul ar fi fost doborît de o furtună violentă ; o defecțiune tehnică ar fi determinat o aterizare forțată încheiată în mod tragic ; s-a vehiculat și varianta unei aterizări impuse de aviația de vînătoare japoneză. Se pare că mai apropiată de adevăr este această ultimă presupunere.

Era în 1937. Statele Unite ale Americii doreau să afle stadiul pregătirilor tehnice ale prezumtivului lor concurent și potențial inamic în caz de război — Japonia. Trîmbițatul zbor în jurul lumii al Ameliei Erhart (inițiat, după unii, chiar de serviciul secret american) a inclus în itinerar și survolarea insulelor Caroline unde, după unele informații, japonezii construiseră uzine ultramoderne și obiective de interes militar. Amelia Erhart și navigatorul Fred Nooman au acceptat modificarea traseului inițial, fiind de acord să îndeplinească misiunea de recunoaștere cerută. Regizorii zborului au intrat în acțiune. Motoarele avionului au fost înlocuite cu altele mai puternice (s-a avut în vedere, evident, o posibilă urmărire din partea aviației japoneze).

La cîteva ore de la decolare, „Elektra" trebuia să aterizeze pe aerodromul din insula Howland. O furtună de o violență neobișnuită a răsturnat însă întreg acest plan, atît de minuțios pregătit. Aflat în dificultate, echipajul a căutat cu disperare un loc de aterizare. Ar fi putut primi indicații, dar emițătorul radio nu a fost folosit, în mod deliberat : indicarea poziției aparatului ar fi fost interceptată, desigur, și de alții...

În cele din urmă, Amelia Erhart a intrat, totuși, în emisie, încredințată că este în preajma aerodromului Howland. În realitate se afla deasupra insulelor Marshall. Oricum, trebuia să aterizeze, căci aparatele de bord indicau terminarea carburantului. Avionul a aterizat pe atolul Mili, aflat sub ocupația japoneză. Din acel moment nu s-a mai auzit nimic despre echipajul avionului „Elektra".

Au trecut anii și puțini își mai amintesc de Amelia Erhart. Iată însă că, în 1965, un fost pilot din aviația militară americană, maiorul Joseph Gervais, a întîlnit, la Long Island, cu prilejul unei reuniuni, o femeie, pe nume Irene Bolam, a cărei asemănare cu Amelia Erhart era uluitoare.

Bănuielile sale au fost încurajate de faptul că Irene Bolam răspundea vag, vizibil indispusă, la întrebările ce i se puneau în legătură cu trecutul său. Împreună cu Joe Klaas, alt fost pilot militar, Gervais a făcut lungi și migăloase investigații, al căror rezultat l-a anunțat public prin cartea „Amelia Erhart este în viață !".

Potrivit opiniei celor doi autori, Irene Bolam este una și aceeași persoană cu Amelia Erhart. Ei afirmă că sub chipul unei tentative de record aviatic s-a ascuns o delicată și dificilă misiune de spionaj. În săptămînile care au precedat zborul — menționează autorii citați —, Amelia Erhart a fost vizitată de agenți secreți care i-ar fi dat instrucțiunile necesare în vederea îndeplinirii misiunii sale. Rostul acesteia era de a permite descoperirea obiectivelor japoneze.

Iată ce s-a întîmplat apoi, în versiunea publicată de Gervais și Klaas :

Micul avion al Ameliei a fost interceptat la 2 iulie 1937 în apropierea insulei Hull, de aparate japoneze de-

colate de pe un portavion și obligat să aterizeze. Aviatoarea a fost ținută în captivitate tot timpul celui de-al doilea război mondial și eliberată în secret în 1945, cu condiția să-și schimbe identitatea și să nu dezvăluie sub nici o formă misiunea ei din urmă cu opt ani.

În sprijinul celor afirmate de ei, cei doi autori au prezentat fotografia, categoric netrucată, a unei femei albe purtînd un chimono. Asemănarea cu Amelia Erhart este evidentă. Aviatoarea s-a înapoiat în Statele Unite sub un nume fals.

RACOLAREA OAMENILOR DE ȘTIINȚĂ FORMĂ A SPIONAJULUI ECONOMIC

Deși economistul suedez A. Granberg, într-una din lucrările sale, afirmă și argumentează că racolarea savanților era un fenomen cunoscut și în antichitate, părerea majorității specialiștilor este că față de cazurile izolate de acum 2 000 de ani, virulența manifestată pe acest tărîm în zilele noastre, dă problemei valențe noi, cu atît mai mult cu cît această operație are un sens unic : statele cele mai industrializate occidentale racolează inteligență din țările în curs de dezvoltare.

Presa occidentală, dezbătînd această problemă, subliniază că trebuie combătută cu toată vigoarea racolarea savanților — forma cea mai avansată a spionajului economic — oameni atît de necesari țărilor care i-au format. Semnificativ în această privință este citat, din miile de cazuri, faptul că numai în cursul unui an, firmele americane au racolat peste 2 600 de ingineri, 200 de medici, 200 de fizicieni și 100 de biologi. Aceste cifre sînt recunoscute, mai deschis sau mai pe ocolite, de personalități de frunte din Statele Unite. Astfel, profesorul Kelly West, de la Facultatea de medicină a Universității din Oklahoma, a declarat că S.U.A. ar fi trebuit să construiască și să întrețină 12 noi facultăți de medicină pentru a pregăti pe specialiștii obținuți prin imigrație. Declarațiilor profesorului american li se poate aduce precizarea că formarea unui

singur medic, care este racolat prin diverse mijloace, mai mult sau mai puţin cunoscute, a costat ţările de origine peste 20 000 de dolari.

„Foamea" de oameni de ştiinţă care se manifestă peste ocean blochează însă planurile de dezvoltare social-economică ale altor ţări. Semnificativ în această privinţă este faptul că numai într-un singur an, 24% din personalul ştiinţific şi tehnic imigrat în S.U.A. a venit din Asia. La fel de uluitor este faptul că la New York există mai mulţi medici de origină iraniană decît în tot Iranul. În S.U.A. sînt şi medici mozambicani, deşi în fosta colonie portugheză există foarte puţini medici.

Ţările care primesc aceste persoane : Canada, Australia şi mai ales S.U.A. au profitat mult de această situaţie : 37% din premiile Nobel pentru fizică şi chimie au fost atribuite unor oameni de ştiinţă americani care şi-au făcut studiile în străinătate, iar 17% din membrii lui „American Academy of Sciences" fac parte de asemenea din această categorie. În ultimii 20 de ani, 100 000 de persoane cu diplome ştiinţifice au fost atrase în S.U.A., din care două treimi provin din Europa (direct sau prin Canada), iar unul din opt provine din Asia şi aproape unul din zece din America de Sud.

Racolarea de inteligenţă se face nu numai din ţările în curs de dezvoltare, ci şi între ţările capitaliste. De pildă, Anglia este un stat în care cadrele tehnice din industrie sînt, comparativ, mai prost plătite decît în restul Europei. La vîrsta de 40 de ani, cei cu diplome comerciale obţin venituri cu aproximativ 50% mai mari decît cei din domeniul ştiinţific.

În Anglia, presa publică cu regularitate „Buletinul plecărilor". Cifrele sînt tot mai mari. Ele arată ce înseamnă absenţa — nu numai în anul trecut — a 900 de medici de lîngă paturile bolnavilor, ce înseamnă 2 600 de ingineri pe an mai puţin, lipsa a 200 de fizicieni din laboratoare. De curînd, rectorul Institutului universitar de ştiinţe şi tehnologie din Manchester, lordul Bowden, a arătat, în Camera Lorzilor, că emigraţia de inteligenţă din Anglia în S.U.A. înseamnă pentru firmele americane un cîştig net de 200 de milioane de lire sterline (evident, aceeaşi sumă trebuie trecută la pasivul industriei insulare).

Alarmate, autoritățile și întreprinderile engleze, care au de făcut față acum atîtor altor dificultăți, au trecut la contraofensivă, încercînd să lupte cu aceleași arme folosite de faimosul racoleur William Douglas, reprezentantul companiei „Carriers Ltd", care a pus pe picioare, în Anglia, o adevărată industrie a vînătorii de materie cenușie. (Plecarea peste ocean a dr. Murray, atomist britanic, fost director adjunct al Centrului guvernamental de cercetări atomice de la Harwell, acum consilier la „Washington Electric Corporation" din S.U.A. este în strînsă legătură cu activitatea lui Douglas). În replică, firmele britanice au deschis în S.U.A. — la New York, San Francisco, Los Angeles — și în Canada — la Toronto și Quebec agenții de recuperare a celor „pierduți". Ele se interesează în același timp, cu mai mari șanse, după cît se pare, de angajarea în Anglia a proaspeților absolvenți ai institutelor științifice americane.

Bizuindu-se mai puțin pe abilitatea propriilor racoleuri, întreprinderile britanice aduc specialiști din țările Commonwealth-ului. Astfel, în perioada 1960—1975, cînd Anglia a pierdut circa 3 800 de specialiști anual, ea a „importat" circa 3 000 de profesori, ingineri și medici din India, Pakistan și din Ghana. Faptul că în prezent 44 la sută din medicii tineri care practică în spitalele britanice sînt străini este grăitor.

Racolarea elitelor profesionale din numeroase țări în curs de dezvoltare, în direcția cîtorva țări puternic industrializate, nu se mai caracterizează prin deplasările izolate ale cîtorva specialiști, ci printr-un exod continuu, care sporește într-un ritm tot mai rapid. Statele Unite, Canada, Anglia sînt țările care înregistrează cel mai ridicat nivel de imigrare în ceea ce privește specialiștii provenind din țările în curs de dezvoltare. De exemplu, Statele Unite au recrutat anual în ultima vreme circa 16 200 specialiști și tehnicieni originari din aceste țări, adică 45% din totalul elitei străine imigrate în S.U.A. în ultimele decenii. Procentajul specialiștilor africani în raport cu totalul imigranților de aceeași origine admiși în Statele Unite a crescut de la 10,5 la sută în 1950 la 22 la sută în

1976, ceea ce reprezintă cea mai rapidă evoluţie în acest sens şi procentajul cel mai ridicat.

Imigraţia în Canada provine în mod tradiţional îndeosebi din Europa. Se constată, însă, o tot mai puternică tendinţă de a se recruta un număr din ce în ce mai mare de specialişti din ţările în curs de dezvoltare. Astfel, numai în trei ani au imigrat în Canada 6 557 cadre şi tehnicieni originari din 17 ţări.

Un studiu al Organizaţiei Mondiale a Sănătăţii arată că aproximativ 100 de persoane originare din Camerun exercită medicina în afara graniţelor Camerunului, îndeosebi în Franţa, şi numai 47 în Camerun. Conform unei anchete, 12.000 de studenţi din Africa sud-sahariană au rămas în Franţa împreună cu familiile lor.

Exodul de specialişti şi tehnicieni reprezintă o pierdere considerabilă pentru ţările slab dezvoltate, unde învăţămîntul este subvenţionat, în mare măsură, de stat şi unde învăţămîntul superior este foarte costisitor, ca urmare a folosirii unui personal aproape în întregime străin. Dacă se ia drept bază cifra de 20 000 de dolari care ar reprezenta — după aprecierile subcomitetului tehnic de cercetări al Camerei Reprezentanţilor din S.U.A. — costul mediu al studiilor şi formării unui specialist în ţările în curs de dezvoltare, se pare că aceste ţări au cheltuit în zadar, de la cel de-al doilea război mondial încoace, peste 4 miliarde de dolari pentru elita imigrată numai în Statele Unite. Există pierderi şi mai importante, care nu pot fi reprezentate în cifre şi care se referă la contribuţia pe care personalul calificat emigrat ar fi putut-o aduce dezvoltării naţionale, nu numai pe plan profesional, dar şi datorită facultăţilor sale creatoare şi spiritului său de iniţiativă.

Pînă acum prea puţine guverne din lumea a treia au adoptat măsuri pentru a stăvili această „fugă a competenţelor". Totuşi, unele dintre ele au instituit măsuri deosebite. Este cazul Tanzaniei, care cere studenţilor săi în străinătate să depună o cauţiune, drept garanţie a revenirii lor în ţară, sau ca familiile lor să accepte să plătească o îndemnizaţie în cazul în care ei ar refuza să se înapoieze. Alte ţări nu eliberează paşapoarte studenţilor lor decît

pentru a le permite să facă anumite studii, de obicei tehnice şi ştiinţifice, ţinîndu-se seamă de necesităţile naţionale. Astfel, India nu eliberează paşapoarte pentru studii juridice. În cazuri extrem de rare, paşapoartele studenţilor sînt reţinute la ambasada ţării interesate, pînă la plecarea lor. Tailanda, India şi Iranul ţin pe studenţi la curent, prin intermediul ambasadelor lor, cu posibilităţile de obţinere de slujbe în ţările respective. Iranul a uşurat în mod considerabil obligaţiile de serviciu militar studenţilor săi reîntorşi în ţară. Kenya a obţinut revenirea a 170 de studenţi graţie „turneelor de recuperare". Institutul columbian de specializare superioară în străinătate cere bursierilor săi 2 ani de muncă în ţară în schimbul fiecărui an de studii în străinătate. În America Latină a fost iniţiată şi o altă măsură : întreprinderile străine, însărcinate să construiască importante lucrări de infrastructură, sînt obligate să-şi recruteze o parte din cadrele lor din personalul specializat din rîndurile cetăţenilor reveniţi din străinătate. Aceştia trebuie să obţină condiţii similare cu acelea ale cadrelor străine.

Fenomenul atragerii oamenilor de ştiinţă şi a specialiştilor din ţările în curs de dezvoltare către statele industrializate occidentale a constituit, de curînd, obiectul unor dezbateri ample în cadrul lucrărilor Comisiei O.N.U. pentru dezvoltare socială, găzduite la Palatul Naţiunilor din Geneva ; prilej pentru o abordare de fond şi avansare de propuneri concrete în vederea adoptării unor măsuri energice de curmare a atragerii specialiştilor din ţările sărace spre cele bogate, practică ce cunoaşte proporţii şi este incompatibilă cu imperativele de progres al ţărilor în curs de dezvoltare.

În faţa preocupării existente în ţările în curs de dezvoltare de a se pune capăt fenomenului acaparării de inteligenţă, o parte a presei din ţările occidentale încearcă să acrediteze ideea că aceasta ar aloca activităţilor de formare şi cercetare ştiinţifică o parte prea mică din venitul naţional. Aserţiune infirmată în mod categoric de o serie de rapoarte întocmite de experţi ai O.N.U. Realitatea demonstrează că ţările în curs de dezvoltare desfăşoară eforturi importante în domeniul ştiinţei şi învăţămîntului. Străi-

daniile lor se confruntă însă cu lipsa unor cadre naționale calificate, cu toate că în anii care au trecut de la pășirea lor pe calea dezvoltării independente, majoritatea țărilor în curs de dezvoltare au alocat fonduri din ce în ce mai mari pentru pregătirea cadrelor. Eforturi cu atît mai remarcabile cu cît, după secole de spoliere colonială, resursele de care dispun sînt modeste.

Astfel, într-un raport al O.N.U. se arăta că în perioada anilor 1960 — 1972, aproximativ 300 000 de ingineri, medici și alți specialiști formați în țările în curs de dezvoltare au fost acaparați de țările industrializate occidentale. Aproximativ 230 000 dintre aceștia lucrează în prezent în Statele Unite, Canada, și Marea Britanie. Venitul net realizat în perioada amintită de pe urma acestei racolări de inteligență este apreciat la 30 de miliarde dolari pentru S.U.A., 10 miliarde dolari pentru Canada și 2,5 miliarde dolari pentru Marea Britanie.

În trecut, datorită pe de o parte nepăsării claselor dominante din țara noastră față de oamenii de știință și inventatorii români, iar pe de altă parte datorită condițiilor tentante oferite în diverse țări occidentale pentru a-și realiza proiectele, diferiți oameni de știință au părăsit țara. Abia August 1944 a deschis perspectiva înfăptuirii plenare a spiritului creator al fiilor patriei noastre. Pînă la acea dată, inventatorii și oamenii de știință români au avut de înfruntat nenumărate obstacole : neîncrederea oficialităților, lipsa de sprijin și mijloace materiale, ploconirea în fața a tot ceea ce era străin și mai ales acțiunea mai mult sau mai puțin fățișă a spionajului economic străin, care a îmbrăcat diferite forme : de la atragerea în străinătate a oamenilor înzestrați prin oferirea de mijloace materiale, catedre și laboratoare pentru concretizarea ideilor lor și pînă la formele cele mai brutale, cum ar fi furtul rodului strădaniilor lor sau chiar sabotajul și denigrarea.

Cauzele care au contribuit la facilitarea racolării de materie cenușie din țara noastră trebuie căutate, în primul rînd, în atitudinea regimurilor burghezo-moșierești față de oamenii de știință români : neîncrederea, lipsa de considerație și ploconirea în fața unor valori mai mult sau

mai puțin certe din străinătate. Și aceasta a fost valabil în numeroase domenii. La cele de mai sus se adaugă și lipsa unor mijloace materiale, statul, prin guvernele timpului, refuzînd să acorde sprijin transpunerii în viață a ideilor novatoare. Un asemenea teren nu putea fi decît favorabil „cîntecelor de sirenă" ale diverșilor racoleuri, uneori îmbrăcați în haina unor profesori universitari, care în schimbul unor promisiuni invitau pe oamenii de știință români să se mute în străinătate, oferindu-le posibilitatea să lucreze în laboratoare străine.

Lista celor care au fost nevoiți să ia drumul pribegiei este lungă și nu este ușor de a reține nici măcar figurile cele mai proeminente. Vom menționa doar o mică parte : *Rodrig Goliescu* elaborează proiectul complet al unui coleopter precum și al unui avion care a fost brevetat în Franța (nr. 402329 din 29 august 1909), unde inventatorul l-a și pilotat pe aeroportul Juvissy, lîngă Paris ; *George Fernic* în 1921 construiește în S.U.A. un avion de concepție proprie ; între anii 1921—1922, inginerul și matematicianul *George de Bothezat,* figură de seamă a aviației, concepe și construiește în S.U.A. două elicoptere, cu care se ridică, succesiv în aer ; *Hermann Oberth,* născut la Sibiu în 1894, unul dintre întemeietorii astronauticii stiințifice, caută să-și desăvîrșească proiectele în străinătate, la Viena (1938) și apoi la Dresda ; *Dumitru Văsescu,* născut la Iași în 1860, trăiește apoi la Paris, unde realizează în 1880 un automobil cu abur ; *Anastase Dragomir,* a inventat și experimentat cu succes, încă din 1929, pe aeroportul Le Buc de lîngă Orly, „celula parașutată", prima cabină catapultată din lume, cu scopul salvării pasagerilor dintr-un avion. Invenția a fost brevetată în 1930 în Franța ; *Neda Marinescu* este pionier pe planul mondial al studiului ultrasunetelor. A activat ani la rînd în Franța, unde și-a publicat operele principale și apoi ca profesor universitar la Cordoba (Argentina) ; *Gavrilă T. Brola* a trăit o perioadă îndelungată în Franța, realizînd în 1952 generatorul GB de abur și apă cu circulație forțată, brevetat și fabricat în mai multe țări ; *Alexandru Proca,* considerat ca cel mai mare teoretician al fizicii românești, a trăit și a lucrat la Paris (1897—1955) ; *Henri Coandă,* autor a peste 150 de

brevete din cele mai diverse domenii ; *Nicolae Teclu,* profesor universitar la Viena, a vrut în repetate rînduri să activeze în România, dar i s-a refuzat alocarea fondurilor pentru organizarea unui laborator corespunzător, unde să-şi desfăşoare cercetările ; *Alexandru Ciurcu,* stabilit la Paris, a realizat o ambarcaţie avînd ca propulsor un motor cu reacţie, cu care la 3 august 1886 a efectuat o călătorie pe Sena. Menţionăm că a fost nevoit să părăsească ţara fiind expulzat ; *Constantin Levaditi,* deşi a trăit cea mai mare parte a vieţii în afara hotarelor, în numeroase rînduri a vrut să revină în România. În 1912 şi-a pus candidatura la o catedră de bacteriologie devenită vacantă la Facultatea de Medicină din Iaşi, dar la concurs a fost respins datorită unor manevre de culise. În 1919, cînd izbuteşte să obţină o catedră la noua Universitate din Cluj, nu se poate menţine decît puţină vreme acolo, datorită nemulţumirii pe care au produs-o, în cercurile oficiale, conferinţele sale publice, care denunţau starea sanitară precară a ţării. Drept urmare, savantul este îndepărtat din învăţămînt şi nevoit să ia din nou calea străinătăţii.

Dar lista oamenilor de ştiinţă români care au trebuit să facă faţă atitudinii de nepăsare a cercurilor guvernante din România este mult mai mare. Majoritatea tinerilor care şi-au făcut sau şi-au completat studiile în străinătate, prezentînd perspectivele unui viitor strălucit, *au fost ademeniţi,* primind oferte deosebit de avantajoase. Este cazul lui *Anghel Saligny,* care după absolvirea Şcolii Politehnice din Charlottenburg, face practică la unele mari şantiere din Germania, unde i se oferă să rămînă, însă el refuză şi vine în ţară ; *Lazăr Edeleanu,* după ce şi-a susţinut doctoratul la Berlin (1887), şi-a continuat specializarea în Anglia, în laboratorul de la Woolwich, unde i s-a propus să şi rămînă. Însă a refuzat.

Am vrea să ne oprim asupra a două aspecte ale spionajului economic cărora le-au căzut victimă oameni de ştiinţă români : sabotajul şi însuşirea frauduloasă a rodului muncii lor. *Dumitru Brumărescu* (1872—1937) ne oferă un trist exemplu. Guvernul francez, alarmat de scufundarea, aproape simultană, a două din submarinele sale şi de

agitația opiniei publice în legătură cu pierderile de vieți și pagubele provocate, deschide, în 1912, un concurs pentru o invenție menită a salva echipajul submarinelor în caz de accident. Brumărescu a conceput atunci un ingenios „salvator pentru submarine". Din 450 de concurenți, care s-au prezentat la Paris cu planurile, doar 7 au fost admiși la concurs, printre care și Brumărescu. Inventatorul român nu a putut prezenta prototipul, care a zăcut luni de zile la vama portului Marsilia, și nu a ajuns la timp în fața comisiei, pierzînd concursul. Tot Dumitru Brumărescu, lipsit de mijloace financiare, plecîndu-și urechea la șoaptele unor samsari, pleacă la Viena, spre a-și fructifica ideile ingenioase. Face acest pas în 1905, dar dezamăgirea îi este mare ; i se fură planurile unui dispozitiv de siguranță la casele de bani și inventatorul se întoarce în țară după ce alții i-au brevetat invenția...

Aurel Persi, creatorul „automobilului aerodinamic corect", după tratative cu „General Motors" și cu uzinele „Ford", nefinalizate pentru vinderea patentului său, a avut surpriza să constate că, modificate ușor, ideile sale au fost pînă la urmă „preluate" de firmele constructoare amintite.

Ioan I. Pușcariu, inginer, inventează în 1875 stereometrul, un fel de riglă de calcul în formă circulară, cu aplicații multiple. Nu reușește să-și găsească sprijinitori pentru a-l realiza pe scară industrială. Are surpriza să constate însă că o firmă străină, „Henri Cerf", din Bruxelles, l-a reprodus și pus în vînzare, privîndu-l pe creator de dreptul de autor.

N. C. Paulescu, la 10 aprilie 1922, obține brevetul pentru „pancreină" și pentru procedeul de fabricare a ei. Și totuși F. Banting și Mac Leod obțin premiul Nobel, deși ei publică comunicarea lor la opt luni de la apariția în Belgia a articolului de sinteză al lui Paulescu. Primatul lui Paulescu a fost recunoscut abia în zilele noastre, cînd autorul nu mai e în viață.

Mecanicul *Dumitru Popescu* a ajuns la Viena cu planurile sale de cîrmă a balonului și a intrat în tratative cu contele Zeppelin ca să-i vîndă invenția sa, dar după cîteva experiențe infructuoase, în vreme de iarnă, cu balonul, pe cîmp deschis, se îmbolnăvește și moare de pneumonie

într-un spital vienez, în 1905. Zeppelin, prin emisarii săi, şi-a însuşit invenţia.

George (Gogu) Constantinescu (1881—1964), inventator genial, cu valenţe multiple, creatorul, printre altele, al sonicităţii. A avut de suferit, ca şi mulţi alţii, de pe urma activităţii rapace a exponenţilor societăţii capitaliste. Astfel, deşi încă din 1918 a publicat „The Theory of Sonnics", lucrare clasică, care dă, între altele, ecuaţiile fundamentale ale fenomenelor sonice, totuşi, într-o carte apărută în Occident în 1955 („Sonnics" de T. F. Hueter şi R. Bold) nu se menţionează nimic despre G. Constantinescu, deşi pînă şi formulele pe care autorii le publică pentru forajul sonic sînt aceleaşi pe care le găsim în cartea lui George Constantinescu. Mai mult, „Van Nostrand Scientific Enciclopaedia" (Princeton, Toronto, London..., 1958, ed. III) afirmă chiar că sonica „este un termen inventat de Heuter şi Bold" (!), o inexactitate căreia G. Constantinescu i-a dat o replică fermă arătînd, în cadrul unei şedinţe din 1959 a Societăţii inginerilor din Anglia : „Sonicitatea a fost definită încă de acum 40 de ani în lucrarea mea «Teoria sonicităţii — tratat despre transmiterea energiei prin vibraţii». Termenul sonicitate nu a existat anterior, el constituie o parte din proprietatea mea literară şi sînt îndreptăţit la paternitatea definiţiei sale corecte, în sensul cel mai larg." Principiile descoperite de George Constantinescu i-au permis să construiască un injector pentru motoare Diesel (patent englez nr. 133719/1918), combustibilul lichid fiind împrăştiat foarte fin. Motorul funcţionează fără zgomot. Ulterior, ideea şi chiar schemele au fost „preluate" de diferite firme, care le-au „uitat" paternitatea.

Menţionăm şi cazul inginerului *Ion Basagan,* autor a numeroase brevete, dintre care brevetul român nr. 22789/1934 intitulat „Metodă pentru îmbunătăţirea randamentului şi perfecţionarea forajului rotativ prin rotaţie percutantă şi prin amortizarea presiunilor hidromecanice" şi brevetul nr. 2103137/1937 intitulat „Un nou sistem de foraj care ia în considerare presiunea hidrostatică şi transmiterea energiei sonice la distanţă prin utilizarea prăjinilor grele proporţionale şi forajul sonic". Marile companii pe-

troliere americane şi-au însuşit rodul muncii şi descoperirile inventatorului român, păgubindu-l atît pe el, cît şi România de sume însemnate în devize.

Astăzi „vînătoarea de creiere" în ţările occidentale este organizată cu sprijinul unor agenţii specializate în munca de informaţii şi de racolare a oamenilor de ştiinţă. Asemenea „specialişti" nu lucrează la întîmplare : se informează în amănunt despre cercetările şi realizările celui ce urmează să fie racolat şi, mai ales, despre toate detaliile privind viaţa personală. Şeful unei asemenea agenţii a anunţat public că deţine date despre situaţia a 25 000 de specialişti din Europa occidentală. În cartotecile lui se pot găsi date despre oameni de ştiinţă şi cercetători din domeniile chimiei, electronicii, fizicii, matematicii, specialişti în marketing, organizatori ai producţiei etc. În atenţia agenţilor sînt, mai ales, cei nemulţumiţi de condiţiile materiale oferite de firma la care lucrează, nedreptăţiţi care sînt gata să accepte orice ofertă nouă, mai atrăgătoare.

Multe întreprinderi capitaliste nu recurg la asemenea organizaţii specializate, ci folosesc proprii lor agenţi, care călătoresc în întreaga lume; vizitează expoziţii industriale, participă la conferinţe, simpozioane, culeg informaţii pentru a identifica pe specialiştii abordabili pentru a fi determinaţi să-şi ofere serviciile firmei în cauză.

În condiţiile societăţii capitaliste, pentru asemenea acţiuni de „vînătoare de creiere" sînt folosite tot felul de mijloace, exploatînd profilul moral al unor oameni. De pildă : Ferdinand Brander, specialist în motoare cu reacţie, era cunoscut că se înconjura mereu de oameni cărora le plăceau mesele copioase, în anturajul femeilor. Pentru o asemenea viaţă, cîştigul realizat în întreprinderea unde lucra, în Austria, nu-i ajungea niciodată. Mereu era îndatorat. A fost suficient ca un agent să-i propună achitarea tuturor datoriilor şi un salariu mai mare, pentru a accepta un nou post.

Şantajul este unul din procedeele des folosite de spionii economici pentru racolarea de specialişti. Scenariul este clasic : provocarea unei legături cu o femeie frumoasă, filme şi fotografii compromiţătoare şi apoi şantajul propriu-zis. Multe alte asemenea acţiuni de corupere sînt organizate pentru atragerea oamenilor de ştiinţă şi specialiştilor.

În strînsă legătură cu problemele amintite mai sus, credem că prezintă interes pentru cititor şi unele aspecte privind spionajul şi furtul brevetelor de invenţie. Comerţul cu brevete a început să cîştige o importanţă tot mai mare în cadrul comerţului internaţional, alături de acela cu mărfuri. Sînt în prezent în circuit peste 45 000 de acorduri de licenţe, iar veniturile realizate din comercializarea lor depăşeşte 1,5 miliarde dolari pe an (date estimate). Pe ramuri industriale, licenţele acordate reprezintă, faţă de totalul licenţelor în circulaţie, ponderi semnificative care ar putea să demonstreze atît interesul manifestat de state pentru anumite domenii ale vieţii economice, cît şi liniile de bază ale dezvoltării industriei şi progresului tehnic contemporan.

O caracteristică a „pieţei brevetelor şi licenţelor" este că ea este dominată de ţările industrializate. Istoria marilor descoperiri scoate în evidenţă că multe dintre invenţiile importante ale vremii noastre au fost realizate în ţările europene. Nu este locul să facem o incursiune în acest domeniu, dar am vrea să subliniem că datorită concurenţei dintre marile monopoluri şi dintre statele capitaliste, şi în acest domeniu se remarcă o luptă acerbă.

Este semnificativă declaraţia lui Allan T. Waterman, directorul „Fondului naţional ştiinţific" din S.U.A. : „Noi am profitat de pe urma cercetărilor ştiinţifice făcute în altă parte mai mult poate decît oricare altă putere mondială... Perfecţionarea radarului, a bombei atomice, a avioanelor cu reacţie, a antibioticelor şi a materialelor plastice, s-au realizat în Statele Unite pe baza descoperirilor şi cercetărilor făcute în străinătate la care am avut lesne acces..." Accesul la care se referă Allan T. Waterman constă, în fapt, la activitatea ocultă a agenţilor secreţi. O analiză a furturilor de brevete pe plan mondial a scos în evidenţă

predilecția pentru anumite sectoare, care sînt vizate mai mult în raport cu altele. Ce-i interesează pe agenții secreți ? Procentual, situația se prezenta astfel la începutul deceniului actual :

produse chimice, medicamente	20%
utilaj industrial	10%
utilaj electronic și electrotehnic	18%
produse ale industriei alimentare și textile	9%
mijloace de transport	8%
metalurgie	8%
alte produse și mărfuri	18%

Constatăm că cea mai mare atenție este acordată de agenții secreți brevetelor cu un înalt grad de tehnicitate, de automatizare și chimizare.

Spionajul economic cunoaște, în prezent, o specializare ; astfel, în funcție de situația „pieței", agenții secreți își urmăresc prada în raport de gradul de specializare tehnică a țării respective. De exemplu, aceștia știu că S.U.A. dețin o poziție de frunte în majoritatea domeniilor tehnicii ; Anglia s-a specializat în construcții de motoare cu turbină cu gaze, construcții navale și aeriene, construcția de automobile ; R. F. Germania, în producția de mase plastice, coloranți, medicamente, vopsele, materiale foto, industria optică, construcții de mașini și industria electrotehnică ; Franța, în construcția de avioane, automobile, petrochimică, aluminiu, parfumerie, cosmetică și textile ; Italia, în producția de mase plastice, fire sintetice, petrochimie, echipament pentru industria ușoară ; Elveția în domeniul lacurilor și vopselelor, coloranți, medicamente, fire sintetice, mecanică de precizie, electronică, mașini de calcul, optică ; Japonia în construcții navale, aparate electronice, tehnică de calcul, optică, produse chimice etc.

Unele țări capitaliste dispun în prezent de un potențial mare în materie de brevete. Aceasta relevă două aspecte importante : în primul rînd s-a ajuns practic la concentrarea patentelor în mîinile unui număr redus de monopoluri și întreprinderi, care tind în acest mod să-și asigure supremația, prin conducerea și controlul întregului proces al producției industriale din țările occidentale. În al doilea rînd, un aspect nu mai puțin important îl constituie

faptul că posesia monopolului asupra unor brevete le permite anumitor țări să exercite un control riguros asupra tranzacțiilor comerciale ale firmelor capitaliste occidentale. Acest lucru este resimțit într-o serie de industrii, cum ar fi cea a aparatelor de măsură și control, a calculatoarelor, a aparaturii de radiolocație pentru nave, a aparaturii de bord pentru avioane etc.

Astăzi nu mai este un secret pentru nimeni că atunci cînd o firmă vinde un brevet pentru un produs oarecare, firma vînzătoare, în mod obligatoriu, trebuie să aibă într-o fază destul de avansată un altul mai perfecționat. Acest lucru este dictat, pe de o parte, de ritmul exploziv al revoluției tehnico-științifice contemporane, ce se traduce prin scurtarea timpului în care invențiile ajung în stadiul de realizare industrială, iar pe de altă parte, de concurența acerbă ce impune întreprinderilor să-și rezerve în permanență posibilitatea adaptării invențiilor la alte procese de producție. Acest fapt a determinat, în ultimii ani, deprinderea ca marile firme să breveteze de obicei numai aspectul fundamental al invențiilor, păstrînd secrete unele date utile pentru perfecționarea ulterioară.

Faptul că invențiile devin tot mai complexe, cu un înalt grad de tehnicitate, pe de o parte, iar pe de altă parte, necesitatea de a stăvili posibilitatea de a fi furate, au condus la apariția unor anexe cu documentație suplimentară, cunoscute sub numele de *Know how*. Traducerea acestui termen, „ a ști cum să faci", este aplicabilă activității umane în orice domeniu și reprezintă totalitatea cunoștințelor speciale, a experienței, a măiestriei și metodelor de a îndeplini o muncă sau o operație cu cheltuială minimă de efort și maximum de randament. În *Know how* sînt cuprinse și informațiile tehnice necesare pentru fabricarea unui produs sau pentru folosirea unui procedeu tehnologic și care nu constituie obiectul unor brevete sau patente.

Cel mai mare prejudiciu pentru industrie, pentru patroni este cauzat de furtul de brevete. Cînd salariatul — este cazul în țările occidentale — cunoaște că uzina în care lucrează deține un procedeu secret, el îl poate divulga în mod deliberat unui concurent, aceasta avînd consecințe

serioase pentru poziția competitivă a întreprinderii, ducînd la scăderea beneficiilor, la reducerea numărului de salariați etc. O întreprindere păgubită în acest mod este pusă uneori în situația de a cheltui milioane de dolari cu procese intentate pentru a obține sentințe de limitare a folosirii proprietății ei intelectuale și pentru a-și recupera pagubele și drepturile de brevet.

După laboratorul de cercetări, sectorul de brevete al unei întreprinderi este locul cel mai important în ce privește securitatea informațiilor aflate în proprietate exclusivă. În timp ce în laboratorul de cercetări sau în atelierul de proiectări, datele confidențiale importante sînt răspîndite în diferite rapoarte sau dosare, înscrierea invenției la sectorul de brevete rezumă datele finale, care constituie esența invenției. De asemenea, cererea de brevet dă toate amănuntele asupra limitelor acceptabile și dă exemple concrete despre modul cum să se pună în practică invenția.

Un agent secret poate fi informat că s-a introdus o cerere de brevet pentru un nou medicament. Înregistrînd imediat și el o cerere, agentul caută prin intervenții să devină partener principal și să capete acces la dosarul de cerere al adevăratului inventator sau chiar să obțină brevetul. Într-un asemenea caz, după ce a căpătat acces la cererea adevăratului inventator, spionul abandonează intervenția, deoarece a obținut informațiile pe care le dorea.

Un negociator comunică posesorului unui secret economic că este interesat să cumpere o licență. În cursul negocierilor, din întrebare în întrebare, se ajunge în cele din urmă la o indicație asupra elementelor generale ale secretului. La urmă, falșii negociatori spun : „Ei, și acum, condițiile generale sînt acceptabile, dar, bineînțeles, nu putem cumpăra pe nevăzute, vrem să vedem cum funcționează acest procedeu, înainte de a semna". După demonstrație, vizitatorii găsesc o scuză oarecare pentru a întrerupe convorbirile și trec la acțiune pentru însușirea procedeului secret al posesorului.

Scandalul izbucnit în cercurile industriale japoneze cu cîțiva ani în urmă și pe care ziarele l-au comentat sub titlul „Spionajul în industrie", se menține în actualitate.

Protagoniștii sînt firmele „Toyo Rayon Co." „Nippon Rayon Co." și „Kawasaki Aircraft Co." Poliția a descoperit o întreagă rețea de spionaj în industria chimică japoneză. Scandalul izbucnit a atras atenția în mod deosebit întrucît au fost implicate cele mai mari firme producătoare de fire și fibre sintetice din Japonia.

După cel de-al doilea război mondial, firma care a luat inițiativa producerii „nylonului 706", după un patent cumpărat din S.U.A., a fost „Toyo" ; din acel moment, ea continua să conducă în competiție. În ultimul timp a perfecționat o fibră sintetică superioară — „nylon 766" — de la care a izbucnit de fapt scandalul amintit. Dezvoltarea cercetărilor pentru îmbunătățirea nylonului, a poliesterilor, după o perioadă de relativă încetinire, a prins multe firme nepregătite. Acestea au încercat să „scurteze" calea pentru a ajunge la rezultatele obținute de alte firme, recurgînd la metodele spionajului economic.

La un moment dat firma „Kawasaki Aircraft Co.", care a refuzat să achiziționeze un nou tip de mașini de filat relon create de „Toyo", pe motiv că „nu-și poate însuși eforturile altei companii", la scurt timp după aceasta și-a anunțat intenția de a vinde aceleași proiecte... Așa s-a și ajuns la descoperirea afacerii. Se presupune că firma „Nippon Rayon Co." a cumpărat documentele secrete ale noii mașini, realizate de „Toyo Nylon Co.", de la o companie intermediară și le-a cedat lui „Kawasaki". Cazul a fost înaintat organelor judiciare.

Mobilul recurgerii la furtul de brevete ? În cadrul luptei de concurență între capitaliști calea cea mai rapidă, ieftină și ușoară de însușire a progresului tehnologic este cumpărarea de patente. Tocmai această practică stă la baza afacerii menționate și, pe cît se pare, se intensifică în Japonia. Aceasta se datorează, desigur, și concurenței dintre întreprinderile japoneze și cele străine, determinîndu-le pe acestea din urmă să nu vîndă cu ușurință tehnica nouă companiilor japoneze. Păstrarea secretului asupra realizărilor tehnice ale unei firme se poate face prin obținerea unui patent protejat de lege. Întrucît formalitățile respective cer un timp considerabil, noutatea se păstrează în seifuri. Tocmai în această perioadă acționează agenții secreți ai spionajului economic.

„Războiul patentelor" are o deosebită intensitate pe plan mondial și o mare pondere în Japonia, unde există aproape 82 000 de cereri pentru recunoaștere de patente, din totalul de circa 250 000 din întreaga lume. Din aceste 82 000 de cereri, mai mult de o pătrime aparțin străinilor (peste 10 000 provin de la firmele americane, 3 500 de la firmele vest-germane, peste 2 000 de la cele engleze etc.). Anual se primesc din afară circa 4 000 de obiecțiuni ale firmelor străine împotriva drepturilor de patente pentru care firmele japoneze înaintează cereri.

Dar piața japoneză nu este singura unde firmele străine protestează în legătură cu drepturile lor de patent. Anual, în lume se publică circa un milion de pagini de literatură tehnică a patentelor. „Războiul patentelor" a luat proporțiile de astăzi întrucît vînzarea acestor „mărfuri invizibile" aduce profituri însemnate.

Munca de cercetare desfășurată în laboratoare, institute de cercetări, institute de învățămînt superior etc. poate și trebuie să se soldeze cu rezultate practice în crearea unor noi produse, a unor noi mașini și utilaje, a unor noi procedee tehnologice. Aceasta s-ar putea traduce prin invenții sau descoperiri științifice care fac obiectul acordării unui certificat sau brevet.

În știință, în tehnică, în invenții, după prima sau după primele descoperiri într-un sector, se produce o proliferare neobișnuit de mare de invenții și inovații în respectivul domeniu, o adevărată „modă", dar aceasta doar pentru o perioadă, pentru ca, după aceea, în scurtă vreme, să se ajungă cu soluțiile la o plafonare, practic la un impas. În această fază se inventează altceva, se produce un salt calitativ. De aceea, cînd vom cerceta listele de brevete pe o perioadă mai îndelungată (cîteva decenii), vom remarca cum, după o fază în care numărul de patente pe o temă crește, urmează altă perioadă, în care acest număr stagnează sau chiar scade. Cîteodată, împrejurări social-politice — factori conjuncturali — intervin spre a influența aceste fluctuații. Spre exemplu, în perioade de război sau de încordare în relațiile internaționale, brevetele în sectorul cu aplicație militară se înmulțesc considerabil, pentru ca în aceeași țară, în

perioada postbelică, patente de acest fel să nu mai intereseze decît puţină lume.

Să ne referim la un exemplu : masele plastice cunosc în zilele noastre o dezvoltare extrem de rapidă, în fiecare an înregistrîndu-se sute şi mii de brevete în acest domeniu. Dar, din acest mare număr de patente, puţine sînt aplicate în industrie, deoarece este nevoie de investiţii costisitoare, pe care chiar marile întreprinderi capitaliste nu se decid uşor să le facă. Această tendinţă a fost accentuată şi mai mult de criza energetică începută în 1973 şi agravată de sporirea preţurilor la ţiţei. Uneori, în Occident, se achiziţionează brevete tocmai spre a nu se face investiţiile corespunzătoare şi de a pune, în acelaşi timp, şi concurenţa în imposibilitate de a le folosi. Alteori, dacă perioada ce se scurge de la transformarea unui brevet într-un produs finit, comercializabil, durează prea mult (proiectare, prototip, construcţia modelului, experienţe în condiţii de producţie, construirea staţiei pilot, fabricarea seriei zero etc.), se poate întîmpla să apară invenţii noi, superioare celei iniţiale.

Citeodată, sume uriaşe se cheltuiesc numai cu protecţia brevetului în propria ţară sau în alte ţări, pentru ca la sfîrşitul unei asemenea acţiuni să se constate că totul a fost în zadar, deoarece a apărut o invenţie superioară în domeniul respectiv.

În continuare vom prezenta cîteva procese recente privind furtul de brevete :

„Cyanamid" a intentat o acţiune civilă în Statul New York. Procesul implica furtul de către „Fox", prin intermediul unui salariat, a nouă categorii de antibiotice, culturi, procese de fermentaţie şi date de încercări şi vînzarea acestora către persoane şi firme de medicamente din Italia. „Fox" a recunoscut majoritatea învinuirilor aduse de reclamant.

„Merck" contra „Robert S. Aires". Această acţiune implică furtul de informaţii secrete asupra produsului „Amprolium", al lui „Merck".

„R.S. Aires" a depus şi el o reclamaţie, împotriva unei firme franceze, cu care a avut un acord comercial ; de asemenea un proces de încălcare a drepturilor împotriva filialei „Merck" din Franţa. Între timp au fost depuse

cereri de patent de către „Aires" și licențiatorii săi, astfel că „Merck" are mari dificultăți în recuperarea drepturilor sale de brevet.

„Rohm și Haas" contra „Albert P. Sachs", acțiune civilă la Curtea pentru districtul de sud, New York. „Sachs" a fost un asociat al lui „Aires". Un decret de consimțămînt și o condamnare au fost date în acest proces la 10 mai 1963. „Sachs" a depus cereri de brevet cu datele furate, iar cînd aceste cereri au fost comparate cu cererile lui „Rohm și Haas", desenele și datele au fost găsite absolut identice.

„Du Pont" contra „Von Kohern International Corp". Acțiunea civilă 61-4257 la Curtea districtuală S.U.A. „Du Pont" a acuzat pe „Kohern" că a mituit 15 salariați pentru a obține informații tehnice și procedee de fabricație, care au dat posibilitate pîrîtului să construiască instalații.

Laboratorul „Albott" contra „Norse Chemical". Acest proces, deschis în februarie 1963, acuză doi foști salariați că și-au însușit rețete confidențiale și că apoi și-au organizat propria lor firmă, „Norse Chemical", pentru a fabrica produse cu aceste rețete.

„W. R. Grace Co." contra „Intercontinental Chemical", proces intentat în august 1974. „Grace" a învinuit pe un fost salariat din cadrele de conducere, Hargadine, că a creat firma „Intercontinental Chemical" pentru a fabrica detergenți. Hargadine semnase în prealabil un contract cu fostul său patron, prin care se angaja să nu-l concureze.

După cum se vede, o largă paletă, foarte expresivă.

BARIERE ÎN CALEA SPIONILOR

In afara mijloacelor clasice de prevenire a spionajului economic, în unităţile capitaliste, dată fiind imposibilitatea de a apela la vigilenţa maselor, s-au luat unele măsuri pentru o apărare specială, energică : contraspionajul. Este vorba de organizarea supravegherii spionilor, agenţilor secreţi, de a-i ataca pe propriul lor teren, a-i înfrunta şi a-i provoca în comiterea unui delict, care va determina intervenţia poliţiei şi arestarea lor. În Franţa, de pildă, acţiunea contraspionajului este axată, în special, în industriile de vîrf, pentru a preveni agresiunile în ramurile industriale care au legături mai mult sau mai puţin strînse cu apărarea naţională.

Organizaţia de stat D.S.T., care, conform Decretului din 7 noiembrie 1951, este însărcinată cu „exercitarea controlului şi represiunea tuturor activităţilor secrete ale străinilor în departamente" se extinde, în prezent, la toate industriile care cer protejarea unui secret de fabricaţie. D.S.T. se ocupă, de asemenea, de firme ale căror exporturi au o valoare ridicată sau care prezintă interes mare pentru economia naţională. În general, agenţii contraspionajului beneficiază de sprijinul serviciilor oficiale. Ei lucrează în umbră, uneori timp de mai mulţi ani ; cele mai mici bănuieli asupra unei persoane sînt notate şi permit elaborarea unui dosar foarte deta-

liat, pînă în momentul în care reţeaua de prezumţii se dovedeşte suficientă pentru a-l aresta pe spion.

Parlamentul englez a organizat un comitet intitulat „pentru apărarea vieţii particulare", care îşi propune, printre altele, să găsească forme juridice care să ducă la aplicarea unor sancţiuni drastice împotriva spionajului economic. Tot în Anglia a luat fiinţă un organism, subvenţionat de Ministerul de Interne, care studiază patru domenii de activitate, care reprezintă tot atîtea medii propice pentru răspîndirea rapidă a spionajului economic : bursa, asociaţiile patronatului britanic, industria de motoare de avioane şi şantierele navale.

În S.U.A. a luat fiinţă ASIS (American Society for Industrial Security). Preşedintele ASIS a fost, un timp, F. J. Hoover, fostul director al F.B.I. La 28 ianuarie 1971, la Hotelul „Prince de Galles", din Paris, a avut loc, sub preşedinţia acestuia, o consfătuire a unor salariaţi care activează în Europa. Scopul, anunţat public, al acestei consfătuiri îl constituia reciclarea personalului şi modernizarea metodelor de lucru, deoarece s-a constatat că întreprinderile americane din Europa sînt mult mai vulnerabile la spionajul economic decît firmele din S.U.A. Pentru a ne face o idee de amploarea acestei activităţi se menţionează că suma anuală pusă la dispoziţia ASIS, numai de concernul american „General Motors", este egală cu suma afectată de Franţa tot acestui scop.

Să revenim la activitatea „Comitetului pentru apărarea vieţii particulare", care îşi desfăşoară activitatea în Anglia. La parterul unei căsuţe cochete din Bury Walk Street, în cartierul Chelsea din Londra, aşezat la un birou impunător, se află fostul colonel Maurice Buckmaster. Clienţilor săi, el le aminteşte, rîzînd, un proverb englez, pentru a explica activităţile sale actuale : „Braconierul se transformă în cel mai bun paznic". În trecut, el a fost şeful unei reţele de sabotaj şi, împreună cu un prieten, Derek Page, specialist al securităţii pentru industria chimică, a pus bazele acestei organizaţii de contraspionaj.

„Asociatul meu şi cu mine cunoaştem bine vulnerabilitatea secretelor economice, industriale, ştiinţifice şi tehnologice, afirmă Buckmaster, şi de aceea dorim să fim consilieri ai industriaşilor care doresc să-şi apere mai bine procedeele de fabricaţie sau cercetările. Foarte adesea, adaugă Buckmaster, lăudăroşenia este cea care face ca un salariat, muncitor, administrator sau chiar conducător al unei societăţi să divulge în cursul convorbirilor sale particulare informaţii care, adăugate altora, culese din altă parte, vor servi concurenţa şi adesea chiar o putere străină".

În Anglia există mai multe grupuri de „consultanţi". Conducători ai acestor întreprinderi de un fel deosebit sînt fie foşti funcţionari ai „Intelligence Service", fie foşti detectivi de la „Scotland Yard" care au ieşit la pensie şi s-au consacrat contraspionajului economic.

Printre specialiştii contraspionajului economic se numără George Langelaan şi colonelul Barral. Aceştia au organizat recent o conferinţă de presă, la Centrul parizian al congreselor internaţionale, în cadrul căreia au explicat unui mare grup de interesaţi ultimele lor metode. „Agenţia" din care fac parte cei doi şi-a asumat răspunderea nu numai de a preveni furturile eventuale vizînd organigramele întreprinderilor, dar în aceeaşi măsură de a neutraliza acţiunile spionilor care încearcă să acţioneze în acest sens.

În cursul reuniunii, Langelaan şi Barral şi-au expus părerile după ce, în prealabil, au fost luate măsuile de precauţie necesare. Una din ele era menţinerea participanţilor într-un cîmp magnetic permanent, menit a împiedica funcţionarea miniaparatelor de emisie, cu care ar fi putut fi înzestraţi auditorii.

Un alt specialist, Arthur Johnson, directorul unei „Societăţi de contraspionaj economic", a făcut o serie de revelaţii interesante. El a susţinut că numai în Marea Britanie se investesc în acest domeniu cîteva zeci de milioane de lire sterline anual. Punerea sub control a telefoanelor (la Manchester s-a descoperit că telefoanele a 15 întreprinderi erau în permanenţă ţinute sub observaţie de către societăţi concurente), deşi foarte larg

răspîndită, în prezent constituie partea cea mai „rudimentară" a unui complex de mijloace pentru capturarea secretelor concurenţilor. Johnson a descoperit încercarea de a introduce, la o importantă reuniune industrială, un „aparat-spion minuscul" plasat pe fundul unei cești de ceai. Johnson nu a citat nume de întreprinderi, în schimb a oferit alte exemple concrete. Astfel, o firmă cosmetică a aflat că concurentul este gata să lanseze pe piaţă un nou produs cosmetic pentru bărbaţi, pe care şi ea îl avea în pregătire. Ca atare, a lansat o vastă campanie de publicitate pentru produsul său, luînd-o cu numai 24 ore înaintea întreprinderii concurente, prioritate care i-a adus un cîştig substanţial.

În literatura de specialitate apărută în Occident, conducătorii acestor organizaţii de contraspionaj economic publică diferite sfaturi şi recomandări pentru protecţia contra spionajului, pentru asigurarea secretului proceselor de fabricaţie. De pildă, despre protecţia documentelor se recomandă, ca o regulă generală, necesitatea păstrării lor, în raport de conţinut şi de importanţă. De îndată ce un document atinge o anumită valoare, depunerea sa într-un seif se impune. Progrese considerabile au fost realizate în concepţia şi fabricarea de seifuri în care sînt depozitate documentele de valoare. Se vorbeşte tot mai mult de folosirea camerelor blindate. Acestea asigură o protecţie suplimentară şi înlătură inconvenientele pe care le prezintă seifurile prea voluminoase şi grele instalate la etaje. Camera blindată ar putea să cuprindă în interior seifuri pentru fiecare serviciu. La fiecare dintre ele nu ar putea avea acces decît cei care le au în folosinţă. Prevăzute cu închizătorile de siguranţă cele mai perfecţionate, uşile încăperii ar putea fi dotate cu un sistem de blocaj.

Generalizarea utilizării microfilmelor sau a microfişelor pentru protecţia informaţiilor este recomandată deoarece permite comprimarea documentelor la un volum redus, aduce multă economie de spaţiu. Micrografia mai prezintă şi altă calitate : ea permite o gestiune centralizată a documentelor, a planurilor, de exemplu, mai mult sau mai puţin confidenţiale. Un funcţionar care are ne-

voie de un plan, de o piesă, o va cere serviciului central. Acesta îi va trimite o copie detaliată şi funcţionarul nu va avea astfel posibilitatea de a frunzări în clasoare şi de a-şi culege, eventual, informaţiile cerute de un spion.

Pentru a evita scurgerea informaţiilor se recomandă ca întotdeauna să se execute un control foarte sever al folosirii aparatelor de reproducere şi al destinaţiei tirajelor, mai ales cînd este vorba de documente avînd un caracter confidenţial. Altfel este foarte simplu pentru un funcţionar necinstit de a-şi procura un exemplar, pe care l-ar putea transmite unei persoane interesate.

Pentru controlul selectiv al punctelor de acces se recomandă restrîngerea accesului în localuri a unor persoane din afară, prezentarea legitimaţiilor de intrare vizate la zi, folosirea unor sisteme mecanice care permit un control automat selectiv al accesului. Din acest punct de vedere sînt luate în consideraţie diferite sisteme de închizători care funcţionează după introducerea într-o deschizătură a unei cărţi de vizită sau a unei fise magnetice, avînd încorporat codul respectiv. Aceste sisteme pot fi electrice sau electronice. Ele oferă posibilitatea, în general, a unei mai mari selectivităţi. Sistemul de control selectiv de acces, fie el mecanic, electric sau electronic, poate fi conectat la un dispozitiv de alarmă. Acesta se declanşează automat îndată ce o persoană străină ar fi tentată, printr-un mijloc sau altul, de a forţa sau a evita acest control. Pentru cazul cînd o uşă poate fi forţată, este întotdeauna util de a se folosi un dispozitiv care declanşează alarma prin semnale sonore sau luminoase. Dispozitive similare pot permite detectarea prezenţei străinilor în birouri şi în încăperile întreprinderilor.

Pentru protecţia unui punct precis, a unui perimetru, a unei suprafeţe sau a unui volum, specialiştii occidentali recomandă folosirea unor echipamente diferite care pot fi utilizate separat sau incluse într-o reţea de protecţie, legată de un post central. Protecţia uşilor şi ferestrelor poate fi asigurată prin dispozitive, contacte, butoane, lame metalice, constituind un circuit electric închis. Orice întrerupere a acestui circuit prin deschiderea uşii sau a ferestrei provoacă automat declanşarea alarmei.

Se folosesc şi dispozitive care funcţionează pe bază de inerţie. Un contact electric constituit din o piesă mobilă ce se deplasează, declanşează automat alarma, sub acţiunea vibraţiilor provocate de către şoc sau de rotirea instrumentelor folosite la forţarea intrărilor. Controlul trecerilor obligatorii (scări, culoare, anticamere) este asigurat prin utilizarea de contacte electrice disimulate în pardoseală, sub o mochetă sau o dală de parchet.

Se face apel şi la ultimele noutăţi în domeniul electronicii. Obiectul, mobila, punctul de protejat constituie un element al unui condensator electric perfect echilibrat în raport cu mediul ambiant. Orice modificare a rezistenţei electrice a acestuia rupe echilibrul şi provoacă declanşarea alarmei. Această rupere a echilibrului poate rezulta din prezenţa unei persoane la o oarecare distanţă de obiectul protejat. Metoda este folosită pentru protecţia seifurilor, clasoarelor, dulapurilor şi a altor obiecte metalice. Dimensiunile cîmpului de protecţie pot fi reglate după dorinţă. Astfel, el poate fi redus la cîţiva centimetri în timpul zilei, cu scopul ca trecerea unui funcţionar să nu provoace alarma. Ea poate fi extinsă la un metru şi mai mult în timpul nopţii, pentru interzicerea accesului străinilor care se apropie de obiectul protejat. Această tehnică se caracterizează prin invizibilitatea dispozitivelor, supleţea utilizării, simplicitatea montării şi posibilitatea de a le reutiliza, cît şi a gradului ridicat de protecţie pe care o oferă.

Utilizarea celulelor fotoelectrice şi a ultrasunetelor este şi ea larg răspîndită. Printre avantajele acestei tehnici se enumără : reutilizarea tuturor dispozitivelor, detectarea intruşilor în localuri şi conectarea cu alte dispozitive de protecţie. Pentru protecţia unei camere, unele dispozitive fac apel la efectul Doppler şi emit fascicole de unde care sînt recepţionate de un dispozitiv. Orice mişcare în cameră provoacă o modificare a frecvenţei acestor unde, declanşînd alarma. Această tehnică oferă o protecţie invizibilă şi adesea dificil de detectat. Aparatele sînt reutilizabile, au o mare supleţe de folosire şi pot fi portative.

Protecţia camerelor este asigurată şi de aparate cu microfoane care captează zgomotele aeriene neobişnuite

şi care declanşează dispozitivul de alarmă. Insensibile la mişcările aerului ambiant, cum ar fi cele provocate de funcţionarea unui ventilator, puţin costisitoare, capabile de a asigura securitatea unor încăperi oricît de mari, aceste aparate sînt totodată sensibile la zgomotele exterioare, insensibile la zgomote slabe interioare şi greu de scos din funcţiune. Se recomandă şi folosirea aparatelor radar, al căror principiu de funcţionare se identifică cu acela al aparatelor bazate pe ultrasunete. Prin recepţia ecoului unei unde electrice, radarul declanşează alarma de fiecare dată cînd prezenţa unui obiect străin vine să modifice acest ecou. Uşor de instalat, puţin stînjenitoare, dînd un cîmp dificil de detectat, insensibile la zgomote, la mişcările de aer, la lumină, aceste aparate asigură o excelentă protecţie, după părerea specialiştilor în contraspionaj.

Camerele de luat vederi şi aparatele de fotografiat, ambele dotate cu un foarte mare unghi de luat vederi, permit obţinerea de imagini ale eventualilor intruşi, deci posibilitatea de a-i cunoaşte. Camerele, odată deschise, fie manual, fie automat, printr-un dispozitiv conex de protecţie, funcţionează timp de mai multe minute, luînd între 16 şi 24 vederi pe secundă. Aceste vederi sînt pe film de 16 sau 8 mm şi permit obţinerea nu numai a imaginii intrusului, ci oferă, de asemenea, indicaţii precise asupra comportamentului său, ceea ce facilitează eventuala sa identificare şi punere sub acuzare. Aşezate în locuri convenabile, camerele de televiziune în circuit închis permit să se supravegheze o zonă largă. Unele pot fi montate în locuri fixe, în timp ce altele, mobile, „mătură" automat zona de supravegheat.

Acest tur de orizont arată multitudinea şi perfecţionarea continuă a mijloacelor care se adoptă de către o întreprindere sau instituţie, pentru a se păzi de spioni, pentru a micşora, dacă nu chiar a suprima total, riscul de a suferi agresiunea acestora.

CUPRINSUL

Introducere 3
Nepoții lui Sherlock Holmes 11
Spionajul electronic 26
Smith și B.O.A.C. 34
Filmul policisteric 46
Sabotaje, corupție și comisioane . . . 56
— Povestea celor două dirijabile . . 57
— Enrico Mattei — victimă a sabotajului economic 65
— Scandalul „Lockheed" 68
— O Mata Hari a spionajului economic . 73
„Operațiunea Petrol" 76
Spionajul economic prin laboratoare . 83
Racolarea oamenilor de știință — formă a spionajului economic 92
Bariere în calea spionilor 111

Redactor : S. STANCIU
Tehnoredactor : P. CONSTANTIN

Bun de tipar : 15.06.1978. Apărut 1978. Tiraj 42 000 exemplare. Hîrtie ziar de 50 g/m². Format 16/54×84. Coli tipar 7½. B. 110.

Comanda nr. 60 246
Combinatul poligrafic „Casa Scînteii"
Piața Scînteii nr. 1, București,
Republica Socialistă România

ÎN COLECȚIA „SFINX" AU APĂRUT :

Ștefan Berciu — **Pichetul în alarmă**
Sever Noran — **Ultimul viraj**
Mircea Radina — **Noaptea focurilor**
Stelian Sîrbu — **Păianjenul își țese pînza**
Atanasie Toma — **Capcana era blondă**
Victor Bercescu — **Un milion de lire**
Tudor Negoiță — **Imprevizibilul joc**
Rodica Ojog-Brașoveanu — **Panică la căsuța cu zorele**
Elena Siupiur — **Enigma din trenul de noapte**
Petre Vîrlan — **Înfrîngerea lui Thanatos**

VĂ RECOMANDĂM SĂ CITIȚI :

I. Mocanu – Însemnări despre spionajul tehnico-economic
General-maior Dragoș Cojocaru – Legea apără secretul de stat
I. Păcurariu, G. Constantin – Războiul patronilor
Dr. Paul Rönitz – Spionajul economic

EDITURA MILITARĂ

DIN TOATE FAPTELE DESCRISE ÎN LUCRARE — INDIFERENT DE LOCALIZAREA LOR GEOGRAFICĂ — SE DESPRINDE O SINGURĂ CONCLUZIE: PĂSTRAREA ŞI APĂRAREA SECRETULUI DE STAT ESTE O ÎNDATORIRE PATRIOTICĂ, O OBLIGAŢIE DE ONOARE A TUTUROR CETĂŢENILOR PATRIEI NOASTRE.

Lei 3,50